Sinek Sekiz

İYİLERİN YANINDA

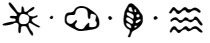
Çiftçi Haklarına Adanmış Bir Yaşam

Vandana Shiva

sürdürülebilir yaşam kitapları

Sinek Sekiz

sürdürülebilir yaşam

kitapları

Sürdürülebilir Yaşam Kitapları - 5

İYİLERİN YANINDA
Çiftçi Haklarına Adanmış Bir Yaşam

Dalle Parte Degli Ultimi
© 2007, Slow Food Editore srl, Bra (Cn)

1. Baskı. İstanbul, Mayıs 2012
ISBN 978-605-61475-4-8
© Sinek Sekiz Yayınevi, 2012
Kültür Bakanlığı Sertifika No: 17087

Yayın Yönetmeni
İrem Çağıl

Çeviri
Çağrı Ekiz

Düzelti
Can Cankoçak

Kapak Tasarımı
Erasmo Ciufo

Kapak İllüstrasyonu
İrem Çağıl

Kitap Tasarımı
Gökçen Ergüven

Baskı ve Cilt
Sena Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi E Blok
4NE20 / B Topkapı, İstanbul

Sinek Sekiz Yayınevi
Sakızgülü Sok. Taranto Apt. 7/5
34710 Kadıköy, İstanbul Te : 216 382 54 61
Dumlupınar Cad. Sarıkadı Sok. No: 67
06230 Kurtuluş, Ankara Tel: 312 309 01 16
www.sineksekiz.com - info@sineksekiz.com

VANDANA SHIVA

İYİLERİN YANINDA

Çiftçi Haklarına Adanmış Bir Yaşam

VANDANA SHIVA 5 Kasım 1952'de orman memuru bir baba ve doğa aşığı, çiftçi bir annenin çocuğu olarak Hindistan'ın Dehradun şehrinde doğdu. Kanada Western Ontario Üniversitesi'nde fizik okuduktan sonra "Kuantum Teorisinde Gizli Değişkenler ve Mekânsızlık" üzerine doktora yaptı. Bangalore'daki Hindistan Bilimler Enstitüsü ve Hindistan İşletme Enstitüsü'nde bilim, teknoloji ve çevre politikaları üzerine disiplinlerarası bir araştırma yürüttü. 1982'de, doğum yeri Dehradun'a döndü ve bağımsız bir kurum olan Bilim, Teknoloji ve Ekoloji Araştırmaları Vakfı'nı kurdu. 1991'de yaşam kaynaklarının bütünlüğü ve biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla, ulusal bir hareket olan Navdanya'yı, 1998 yılında ise Slovakya'nın Bratislava kentinde gıda, tarım, patentler ve biyoteknolojiyle ilgilenen kadınlardan oluşan "Diverse Women for Diversity" hareketini başlattı. Norveç'teki Oslo Üniversitesi'nde, İngiltere'deki Schumacher College'ta, Birleşik Devletler'deki Mount Holyoke College'ta, Kanada'daki York Üniversitesi'nde, İsveç'teki Lulea Üniversitesi'nde ve yine Kanada'daki Victoria Üniversitesi'nde ekoloji, feminizm ve küreselleşmeyle ilgili dersler verdi, pek çok hükümete danışmanlık yaptı. Uluslararası Küreselleşme Forumu Kadınlar Çevre ve Gelişme Derneği ve Üçüncü Dünya Ağı gibi pek çok sivil toplum kuruluşuyla birlikte çalıştı. Uluslararası Gıdanın Geleceği Komisyonu'nun başkanlığını yaptı. 2003'te Time dergisi Shiva'yı "çevre kahramanı" ilan etti, Asia Week tarafından Asya'nın en etkin beş konuşmacısından biri seçildi. 2004 yılında İngiltere'deki Schumacher College'la ortaklaşa çalışarak, sürdürülebilir yaşam odaklı uluslararası bir üniversite olan Bija Vidyepeeth'i kurdu. 2005'te Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterildi. 2007'de, yıllarca beraber çalıştığı Slow Food'a uluslararası başkan yardımcısı olarak seçildi.

Vandana Shiva çalışma arkadaşlarıyla beraber biyolojik korsancılık, biyoteknoloji ve genetik mühendisliğinin sahte mitleriyle savaştı; faaliyetleriyle, tarım ve beslenme paradigmaları ve pratikleri konusundaki değişikliklere önemli katkılarda bulundu. Shiva, yayımlanan sayısız eseri vasıtasıyla, büyük çokuluslu şirketlerin 'yeşil devrim' dedikleri sürdürülebilir olmayan, indirgemeci tarım anlayışına karşı mücadele etmeye ve küreselleşmenin sosyal, ekonomik ve ekolojik maliyetlerini gözler önüne sermeye devam etmektedir.

ÇAĞRI EKİZ 1980 yılında Ankara'da doğdu. İtalyan Lisesi'nin ardından İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı ve aynı üniversitenin Kültürel İncelemeler programında yüksek lisans yaptı. Halen Kadir Has Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü'nde doktora öğrencisi ve araştırma görevlisidir. Sinek Sekiz Sürdürülebilir Yaşam Kitapları Serisi'nden yayımlanan *Slow Food Devrimi: Yeni Bir Yaşam ve Yemek Kültürü* kitabını da Türkçeye kazandırmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ
CARLO PETRINI 9

ÖNSÖZ
CINZIA SCAFFIDI 11

VANDANA'NIN KUCAĞI
NICOLA FERRERO 17

GİRİŞ:
DÜŞÜNCELERİM 25
TERRA MADRE VERSUS TERRA NULLIUS 25
ORTAK MÜLKİYET 28
MONOKÜLTÜR ZİHİNLER 30
OTUZ YILLIK MÜCADELE 35

BÖLÜM 1:
HİMALAYALAR'DAKİ ÇOCUKLUK 37
DOĞADA YAŞAM 37
AT GEZİSİ 39

BÖLÜM 2:
ORMAN YAĞMASI 43
ORMAN KAYNAKLARININ YÖNETİMİ 43
SÖMÜRGECİ TUTUMLAR 46
ANLAŞMAZLIKLAR 49

BÖLÜM 3:
CHIPKO HAREKETİ 55
YANLIŞ GİDEN BİR ŞEYLER 55
AĞAÇLARI KUCAKLA 57
HAYATIMIN MERKEZİ 61

BÖLÜM 4:
VADİMDE ZAFER 65
DAĞLARA TECAVÜZ 65
SAĞLIKLI ÇEVRE HAKTIR 69
BÖLÜM 5:
NAVDANYA 71
DOKUZ TOHUM 71
BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK İÇİN 73
HOWARD'IN DERSİ 78
BÖLÜM 6:
SU 81
MAVİ DEVRİM 81
KARİDESLER VE MANGROVLAR 82
PROTESTOLAR 85
BARAJLAR 87
HARIDWAR BİLDİRGESİ 89
BÖLÜM 7:
TARIM VE BESLENME 93
'YEŞİL DEVRİM' 93
BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİN KORUYUCULARI 94
DÜNYAYI KİM BESLİYOR? 97
KÜRESEL GIDA SİSTEMİ 99
BİYOKORSANLIK BÖLÜŞMEYE KARŞI 102
BÖLÜM 8:
SLOW FOOD VE TERRA MADRE 107
KUTSAL ENERJİ 107
TERRA MADRE 2004, 2006, 2008... 107
VANDANA SHIVA İLE SÖYLEŞİ 117
YENİ MİLENYUM İÇİN DÜŞÜNCELER 117
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İÇİN GERÇEK ÇÖZÜMLER 127
HİNDİSTAN'DAKİ SLOW FOOD KORUMALARI 135

DEHRADUN TİPİ BASMATİ PİRİNCİ KORUMASI 135
ORISSA TİPİ HARDAL YAĞINDA TURŞU KORUMASI 137
TOHUMLARIN GELECEĞİ İÇİN MANİFESTO 139
SÖZLÜK 145

ÖNSÖZ
CARLO PETRINI

Vandana Shiva'dan ne kadar çok şey öğrendiğimi anlatmak güç. Zaman içinde söylediklerimizin birbiriyle tamamen örtüşmeye başladığını, zevkle ve hayranlıkla fark ettim. Yıllar boyunca yapılan ortak işler ve fikir alışverişlerinden sonra, artık bir fikrin babalık (ya da analık) hakkının kime ait olduğuna karar vermek zor olabiliyor. Bu, organizasyonlarımızın ortaklaşa yürüttüğü projeler için de geçerli. Benzer şekilde, Vandana'nın diğer pek çok yeteneğinin yanında, düşünme ve bir problemin derinlerine inmedeki inanılmaz hızı, daha sonra bu problemin başka problemler, farklı konular ve sektörlerle olan bağlantılarını keşfetmedeki başarısı gibi beni etkileyen ve hayranlığımı besleyen sıradışı sezgi kapasiteleri nedeniyle, ilişkimizin sadece mesleki temelli kalmadığını söylemek de mümkün. Ne yazık ki konuşmalarımızı bir çevirmen aracılığıyla yapmak zorunda kalıyoruz, dolayısıyla insana küçük sırlar, tatlı anılar ve günlük yaşam tecrübeleri katan bir rahatlık ve samimiyet seviyesine asla tam olarak ulaşamadık. İnsanlar arasındaki güven duygusu, günler ve daha sonra yıllar içinde biriktirilen bir avuç dolusu an sayesinde elde edilir, filtreleri ve kasıtları ortadan kaldırır ve nadiren uzun yıllar devam eder. Bu sebeple ve Vandana'nın Hint kültürüne ilişkin ketumluğu dolayısıyla, ailesiyle - anne ve babasının nadir rastlanan zihinsel açıklıklarıyla - sahip olduğu özgürlük, saygı ve neşeden oluşan ve aldığı ilk nefesten itibaren yararlanmaya başladığı o karışımla ilgili hikâyeleri bilmiyordum. Ailesiyle ilgili şeyleri ve ülkesinde giriştiği ilk faaliyetleri bu kitap sayesinde öğrendikten sonra şimdi onu çok daha iyi

tanıyorum; Vandana artık benim için sadece bir müttefik ve pek çok savaşta beraber çarpışacağım bir dost değil aynı zamanda işbirlikçi bir kız kardeştir. Onun diğer eserlerinde de görülen o akıcı ve enerjik anlatımı sayesinde, bu kitabı okumak çok karmaşık mekanizmaları kolaylıkla anlamanızı sağlayacak. Buna ek olarak, ruhlarımızı ve zihinlerimizi beslemek için en uygun olan gıdalar hakkında düşünmeniz için de özel bir ruh hali hediye edecek bu kitap. Ve son olarak çevre öğretisi, pedagoji ve evrenle duygusal bir bağ kurma hakkında kullanabileceğiniz sıradışı bir el kitabı da olacak.

Carlo Petrini Slow Food Hareketi'nin kurucu lideridir.

ÖNSÖZ
CINZIA SCAFFIDI

Now I see the secret of the making of the best persons / It is to grow in the open air and to eat and sleep with the earth.[1]

Walt Whitman'ın yukarıdaki satırları, elinizdeki kitabın taslaklarını okurken aklıma geldi. Gerçi Whitman işi biraz basitleştirmiş. Sadece "açık havada büyüyüp toprakla beraber uyumak" iyi insan yetiştirmek için yeterli olsaydı, örneğin Texas, bu konuda inanılmaz bir istatistiğe sahip olurdu. Fakat Vandana'nın doğayla karşılıklı aidiyet duygusu üzerine kurduğu sarsılmaz ilişki, etkileyici ve karşı konulmaz bir enerjiyle birleşince, fikirlerini tüm dünyaya ulaştırabilen bir insan haline gelmesini sağlamış.

Slow Food Hareketi'yle[2] Vandana'nın buluşması neredeyse bir zorunluluktu, kadere karşı gelmek mümkün değildi. Slow Food denen kültür çorbası, Claudio Martini başkanlığında kurumsal mekân olarak Toskana, coğrafi mekân olarak da Arezzo'da ortaya çıktı. 12 Mayıs 2001'de Slow Food Toskana'dan Luca Fabbri, daha sonra San Rossore Buluşması olarak anılmaya başlanan toplantıların ilkine ka-

1 Amerikalı şair Whitman'ın dizeleri: "En iyi insanları yaratan şeyi şimdi anlıyorum / Bu, açık havada büyümek, toprakla iç içe yemek yemek ve uyumaktır." (ç.n.)

2 Slow Food 1989 yılında İtalya'da doğmuş uluslararası bir eko-gastronomi hareketidir. Detaylı bir okuma için bkz. *Slow Food Devrimi, Çev: Çağrı Ekiz, Sinek Sekiz Yayınevi, İstanbul:2011. (ç.n.)*

tılmam için çok ısrar etmişti. Söylediğine göre Vandana gelecekti ve İngilizce bildiğim için ona Slow Food'u benim anlatmam gerekiyordu. Oraya başından itibaren bütün hikayeyi anlatmaya hazırlanarak gittim. Bir yandan da yol boyunca, Slow Food'un Avrupa merkezci bir gurme topluluğu zannedilme tehlikesine karşı söylemem gerekenleri düşünüyor ve kültürel farklılıkların iletişimimizde yaratabileceği engelleri hesaplıyordum. Slow Food'un pek çok projesi daha ilk aşamasındaydı; ama Salone del Gusto, İtalya dışında da çoğalmakta olan Koruma'lar[3] ve Slow Food Biyoçeşitlilik Ödülü mutlaka sayılmalıydı. Kısacası söylenecek onca şey vardı ve muhtemelen Vandana'nın bana ayıracak çok fazla zamanı olmayacaktı.

Tanıştırıldığımızda önce bir süre sohbet etmeyi önerdim. O da "Yarın sabah beraber kahvaltı edelim" dedi. Verna'daki Fransiskan kilisesinin misafir evindeydik. Manastırın içinde bir park bulunuyordu ve ertesi gün burada, Aldice de Gasperi'nin büstünden iki adım ötede, topraktan çıkan bir köke takılıp sağ bileğimi incitecektim. O sırada Whitman'ı düşünmediğime ya da duyduğum fiziksel acı huzursuzluk verici bir kehanetin farkındalığıyla birleşirken, İtalya'nın sahip olduğu en rafine siyasi zihinlerden birine saygılarımı sunmadığıma eminim (ertesi günden itibaren laikliğe tahammülsüz bir görüş olan "Hıristiyan-demokrat ölmek" deyiminin başkalaşmış hali İtalya'da yayılmaya başlayacaktı).

Manastırın odacıklarında uyuyor ve sabahları hep beraber kahvaltı ediyorduk. Ertesi güne randevulaşmış olmamız benim için iyi bir fırsat yarattı. Bu sayede kullanacağım kelimeleri seçmek için biraz daha vaktim olacaktı. Randevudan bir gün önce Vandana'nın konuşmasını dinledim. O sırada tuttuğum notları hâlâ saklıyorum: "Hindistan'da bizler, gıdalardaki iyileştirmelerin sadece az sayıda in-

3 Çeşidi konulardaki koruma projeleri. Metinde, bundan sonra bu projelerin tamamını anlatacağı için "Koruma" olarak kullanılacaktır. (ç.n.)

sana ulaşacak şekilde yapılmasının dünyadaki en ahlak dışı hareket olduğuna inanıyoruz. Günümüzde, özellikle Üçüncü Dünya için üç temel tehdit var: Birincisi küreselleşme, çünkü kötü gıdalar yardım adı altında Üçüncü Dünya'ya boşaltılıyor. Bize her zaman o gıdaların ucuz olduğunu çünkü daha verimli bir şekilde üretildiklerini söylediler; fakat bu doğru değil, ucuzlar çünkü düşük kaliteliler. Ayrıca ucuz oldukları da doğru değil. Süpermarketlerde satılan gıdaları düşünün. Fiyatları düşük, peki ya ulaştırma kaynaklı kirliliğin çevreye maliyeti? Suni yardım suni fakirlik yaratıyor. Hardal tohumundan yağ üreten gelenceksel imalathaneleri hijyenik olmadıkları gerekçesiyle kapattılar ve şimdi bize genetiği değiştirilmiş soya yağı veriyorlar.

İkinci tehdit, sözde üretkenlik. Bize, eğer gıda üretimini sanayileştirmezsek, herkese yetecek kadar yiyecek üretemeyeceğimizi söylüyorlar. Oysa ileri derecede biyolojik çeşitliliğe sahip bir gıda üretimi, büyük çaplı tek tip üretimden çok daha verimlidir. Toprağa iyi gelen, bize de iyi gelir. Şimdi bulunduğumuz noktadaysa elimizde ne kalite var ne de bolluk. Hindistan'da 450 milyon ton gıda çürürken, bir yandan da 400 milyon insan açlık çekiyor. İnsanlar yeterli gıda olmadığı için ölmüyor; gıda yanlış şekilde üretildiği için ölüyor. "Gıda faşizmi" dediğimiz bu duruma karşı kitlesel bir hareket gerekli.

Üçüncü tehdit ise tarımsal faaliyetlerden vazgeçilmesi. Hükümetler bize çiftçilerin yararsız olduğunu söyleyip duruyor. Britanya hükümeti hayvanlarını yakmak zorunda kalan köylülere, tarımdan vazgeçmeleri karşılığında yardım sözü bile verdi. Oysa güzellik, adalet ve tat çiftçilerin tarafında. İhtiyacımız olansa tekellerin sahip olduğu güç. Ve tarih bize iktidarın el değiştirebileceğini gösterdi. Ancak kendi yemeğimizi seçebildiğimiz zaman özgür olacağız. Devrim yolda, geliyor. Gıda, etik ve sağlıklı olmalı."

Kelime seçmenin canı cehenneme; notlarımı okuyunca sonunda rahatladım, ona açıklamam gereken hiçbir şey yoktu. Ertesi sabah

bolca gevezelik ettik ve hemen hardal tohumu yağının korunmasıyla ilgili bir projeye başladık. Bu, Avrupa dışındaki ilk Koruma'lardan biri olacaktı.

Bir sene sonra ikinci defa buluşana kadar Vandana'yı göremedim; bu süre içinde Koruma'ların yaygınlaştırılması için yapılan çalışmaları başkaları yürütüyordu. Beni hatırlamayacağına neredeyse emin olduğumdan yeniden görüştüğümüzde yaklaşıp kendimi tanıttım. Halbuki o, her şey gibi bizim tanışmamızı da hatırlıyordu - sonraları Vandana'nın bir yüzü ya da karşılaşmayı asla unutmadığını hayretle fark edecektim.

Vandana'yla Slow Food arasındaki işbirliği zaman içinde gelişti ve yazılar, toplantılar, projelere katılım, etkinlik geliştirme, yeni sorunlar üzerine fikir alışverişi, kampanyalar konusunda yardımlaşma, yeni sosyal ağlar oluşturma gibi çok farklı alanlarda yansımaları oldu. Vandana'nın kurduğu ve çiftçi, aşçı, eğitmen ve tohum koruyucusu Bija Devi tarafından temsil edilen Navdanja Derneği'nin Slow Food Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Ödülü'nü 2003 yılında alması, Toskana'da Vandana'nın isteği ve bölgenin de desteğiyle Gıdanın Geleceği Komisyonu adlı bir beyin takımı kurulması bu işbirliğinin sonuçlarından bazılarıdır. Gıdanın Geleceği Komisyonu gıda, tarım ve çevre ile ilgili temel meseleler hakkında düşünce ve analizler üretti, başka çalışma grupları, büyüklü küçüklü insan ağları akıllarını ve kalplerini Vandana'nın idealleri ve arzuları etrafında kümeledi. Ve sonunda tüm bu çalışmalar, uluslararası bir gıda toplantısı olan Terra Madre'yi doğurdu. Vandana şüphesiz bu toplantı için en önemli referans noktalarımızdan biridir; onunla ilk zamanlardan beri düzenli olarak tarım ve tarımın sosyal, ekonomik, çevresel kültürel uygulamaları hakkında güncel ve acil çözüm bekleyen konuları tartışıyoruz.

Vandana pek az kişinin dayanabileceği bir tempoyla dünyayı do-

laşıyor. Onunla temasa geçmesi gereken herhangi biri telefonu kaldırmadan önce mutlaka kendine "Acaba nerededir, hangi saat dilimindedir?" diye sorar. Bazen de onu arayıp, bulunduğunuz yere birkaç yüz kilometre uzaklıkta olduğu öğrendikten sonra eğer gerekliyse yüz yüze görüşmek için sadece ufak bir program değişikliğinin yeterli olduğunu fark edebilirsiniz. Sihirli söz 'ayarlayabiliriz'dir. Bunca yer değiştirmeye rağmen Vandana'nın Hindistan'la güçlü, hiç kopmayan bağları vardır. O, sarıyi Blackberry'ye, alnındaki kırmızı *üçüncü göz*'ü uçaklara tercih eder. Her nerede olursa olsun, Hindistan onu çağırdığında -ki Hindistan binlerce farklı yerden binlerce farklı şekilde çağırabilir- Vandana cevap verir; dağlarla, ormanlarla ve önümüzdeki sayfalarda okuyacağınız mücadelelerle olan bağları Vandana'yı her daim duyarlı kılar. Bu kitapta Vandana'nın dedesi olan inanılmaz adamın 1956'da, yani Hindistan'ın bağımsızlığı kazanmasından on sene sonra, bir taşra okulunu gerçek bir koleje çevirmek için yaptığı açlık grevini okuyacaksınız. Bu grevinin sonunda dede ölür ama ertesi gün Hindistan Cumhurbaşkanı gelir ve okulun bir koleje dönüştürüleceğini ilan eder. Vandana'nın annesi bu kolejden mezun olur. Umarım günün birinde birileri, bu okulun hikâyesini yazacak ya da filme alacak kaynakları bulur da Vandana'nın dedesine ve annesini okutan öğretmenlere ne kadar müteşekkir olduğumuzu anlatabiliriz.

Vandana'ya toprakla beraber yemeyi ve uyumayı bırakmadığı, açık havada yaşamaktan vazgeçmediği için minnettarız.

Cinzia Scaffidi, Slow Food Eğitim Merkezi'nin yöneticisi ve Italya'nın Pollenzo ve Colorno şehirlerinde bulunan Uluslararası Gastronomik Bilimler Üniversitesi'nin uluslararası ilişkiler sorumlusudur.

VANDANA'NIN KUCAĞI

NICOLA FERRERO

Vandana Shiva ile 2001 yılının Temmuz ayında Delhi'de tanıştım. Sadece bir Hint başkentinde rastlanabilecek kadar sıcak ve nemli bir gündü. O zaman Slow Food Korumaları'nın ofis elemanı, şimdiyse başarılı bir mimar olan Giovanni Bellingeri'yle birlikte üç amaçlı bir görev için Hindistan'a gelmiştik: Vandana'nın fikir annesi ve destekleyicisi olduğu Navdanya organizasyonuyla temasa geçmek, Bija Devi ile Slow Food Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Ödülü'ne aday olması hakkında röportaj yapmak ve Hindistan'da Koruma oluşturulup oluşturulamayacağını öğrenmek.

Kuşkusuz en zorlu iş Vandana'yla buluşmaktı. Daha sonraki yıllarda daha iyi anlayacağım üzere, sürekli Hindistan, Avrupa ve Amerika arasında mekik dokuduğundan birlikte bir randevu ayarlamak imkânsıza yakındı. Vandana bir gün bana pasaportunu göstermişti; tek bir belgeden ziyade, içi damgalar, vizeler ve izinlerle dolu bir pasaport kutusuyla seyahat etmekte olduğunu gördüğümde kaygı ve hayranlık duyduğumu hatırlıyorum.

Benim görevim Yeni Delhi'ye 250 km uzakta bulunan Dehradun'daki fabrikayı ziyaret edip Himalayalar'ın eteklerindeki Garwal bölgesinde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış tohumları koruma ve kurtarma projesini mümkün kılan Bija Devi'yle aldığı ödül hakkında görüşmekti. Öncelikli derdim, doğal olarak, Dehradun'da iyi bir iş çıkarmaktı; mümkün olan en fazla sayıda haber, bilgi ve istatistik elde edecek ve muhtemelen benimle Hindu aksanıyla konuşacak bir kadınla röportaj yapmaya çalışacaktım. Bu görüşme neti-

cesinde, onun ödüle adaylığını destekleyen ayrıntılı bir form da doldurmam gerekecekti. Hindistan'daki ilk iki günümüz (Delhi'deki buluşmamız ve hardal yağı üreticilerine yaptığımız geziler) benim önceliğim değildi. O görüşmeleri Giovanni halletti. Bense piste önümüzdeki günlerde çıkacaktım. Aramızda kalsın ama o dönemde benim Vandana Shiva'nın hayatı ve eserleriyle ilgili bilgim oldukça sınırlıydı. Genetiği değiştirilmiş organizmalar üzerine yazdığı çok güzel bir makaleyi, Slow dergisinin 17. sayısındaki söyleşiyi -ki benim için önemlidir- ve Werner Weick'in İsviçre televizyonu için hazırladığı 'Yaralı Tanrıça' serisindeki bölümü hatırlıyorum. İlk defa o belgesel sayesinde Vandana'yı görme ve duyma şansım olmuştu. Onu dinlerken, sahip olduğu devasa gücü ve ahlaki yapıyı fark etmemek olanaksızdı. Bilimsel ama anlaşılır bir ifadeyle Dünya Ticaret Örgütü kurallarına saldırışını, meydanlara çıkıp Hintli çiftçilerin haklarını savunuşunu ve dünyanın her tarafındaki konferanslara katılmak üzere oradan oraya seyahat edip durduğunu o belgeselden öğrenmiştim. İnternetten başka bilgiler de toplayıp çıktılarını yanımda götürmüş, onları uçakta okumayı planlamıştım. Ama tabii ki uyuyakaldım ve hazırlandığım bu görüşmenin üzerinden yeterince geçme fırsatım olmadı. Hatta, nasıl olsa Vandana'yla tanışamayacağımı düşünüyordum.

Uçaktan indikten sonra bir Ambassador'a, 50'lerin gangster filmlerinden fırlamış gibi duran bir taksiye bindik. Bu araç aslında tam anlamıyla Hindistan'a ait bir semboldü; tıpkı Londra'nın çift katlı otobüsleri ve New York'un meşhur sarı taksileri gibi. Daha havadar ve gayriresmi bir seçim yapıp *motoriscio*'lara binmediğimiz için hemen hayıflandığımızı hatırlıyorum. Havanın sıcağından çok, şoförün Navdanya'nın bulunduğu sakin konut bölgesine geldiğimizde istediği ücret dokunmuş olmalı; 400 rupi tam bir soygun demekti. Sonra esas şok gerçekleşti, Vandana'yla buluştuk, hem de hemen o öğleden sonra. Varmamızın üzerinden yarım saat bile geçmemişti ki, Hint sı-

cağını zar zor kesen bir pervanenin altında '*chai*'larımızı yudumlarken, tatlı-ekşi gülümsemesi ve şahane sarisiyle Vandana çıkageldi. Bu gülümsemeyi hemen tanıdım. Bizi ofisine davet etti ve sohbete başladık. Hardal yağı Koruması'nın zor başlangıcından, Navdanya'nın ortaya çıkışından ve Bija'nın ödüle aday olmasından dolayı ne kadar mutlu olduğundan bahsetti ve tabii bizim gibi İtalyan olan Dünya Ticaret Örgütü Genel Sekreteri Ruggiero'dan ve ikinci Berlusconi hükümetinin Dışişleri Bakanı'ndan ne kadar hazzetmediğinden de. O iki saati neredeyse bir sarhoşluk halinde geçirdim; belki sıcak, belki yorgunluk, ama kesinlikle Vandana'dan bize bulaşan enerji sebebiyle. O ve Maya ile aramızda oluşan hissi hatırlıyorum. Bunun sebebi muhtemelen benim son dört yılda üçüncü kez Hindistan'a gelmiş olmam ve bu topraklara karşı beslemeye başladığım sevgiydi. Görüşmenin sonuna doğru, Vandana bana bir kez daha gülümsedi ve şöyle dedi: "Senin burada bizimle kendini evinde hissetmen garip değil. Muhtemelen daha önceki yaşamlarından birinde bu topraklardaydın." Görüşmemiz, benim her zaman içimde hissedeceğim bir kucaklaşmayla son buldu. Vandana, bütün kucaklaşmalarımızda olduğu gibi saf enerji doluydu. Bunu tarif etmek gerçekten çok güç.

Bu görüşmeden sonra yolumuza Navdanya'nın Dehradun'daki fabrikası ile devam ettik. Hint demiryollarının övünç kaynağı, ihtişamlı Shatabdi Express ile beş buçuk saatte Delhi ile Dehradun arasındaki 250 kilometrelik yolu aştık. Seyahatimiz oldukça keyifliydi; klima, günlük gazete, yatabilen koltuklar, ergonomik bardaklık, şişeyle su servisi, kahvaltı için bisküvi ve patates, bezelye ve soğanla doldurulmuş, kızartılmış hamur işi *somosas* ve yanında verilen *chai*. Vardığımızda, sessiz Birendra dinlenmemiz için bizi otele bırakıp ayrıldı. Sonrasında fabrikayla ortak çalışan başka kişilerle de tanıştık. Bunların arasında mantarbilim eğitimi görmüş bir ziraatçı olan ve toprak analizleriyle uğraşan Vinod da vardı. Sonra Darban ile tanış-

tık; fabrika macerasının ve tohum bankasının başlangıcında Bija'yla çalışan o harika adam. O zamanlarda bizzat köylere gidip köylülerden tohum istemek, onları vermeleri için ikna etmek ve eğer biyolojik tarıma geçip kimyasal ilaç ve gübrelerden vazgeçerlerse ne kadar iyi ve doğru bir iş yapmış olacaklarını usanmadan anlatmak gerekiyordu.

İyi kalpli Darban bize, Garwal köylülerinin taşralı urangaçlığını kırabilmek için sigara içmeye başladığını anlattı. Köye gidip tohumlar hakkında bilgi ediniyor, onlarla sohbet ediyor ve onlara *bidi* denen ince, hoş kokulu sigaralardan ikram ediyormuş. Fakat kendi içmediğinden, konuştuğu insanlar ondan şüphelenip susuyorlarmış. Kendi sağlığından feragat ederek, o da köylülerin uzun sigara muhabbetlerine katılmaya karar vermiş. Bu sayede daha samimi ilişkiler kurulmaya başlanmış. Ve işte şimdi Navdanya tohum bankasına "yatırılmış" ilk tohumlar elimizde.

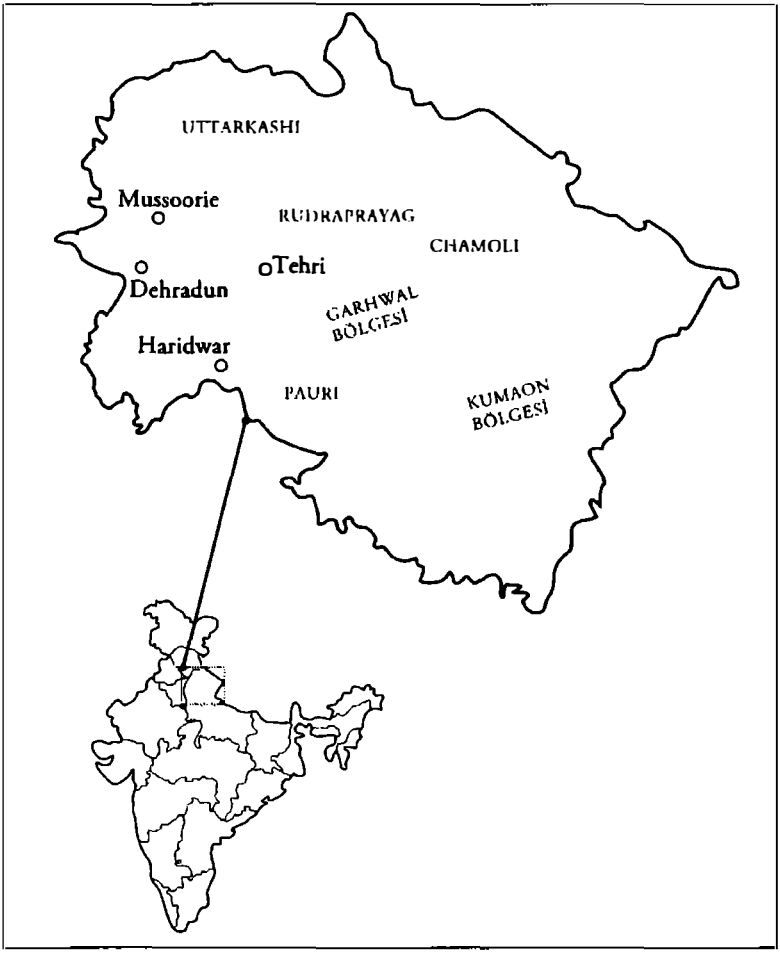
Vandana birkaç gün sonra Dehradun'daki fabrikaya geldi ve ortam daha da samimileşti. Orada basmati pirinci Koruma'sının temelleri atıldı, sadece tek bir lehçe konuşabilen bir çiftçi olarak yüzlerce yerli türün tükenmesini tek başına engelleyen Bija'nın (ki ismi Hinduca'da tohum anlamına geliyor) Portekiz'e gidip bu ödülü alması gerektiğini konuştuk. Vandana kendisine Hinduca durumu anlatırken, onun o küçücük hali, kalın gözlükleri ve kürek gibi elleriyle, gülüşünü, kafa sallayışını ve "Portugal, Portugal" deyişini hatırlıyorum.

15 Ekim 2001'de, Slow Food Ödülleri'nin son gününde, beş özel ödülün sahiplerinden biri Bija oldu. Çok duygulanmıştı, insanların arasında bizi aradı ve sahneden inet inmez yanımıza geldi. Ben ondan daha çok duygulanmıştım ama yine de biraz çekinerek yaklaştım. Onların kutlamasına zorla dahil olmak istememiştim. Önce Bija beni kucakladı ve uzunca bir süre, benimle hiçbir şey anlamamama rağmen Hinduca konuştu (bunu hâlâ ne zaman görüşsek yapı-

yor). Daha sonra Vandana bana sarıldı, gülümseyerek ve anaç bir tavırla, enerji saçarak kucakladı beni. O zamandan beri daha pek çok kez görüştük, kucaklaştık ve birbirimize gülümsedik. Her seferinde, Vandana'yla vakit geçirmek benim için büyük bir onur ve keyif oldu.

AFGANİSTAN
KEŞMİR
ÇİN
TİBET
PAKİSTAN
PENCAP
Dehradun
Yeni Delhi
NEPAL
UTTAR PRADESH
RAJASTAN
BHUTAN
BANGLADEŞ
Ahmedabad
Bhopal
GUJARAT
MADYA PRADESH
KALKUTA
ORISSA
BOMBAY
ANDRA PRADESH
KARNATAKA
TAMIL NADU
SRI LANKA

HİNDİSTAN

UTTARACHAL

Vandana Shiva'nın Hayatının Geçtiği Bölge.

GİRİŞ:
DÜŞÜNCELERİM

TERRA MADRE VERSUS TERRA NULLIUS[1]

90'ların başında, çevreci harekete katıldığım sıralarda en büyük problem ormansızlaşmaydı. Sonrasında "kalkınma" ve doğal kaynaklara olan ihtiyaç sebebiyle madencilik, büyük barajlar, zehirli atıkların doğaya karışması ve köylülerin topraksızlaştırılmasına yönelik hareketler ortaya çıktı. Yıllar içinde gerek ormanlar ve balıkçılık, gerekse toprak ve su kaynaklarıyla ilgili pek çok temel sorun belirdi. Ve bu sorunlar benim doğa, ekoloji ve kalkınmayla ilgili genel düşüncelerimi oluşturdu.

Bütün bu sorunların kaynağında aslında doğa fikrinin değişimi var; toprak anadan kimsesiz topraklara doğru evrildik. Oysa boş kalan topraklar ve âtıl kaynaklar bir ekonomik proje olarak sanayileşmenin ve "kalkınma"nın sonucudur. Mekanik bilimlerin ve endüstriyel teknolojinin diktatörlüğü, beraberinde kadının ve doğanın değerinin düşmesini getirdi; insanlık toprağı bir 'ana' olarak düşündüğü sürece (Dharitri, Vasundhara, Gaia, Madre pek çok medeniyetin toprak için kullandığı isimlerdir) nehirler temiz aktı, ormanlar gür ve topraklar bereketli oldu, biyolojik çeşitlilik azalmayıp artmaktaydı, iklimler ise düzenli ve öngörülebilirdi. Bugün bir Gaia Atlası'na

1 "Toprak Ana Kimsesiz Topraklara Karşı." *Terra madre* toprak ana, *terra nullius* ise herhangi bir devlete ait olmayan toprak parçası anlamına gelir. Bu terim aynı zamanda Batı'nın özel mülkiyet paradigmalarına sahip olmayan toprakları sömürgeleştirilmesi anlamında da kullanılmıştır. (ç.n.)

bakarak, saygı ve hürmet üzerine kurulu kültürlerle ekosistemler ve sağlıklı toplumlar arasındaki dolaysız bağlantıyı görebiliriz. Doğanın ve toprak anaya göre şekillenmiş kültürlerin yok edilmesiyse, her zaman çevrenin ve o çevrede yaşayan insanların hastalıklara yakalanmasıyla sonuçlanmıştır.

Doğa, endüstriyel paradigmanın yayılmasıyla bir nesne, bir meta haline geldi. Bilim, teknoloji ve ekonomi insanın toprak üzerinde zorla hüküm kurmasına hizmet etti. "*Oikos*" Yunancada ev anlamına gelir, ekoloji terimi de bu kökten türemiştir; "ev olarak toprağın bilimi" anlamına gelir. Aslında, ekonomi sözcüğü de kökeninde "ev olarak toprağın idaresi" anlamını taşır. Oysa şu anda yaptığımız kapitalist modelin önermesi üzerinden kaynakların ve ekolojik süreçlerin yok edilmesini matematiksel olarak ölçmek ve kayda geçirmekle yetinip tüm bunları da büyüme olarak adlandırmaya devam etmekten başka bir şey değil. Bilim bile, yaşayan ve kendi kendine organize olan Gaia'nın çalışma şeklini analiz etmeyi bıraktı. Toprak ana işte bu şekilde kimsesiz topraklara dönüştü ve sadece bir kâr ve iktidar elde etme aracı haline geldi.

Sir Francis Bacon, *Tempores Partus Masculus* adlı kitabında doğaya ve topluma hükmedecek "kahramanlar ve süper insanlardan oluşan kutsanmış bir ırk" yaratmaya söz verir. Eserin başlığı, dişi (pasif ve zayıf) tarafından temsil edilen eski bilimden, Bacon'ın kendisini habercisi saydığı bilimsel devrimin yeni eril bilimine geçişi anlatır. *Yeni Atlantis* mitindeki Bensalem ise bilim adamlarının hükmettiği, toplum adına kararlar alan ve hangi sırların açığa çıkıp hangilerinin gizli kalacağına karar veren, Salomon Meclisi adlı bir kurum tarafından yönetilir.

Bilimin hükmettiği toplum, büyük ölçüde Bacon'ın Bensalem modelinin ışığında evrildi. Doğa, modern Salomon meclislerinde değiştirilip sakat bırakıldı; büyük toplumların laboratuvarları ve on-

ların finanse ettiği fakülteler ortaya çıktı. Sonrasında biyoteknoloji sayesinde, Bacon'ın üreme kontrolü hayali üretkenlik adına gerçeğe dönüştürüldü. 'Yeşil devrim' ve 'biyodevrim' ise, *Yeni Atlantis*'te sadece bir ütopya olanı gerçek kıldı. Bu yeni çaylak büyücüler, ağaçların ve çiçeklerin mevsiminden önce ya da sonra filiz vermelerini, normalden çok daha fazla büyümelerini, daha çabuk, daha büyük, daha tatlı ve tat, koku, renk ya da şekil olarak doğal halinden farklı meyveler vermelerini sağlayabiliyorlar. Bacon doğayı bir ana olarak değil, saldırgan eril beynin ele geçirmesi gereken bir dişi olarak gördü. Süreldi büyümeyi ve doğanın sömürüsünü emreden kapitalizm için doğanın, yaşayan ve besleyen bir anadan, âtıl, cansız ve işletilebilir kaynaklar bütününe dönüşmesi kaçınılmazdı. Besleyen toprak algısı, ayrım gözetmeyen sömürü düzeninin önünde kültürel bir engel oluşturabilirdi. Amerikalı ekofeminist Carolyn Merchant'ın da söylediği gibi "Bir anne yumuşak bir şekilde, döve döve ya da sakat bırakarak öldürülmez." Bacon ve bilim devrimi sayesinde ortaya çıkan kontrol ve zorla hüküm kurma fikirleriyse doğanın çıplak bırakılmasının önündeki her türlü engeli ortadan kaldırarak bu durumu meşrulaştırdı. Evrenle ilgili organik ve ruhani varsayımların kaybolması, doğanın ölmesine sebep oldu; bu etki büyük ölçüde bilim devriminin bir sonucudur. Doğa artık cansız, âtıl ve dış güçler tarafından hareket ettirilen parçacıklardan oluşan bir sistem olarak kabul edildiğinden, mekanik görüş onun işletilebilmesini meşrulaştırabildi. Ayrıca, kavramsal yapısına baktığımızda, bu görüş kapitalizmin yönelimleriyle uyum içindeydi ve iktidara dayalı bir değerler bütünü tarafından da desteklenmekteydi.

Bilimin mekaniğe ilişkin paradigması, ekonominin kapitalist paradigmasıyla birleşerek her ekosistemi ve dokunduğu tüm yaşam formlarını cansız kılar. Ekonomi ne kadar "büyürse", doğa da o hızla ölür. Bizi taşıyan toprak ananın kurallarını, kanunlarını ve sınır-

larını hiçe sayarak, havaya ve nehirlere atıklarımızı bırakıyor, içindeki tüm mineralleri çıkarıyoruz; demiryolları ve otoyollar inşa etmek için ağaçlarını kesiyor, yıktığımız çiftliklerin yerine gökdelenler ve alışveriş merkezleri dikiyoruz. Ölmüş nehirler, kısır tohumlar, zehirli gıdalar ve iklim felaketleri insanoğlunun toprak anayı öldürürken arkasında bırakacağı mirasıdır. Kendi kısa yaşam süremizde bile, insanoğlunun bu gezegende yaşamaya devam edebilmesi için gereken koşulların dönüşü olmayacak şekilde bozulmasına katkıda bulunmamız mümkündür. Hızla eriyen buzullar, yükselen denizler ve yok olan biyolojik çeşitlilik halihazırda buna işaret etmektedir.

Bir şeyleri iyiye doğru değiştirebilmek için öncelikle toprak ananın çocukları olduğumuzu idrak etmemiz ve hem kendimiz hem de gelecek nesiller için evimize sahip çıkmamız gerekiyor. Mart 2007'de Bengal'in Nandigra Bölgesi çiftçileri, topraklarının Endonezyalı Salem Grubu tarafından Özel Ekonomik Bölgeler politikası uyarınca kimya fabrikası inşa etmek üzere istimlak edilmesine karşı çıktıkları zaman toprak analarını savunmaktaydılar. İnsan ile toprak ana arasındaki bu ezeli bağ, geleceğimizin teminatıdır. Bu sebeple, toprakla onun sahibi, düşmanı ya da patronu gibi değil de onun çocuğu gibi çalışan çiftçilerle yaptığımız toplantılara, Toprak Ana ve Vasudhara adını verdik. Anneler gününde bütün türlerin ve kültürlerin, geçmişe ve geleceğe ait bütün nesillerin annelerini hatırlayalım. İnsanlığın bir geleceği olabilsin diye Toprak Ana'yla bütünleşelim. Hem doğanın hem de kadının özgürlüğü için verilen bu savaşlar, kimsesiz topraklardan toprak anaya geri dönmek için verilen ortak bir savaştır.

ORTAK MÜLKİYET

kamusal mülkiyet yakın zamana kadar, sürdürülebilirliği ve adaleti garanti altına almak adına toplumlar tarafından bölüşülmüş ve ortak olarak yönetilmiştir. Kalkınma projeleri ise bu kaynaklar üzerin-

deki hakların algılanışında kesin bir değişiklik öngörmüştür. Bu durumun politik sonucu, onların özelleştirilmesini beraberinde getirir. Kamu topraklarının metalaşmasının iki önemli sonucu vardır. İlki, siyasi olarak daha zayıf grupların hayatta kalma hakkının elinden alınmasıdır. Çünkü bu gruplar, bu topraklara erişimleri olduğu sürece varolabilirler. İkincisi ise, doğanın kendi kendini sürdürebilme hakkının elinden alınmasıdır. Bu, kaynakların kullanımı üzerindeki toplumsal kısıtlamaların kaldırılması ve mülkiyetin ortak yönetilmesinin engellenmesiyle gerçekleştirilir. Üçüncü Dünya ülkelerinde bu süreç, büyük ölçüde kamu yararı gözetmeksizin devlet aracılığıyla gerçekleştirilir. Hatta sıklıkla devlet, kaynakların özelleştirilmesine bilfiil *alet olur*. Ormanların devlet tarafından tamamen selüloz sanayiindeki özel sektörün ihtiyaçlarına göre düzenlenir hale gelmesi buna iyi bir örnektir. Bu sayede sürekli ve düşük maliyetli hammadde akışı garanti altına alınmış olur. Benzer şekilde, devlet bürokrasisi tarafından kamu fonları kullanılarak inşa edilen barajlar da özel sektörün enerji ve su ihtiyacı ile endüstriyel tarımın sulama gereklerini karşılamak için kullanılır. Devlet bankalarından sağlanan krediler de temelde özel sektör şirketlerini finanse etmek için kullanılır.

İşte bu yüzden, doğal kaynaklarla ilgili çatışmalar aslında haklarla ilgili çatışmalardır. Çevreci hareketlerin büyük kısmı, doğayı korumanın yanında kaynaklar üzerindeki ortak hakları güçlendirme gereksiniminden ortaya çıkar. Ortak mülkiyet engelinin aşılması, sanayiye ucuz ve bol miktarda hammadde sağlamanın olmazsa olmazıdır. Bu sebeple, halkların yaşamsal kaynakları özelleştirilerek sermaye birikimi sağlanır ve endüstriyel kalkınma makinesi beslenir. Küreselleşmeyle beraber kamu arazilerinin özelleştirilmesi süreci hızlanmış, tohumların ve yaşam formlarının patentlenmesiyle ortak biyolojik mülkiyetler de genetik metalar haline gelmiştir. Suyun özelleştirilmesi, nehirlerin ve yeraltı kaynaklarının plastik şişeler ya da özel-

leştirilmiş şehir şebekeleri sayesinde satılabilir mallara dönüşmesini sağlamış son olarak sulama suları da metalaştırılmıştır. Ben, mülkün, insanoğlunun hayatta kalmasını gözetecek adil bir yöntemle bölüşülmesi, özel ya da kişisel kâr aracı haline getirilmemesi gerektiğini savunuyorum.

60'lı yılların sonunda Hindistan'da büyük barajlara karşı çıkan altı hareket ortaya çıktı. Bu barajlar, Ganj Nehri üzerindeki Tehri, huzurlu Kerala Vadisi'ndeki baraj ve sonra sırasıyla Bedhti, Narmada, Godavari ve Suverna Rekha barajlarıdır. Ben de bu hareketlerin içinde yer aldım ve bu barajlar ile onların yıkıcı etkileri üzerine yapılan ilk çalışmalara katıldım. Akarsu havzalarının tümüne yapılan müdahaleler suyun özelleştirilmesinin yolunu açtığında, biz buna karşı çıkarak onlarla savaştık; çünkü bizim için nehirler ve su kutsaldır. Ve sonunda, bu özelleştirme projesini Delhi'de durdurmayı başardık. Benim fikrime göre kamuya ait arazilerin geri kazanılması ekolojik iyileşme, ekonomik refaha erişme ve gerçek bir demokrasi yaratmanın temelinde yer alır.

MONOKÜLTÜR ZİHİNLER

Doğayı yaşamın kendisi varsayan kültürler, ilahi olanın doğanın içinde mevcut olduğunu düşündüler ve doğanın her çeşit tezahürünü ilahi olanın dışavurumu olarak gördüler. Mekanik kültürler içinse, Tanrı yaratının dışındadır ve en yüksek mühendis ya da yüce saat tamircisi rolünü üstlenir. İlk bahsettiğimiz kültürler doğanın çokluk ve çeşitliliğine saygı gösterir, her şeyin içerden dışarıya bir hareketle kendi başına büyüdüğünü kabul ederler. Bütün yaratıkların kendi güçleri ile geliştiklerine inanırlar. Mekanik bir kültürde ise doğanın formları, tamamlanmış şeyler olarak ortaya çıkar. Böyle bir görüşün aptallıklarından medet umanlar, kendilerini onları çevreleyen şeylerle ilintisiz olarak konumlarlar. Bu insanlar, kendilerini var olan

her şeyin dışındaki bir varlıkla, ilahi özle özdeşleştirirler.

Çağın mekanik medeniyeti ile onun biyolojik ve genetik teknolojileri, doğayla bütünleşme ilişkisine dayanan kültürlerden farklı olarak, hayvanlar ve bitkiler üzerinde bir çeşit fikri mülkiyet hakkı iddia eder. Çünkü bu hayvan ve bitkileri insan zekâsının bir ürünü olarak görürler. Şimdiye kadar kolonileştirilenler ülkeler, halklar ve nehirlerdi; canlılar ve özellikle kadınlara ait alanlar ise özgür bırakılmıştı. İşte şimdi bunlar da yeni akım kolonileştirmenin nesneleri oldular. Bugün yaşam çeşitliliğinden söz etmek, ancak kültürel çeşitliliğin korunduğu yerlerde mümkündür. Sadece buralarda, Batılı modele ve onun mekanik mecazına henüz tam anlamıyla uyum sağlamamış nişler bulabiliyoruz. Yaşam çeşitliliğinin yok edilmesi, mantığın sadece planlanabilirlik ve uygulanabilirlik ilkeleri ışığında işlemeye başlamasına neden olur ve kendini düzenleyebilen, karmaşık ve yaşamsal ilişkilerin basitleşmesine ve tektipleşmesine yol açar. Karmaşık ekolojik sistemlerin değişimi, örneğin tropik ormanların monokültürlere dönüşmesi bu mantığın açık bir yansımasıdır. Tropik ormanlarda yaşayan insanlar için, yaşayan bir ağaç ve orman çok temel bir öneme sahiptir. Onlar, taban sularının mevsimsel döngüsünü kontrol ederek hayvanları için otlaklar yaratır ve böylece ormanın kendi sakinlerinin de hayatta kalmalarına yardımcı olurlar. Ağaçların ticari kereste ya da yakacak odun elde etmek üzere kesilmesi, zaten sınırlı olan gelenekseł orman yaşamının bir parçası değildir. Bu duruma, Hindistan ve Güney Amerika ormanlarında yaygınlaşan fakat aslen Avustralya kökenli olan okaliptus ağaçlarına yapılanlar örnek verilebilir. Bu ağaç çok hızlı bir şekilde büyür, bu da modern orman ekonomisinin dikkate aldığı yegâne kriter olan üretim için çok uygundur. Yapraklarını hayvanlar yemez ve devasa gövdeleri taban suyunu emerek birikmesini engeller. Sonuçta yaratılan okaliptüs monokültürleri kereste endüstrisinin kârlılığını artırırken,

belirgin bir fakirleşmeye ve yerli nüfusun azalmasına neden olur.

Tahıllar için de benzer bir prensip uygulanmakta yani sürekli olarak daha az sayıda fakat küresel pazarı geniş olan türler ekilmektedir. Bu yüzden buğday, pirinç ve mısır dışındaki tahıl türleri yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Buğday, pirinç ve mısırın da sadece belli türleri ekilmektedir. Monokültürler sadece fakirlik üretmez aynı zamanda salgın hastalıklara da davetiye çıkarırlar. Bir bitki hastalığa yakalandığında bu hastalık hızla bütün ekine yayılır, oysa çoklu tarımda salgın belli bir alanın dışına çıkamaz.

Çeşitlilik doğanın doğası gereğidir ve kültürün *dışavurumudur*. Her şeyden önce, doğadaki biyolojik ve toplumlardaki kültürel çeşitlilik benim "monokültür zihinler" dediğim düşünce yapısı tarafından yok edilmektedir. Bu düşünce biçimi, tek tiplilik ve tek boyutluluk üzerine kurulu mekanik dünya görüşünün bir sonucudur. Bu anlayışta, doğanın zengin evreni tek boyutlu monokültürler dünyasına indirgenir. Ormanlar selüloz endüstrisi için oluşturulmuş ekim alanlarına, bir zamanlar biyolojik çeşitlilik üzerine kurulmuş çiftlikler de mısır ve soya monokültürlerine indirgenir. Aynı şekilde, bireyler de birbirlerinin klonları haline gelir; aynı kot pantolonları giyer, aynı McDonald's hamburgerini yiyip CocaCola ya da Pepsi içerler. Tarımdaki 'yeşil devrim', süt endüstrisindeki 'beyaz devrim' ve balıkçılıktaki 'mavi devrim', bu monokültür zihinlerin ürünüdür. Bu devrimler, doğanın zenginliğini ve çeşitliliğini bir monokültüre indirger. Sonuç ise farklı tipte ekonomileri tek bir ekonomiye, küresel pazar ekonomisine dönüştüren monokültür zihnin yarattığı ve büyüme illüzyonuyla maskelenen fakirliktir. Günümüzde işte bu şekilde insanları koruyan yerel ve ulusal ekonomiler, yani doğa ekonomileri yok oluyor ve köylerdeki tahıl ambarları boşalırken Wallmart, Tesco ve Carrefour gibi süpermarketler raflarını dolduruyor.

Hindistan'da hayvancılığa dair bir örnek, çeşitliliğin yok olması-

nın insan hayatının farklı yönleri üzerindeki yıkıcı sonuçlarını gözler önüne serer. Hindistan'da geleneksel olarak pek çok farklı sığır türü yaşardı ve tropikal ormanların bitki örtüsüyle ilgili anlattıklarımıza benzer şekilde, bu hayvanlar çok temel ihtiyaçları karşılamaktaydılar. Kurala göre türün erkekleri tarlada ve yük taşımada kullanılırken, dişiler de süt ineği olurdu. Bu sığırlar Hindistan'daki enerji ihtiyacının %80'ini, gübre ihtiyacının ise yarısını karşılıyorlardı. Buradaki karmaşık yapı içinde Batı tipi tarım yöntemleri yayılmaya başladığında ve bu yöntemler hayvan gücüne değil de elektrik ve mekanikleşmeye dayalı bir tarım mantığını beraberlerinde getirdiğinde, hayvanlar yalnızca et ve süt üretimi için kullanılır hale geldi. Sığırlarda özellikle de sabana koşulmaya uygun Zebu cinsinin yerini az hareket eden Avrupa türlerinin melezleri aldı ve tüm bunlar çok ciddi ekonomik ve ekolojik sonuçlar doğurdu. Çiftçiler traktör ve diğer tarım makinelerine bağımlı hale geldiler. Bunlara sahip olamayan çok fakir çiftçiler de bu makineleri zengin komşularından ödünç almak ya da kiralamak zorunda kalıyorlardı. Bu ise ancak yağmur sezonu geçtikten sonra, makinelere artık gereksinim duyulmamaya başlandığı zaman mümkün olabildiği için çiftçinin fakirliğini artıyordu. Ayrıca artık yeterli doğal gübre bulunmaması, yeraltı sularının ve toprağın kirlenmesine yol açan kimyasal gübre kullanma gereksinimi doğurdu. Zeytinlerin sıkılması ve kuyulardan su çekilmesi gibi, eskiden hayvanların yardımıyla gerçekleştirilen ve köyün toplumsal hayatının bir parçası olan pek çok iş endüstriyel ve merkezî şekilde idare edilir hale geldi. Çiftçilerin ilk defa yağı ve suyu satın alınaları gerekti ve dolayısıyla bağımlılıkları arttı. Ayrıca düzeni bozulan çalışma dönemleri köylülerin yaratıcılıklarını da köreltti. İstatistiksel açıdan süt üretiminde bir artıştan bahsedilmesi, bu istatistiklerin monokültürlerin yayılmasının köy yaşamından eksilttiği şeyleri hesaba katmadığını gösterir. Chicago Tahıl Borsası gibi büyük merkezlerde bu kayıpların hiçbir parasal karşılığı bulunmaz; fakat fakir köylerde

kaybın kanıtları gözler önündedir.

Günümüzde sömürgeciliğin tarihin tozlu sayfalarında kaldığı düşünülüyor. Halbuki durum aslında tam tersi. Avrupa Birliği'nin hayvanların tektipleştirilmesiyle ilgili bir programı, Hindistan'a yeni sığır türlerinin ithal edilmesini öngörüyor fakat seçilen türler Hindistan otlaklarından beslenmeye uygun değil, dolayısıyla yemleri de Avrupa'dan geliyor. Bu da, fakir çiftçilerin durumunun daha da kötüleşmesi ve onların borç batağına sürüklenmesi demek oluyor; zira bu denklem yem üretimini sağlamak için bir de durmaksızın suni gübre kullanılmasını beraberinde getiriyor. Oysa ancak birbirlerini etkileyen farklı formların aynı anda gelişmesine izin veren bir sistemde yaşam formlarının çeşitliliğini temel alan bir görüş, ihtiyaç fazlası yaratılmasına izin verir.

Bu zaman zarfında Hindistan'da geleneksel tarıma dönmeyi amaçlayan pek çok proje üretildi. Bu sayede Himalayalar'ın güney yamaçlarındaki çiftçiler, tek bir arazide 12 farklı tahıl türünü ekmeyi öngören bir metod geliştirdiler. Yüzyıllar süren bir adaptasyon süreci sayesinde bu türler, birbirlerinin besinlerine müdahale etmeden, dolayısıyla da birbirlerinin gelişmelerine engel olmadan bir arada yaşayabilmekteler. Şüphesiz bu karma tarım toplamda mısır ya da buğday monokültürlerinden daha fazla mahsul veriyor. Buna rağmen, alınan ürün ithalata uygun olmadığından, her ne kadar köylülerin geleneksel beslenme gereksinimlerinin tümüne cevap verse de ticari açıdan verimsiz sayılıyor.

İşte bu sebeplerden dolayı, gezegenimizde bir milyar insan açlıkla mücadele ediyor, insanların ve doğanın ekonomisinde kıtlığa sebep olan bu büyüme modelini temel alan kalkınmacılık da amacına ulaşamıyor.

OTUZ YILLIK MÜCADELE

çeşitliliği üretkenliğin temeli olarak görmek yeterli değil, onun kendine has bir değeri olduğunu ve sırf bu nedenle korunması gerektiğini de anlamak gerek. Ancak bu şekilde yaşam formlarının çeşitliliğini tektipleştirici genetik endüstrisi için bir hammadde olarak görmekten vazgeçebiliriz.

Bu iki kavram arasındaki çatışma yani kendi kendine değer sahibi olan çeşitlilik ile sömürülecek kitle olarak çeşitlilik, denetim ve mülkiyetle ilgili sorunlara temas eder. Pek çok kültürde insanlar, yaşam üzerinde hak iddia edilemeyeceği, dolayısıyla da canlı varlıkların kullanımı sırasında bu varlıklara saygı duymak gerektiği konusunda hemfikirdir. Oysa modern bilimin ve biyoteknolojinin kavramları bütün bu saydıklarımızla derin bir çelişki içindedir. Biyoteknoloji, yaşayan varlıkların fikri mülkiyet haline getirilmesini ve patentlere konu olmasını gerektirir. Bu konuda iki farklı patent tipi vardır. İlki, bir icadı değil bir keşfi mülkiyete çevirir. Burada genellikle Üçüncü Dünya'da kanunun kullanımına açık olan fakat sanayileşmiş ülkelerde var olmayan bilgilerin sömürülmesi amaçlanır. Örneğin, tropikal ormanlarda yaşayan halk, Hindistan'a özgü *neem* bitkisinin yapraklarını pişirerek, şifalı öz üretiminde kullanılan çok etkili bir karışım elde eder. Bir grup Amerikalı bilim adamı bu işlemi patentlemeyi başardı ve artık *neem* yapraklarından şifalı ilaç üretme hakkı onlara ait[2]. Tabii ortaya çok grotesk bir sonuç çıkıyor: Nesillerdir bu bilgiyi kullanan orman halkının bu metodu uygulamaya devam etmesi artık fikri mülkiyet hakkının ihlal edilmesi anlamına geliyor. İkinci patent türünde ise, genetik olarak üretilmiş ürünlerin mülkiyeti ve bu ürünlerin mucitlerinin fikri hakları patentleniyor. Bu haklar da,

2 8 Mart 2005'te mahkeme Amerikalı şirket aleyhine karar vermiş ve *neem ağacının üzerindeki patent hakkı kaldırılmıştır. (ç.n.)*

patent sayesinde, genetiği değiştirilen bu organizmanın bütün soyunu kapsayacak hale gelebiliyor. Burada çok kaba bir indirgemecilik söz konusu: Eğer organizmaları mekanik açıdan gözlemleyerek bunların genlerden "inşa edildiği" sonucuna varırsak, akabinde yeni gen birleşimleri oluşturanların da bu organizmaların "müteahhitleri" olduğunu söyleyebiliriz; her ne kadar yeni bir gen düzenlemesi yaşamı inşa etmek anlamına gelmese de. Çelişkili biçimde, biyoteknolojiyle uğraşanlar bir yandan "ürünlerinin" yeni olduğunu iddia ediyorlar ve "mülk sahibi" kimliklerinin altını çiziyorlar, diğer yandan ne zaman bu ürünlerin risklerinden bahsedilse, genetiğiyle oynanmış da olsa domuzun sonuçta bir domuz olduğunu söyleyerek karşılarındakini sakinleştirmeye çalışıyorlar.

Genetik mühendisliğinde kullanılan lisan, bu bilimin denetime olan merakını açık eder, bu merak da artan monokültür uygulamaları sayesinde iyice görünür hale gelir. Örneğin genetik mühendisleri canlılar yerine "biyoteknolojik kaynaklar" terimini kullanırlar. Böylece yaşam, insan zekâsının bir nesnesi ve nihayetinde bir ürünü haline gelir. Bu durumda, yaşam formlarının çeşitliliğinin kendi iç değerini fark etmek ve canlıların ebedi haklarını tanımak iyice zorlaşır.

Kültürel, ekonomik ve siyasi hayatımızı organize etmek için monokültür zihinlerden, zihnen ve yöntemsel olarak çeşitliliğin hakim olduğu bir düşünce sistemine geçmemiz gerek. İşte bu, benim son otuz yıldır yapmaya çalıştığım şey. İleriki sayfalarda toprağıma ve onun tarihsel, sosyal ve siyasi hikâyelerine olan sevgimin beni nasıl bu kavgalara ittiğini anlatmaya çalışacağım.

BÖLÜM 1:
HİMALAYALAR'DAKİ ÇOCUKLUK

DOĞADA YAŞAM

5 Kasım 1952'de Doon Vadisi'nde doğmuşum. Babam orduyu bıraktıktan sonra orman işletmesinde memur olmuş, annemse bir devlet okulunda öğretmenlik yaptıktan sonra çiftçiliğe başlamış. 2. Dünya Savaşı sırasında tanışmışlar. Babam evlenme teklif ettiğinde annem evlenmeyi iki şartla kabul etmiş; babam orduyu bırakacak ve annemin çalışmaya devam etmesine izin verecekmiş. Sonrasında, özgürlük hareketinin önemli bir parçası olan ve kast sistemine karşı başlayan harekete destek vermek için kastlarını da reddetmişler ve tarafsız bir soyadı olan Shiva'yı almışlar.

1947'de Hindistan'ın trajik bir şekilde bölünmesinden ve bu sırada 2 milyon insanın ölmesinden sonra, annem kendini birden Pakistan adında yeni bir ülkede bulmuş. Mucizevi bir şekilde Hindistan'a geri dönüş yolunda hayatta kalmayı başarmış (bu mucize beş sene sonra ağabeyim Kuldip ve ablam Mira'dan sonra benim doğmama sebep olan mucizedir), fakat orada mülteci statüsüne girmiş ve diğer bahtsız insanlar gibi Hint toplumuyla tekrar kaynaştırılmış. Bu sisteme göre, mülteci olarak gelen her esnafa bir dükkân, her memura bir iş, her çiftçiye de toprak veriliyormuş. Annem eski mesleğine geri dönüp devlet memuru olmaktansa, çiftçi olmaya karar vermiş.

Bu sayede çocukluk resmimin çerçevesini Himalaya ormanları oluşturdu. Babam zaten orada çalışıyordu, annemin çiftliğiyse Pedemonte tepelerindeydi. Doğa benim ilk ilham kaynağım, doğayı in-

celemek de ilk tutkum olmuştu. Belki de bu sebepten, bir fizikçi olmak için okudum. O yıllara ait en canlı anılarım, içinde büyüdüğüm bu ormanların manzarası, sesi, tadı ve kokusudur. Ormangülü, meşe ve sedir ormanlarıyla, dağlardan akan derelerle aramdaki göbek bağını hâlâ koparmış değilim.

Doğumumdan hemen sonra, babamın Dehradun Chakrata'ya tayini çıkmış. Sonrasında Nainital, Pithogarh, Tehri, Uttakashi ve nihayet Dehrahun'a taşınmışız ve annemle babam burada temelli kalmaya karar vermişler. O zamanlar Hindistan'ın en büyük eyaleti olan Uttar Pradesh'in bir parçası olan bu bölgeler, günümüzde ayrı bir eyalet haline gelmiş ve Uttarakhand adını almıştır. Burası aynı zamanda Ganj Nehri'ni besleyen su havzalarının da bulunduğu bölgedir.

Annemin çalıştığı çiftlik, Nainital Tarai'nin tepelerindeki ünlü aslan koruma bölgesi Corbett Milli Parkı'nın hemen yakınındaki Pirumadara bölgesindeydi (Pirumadara "Aziz Sufi Pir'in dinlendiği yer" anlamına gelir). Erkek kardeşim ve ablam, 3000 metre rakımdaki bir dağ gölünün kenarına kurulmuş bu müthiş Nainital Tarai şehrinde doğmuşlar. Bense on iki yaşıma kadar Nainital Raminee Park'taki St. Mary Manastırında eğitim gördüm. Rahibeler her zaman sertti ve biz modaya değil, manastıra uygun sade kıyafetler giymek zorundaydık. Diğer okulların kızları bu yüzden bize *chatni marys* adını takmışlardı. Evde ise, annem Gandhi sempatizanı olduğu için, *khadi* giyiyorduk.

İlk yıllar sıklıkla haftasonu için Pirumadara'daki fabrikaya dönüyorduk. Ovaya kadar otobüsle inip daha sonra treme biniyorduk. İstasyonda bir at arabası bizi beş mil ötede bulunan fabrikadaki evimize götürmek için hazır bekliyordu. İlk önceleri bir çadır, sonrasında saman deposu ve nihayet bir tuğla deposu olarak kullanılan bu mekânda devasa bir *bargad*; bir kutsal kauçuk ağacı vardı. Bu dev ağaç, 20 devasa dalıyla bu küçük kır evi için büyük bir barınak va-

zifesi görmekteydi. Zamanımın büyük bölümünü bu ağacın gölgesinde otururak ya da salıncağa binerek geçirdiğimi hatırlıyorum. Annem ve babam büyük çabalar sonunda bir meyve ve sebze bahçesine sahip olmuşlardı, her türlü meyveyi tadabiliyorduk: liçi, mango, guava, limon, nar, hint ayvası...

Bazen evin kenarındaki, yerel dilde *gul* olarak geçen sulama kanalına girip yüzerdik. Yemek zamanı geldiğinde tarlalara girip hardal tohumu, mercimek ve *bathua* yaprakları toplardık. Daha sonra da bunlardan, A ve B vitaminleriyle demir açısından yüksek bir yemek olan ve Hint mutfağının tipik sebze çorbası *saag* yapılırdı.

AT GEZİSİ

Ben çocukken Himalayalar'da çok az yol vardı ve biz sıklıkla yayan ya da atla seyahat ederdik. Babamın görevi ormanları korumak, gözlemek ve canlandırmaktı. Tatil zamanları ormandaki rotasını katederken ona eşlik ederdik. Erzağımız kasalarla katırlara yüklenirdi. Ayrı bir kasada ise kitaplarımız olurdu. Ormanda, göçebeler gibi şehirden uzak ama bolluk içinde yaşardık. Bu tecrübe benim zenginlik ve yoksulluk ile ilgili düşüncelerimin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Çocukluğumun ormanları benim için bolluk ve güzellik, çeşitlilik ve huzur anlamına gelir. Ablamla beraber eğreltiotlarından sanat eserleri yaratırdık, yabani çiçeklerse bizim incilerimizle elmaslarımızdı. Bizim ormanda sanat, yabani gül toplamak, fabrika işiyse ezilmiş inek pisliğiyle yerleri kaplamaktı. Toprakla bütünleşmek için onu, bize verdiği en değerli hediyeyle yani inek gübresiyle dekore etmek yeterliydi. Annem ve babam eğitimli orta sınıfa dahildiler. Biz çocuklar en iyi İngiliz okullarına kayıtlıydık fakat aynı anda taşra çocuklarından da doğa eğitimi almaktaydık. Muhtemelen toprağa duyduğum derin sevginin sebebi budur. Benim için ekoloji sadece ideolojik bir görüş değil aynı zamanda en somut haliyle toprakla temas

demek. Hindistan'ın bu iki farklı dünyasında yani kırsal çoğunluk ve Batılı elitler içinde büyümemi sağladıkları için, anne ve babama müteşekkirim. Ayrıcalıklı bir eğitim görmüş olmak, bizim için ne bir kibir, ne yalıtım, ne de dışlanma sebebi oldu.

Günümüzdeyse Hindistan'ı asıl bölen, köylüler ve Batılı şehirliler arasındaki bu ayrımdır. Bu ayrım, ülkenin eşit ve sürdürülebilir bir medeniyet olarak varoluşunu da baltalamakta; ama eskiden böyle değildi. Annemin fabrikası mültecilerin, sınıflar arası şiddet mağdurlarının sığındığı bir yerdi. Komşularımızın çoğu, Pakistan tarafında kalmış ve Pencap bölgesindeki topraklarını kaybetmiş olan Sihlerdi. Bu sayede sık sık Sufi'nin mezarını ziyaret eder ve pazar günleri Sihler için kutsal olan Gurudwara'ya gidip Sih yemekleri yerdik. Hindistan'ı oluşturan farklı dini kültürlere ve Katolik manastırının öğretilerine aynı anda ayak uydurabiliyorduk. Bütün dinlere saygı göstermek, aldığımız eğitimin bir parçasıydı.

Bu dönemde, aynı zamanda toplumla ve vatandaş olmakla ilgili derinlemesine eğitim gördüm. Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasını takip eden günlerde, herhangi bir sosyal amaç için mücadele eden birisi, dikkat çekmek için açlık grevine başlardı. Örneğin, ben dört yaşındayken bütün sülalem, dedemin taşra kızları için inşa ettiği ve bir koleje dönüştürülmesini çok istediği okulun bulunduğu Meerut yakınlarındaki küçük Duhai köyünde toplandı. Dedem, kızların eğitimi uğruna uzun bir süre aç ve susuz kaldığı için canından oldu. Ölümünün ertesi günü ise Hindistan Cumhurbaşkanı nihayet geldi ve okulun bir koleje dönüştürüleceğini duyurdu.

Annem topluluğumuzda eğitim görmüş ilk kadındı. Şimdi Pakistan sınırları içinde kalan Lahore'daki McLeggan College'da okumuştu. Hocası Sir Chotu Ram, köylü haklarının savunulmasında birinci dereceden rol oynamış bir insandı. Onun savunduğu toprak devri yasasıyla, daha önce İngilizlerin *zamindar* sisteminin uygulandığı

Bengala, Orissa ve Bihar gibi, Pencap ve Utar Pradesh'te de "topraksız" insanlar yaratılması son bulmuş oldu. Kuzeybatı Hindistan'da ise tamamen Chotu Ram sayesinde topraklar, onları ekip biçen sahiplerinin elinde kaldı. Annem Gandhi'den çok etkilenmişti. Gandhi hapiste olduğu dönemde, Lahore'dan Pune'ye tek başına onu ziyaret etmeye gitti. Gandhi'nin *Two Words with My Sisters and Gandhi's Teachings* adlı kitabı, Hindistan'da sosyalist Gandhici feminizm denen bir anlayışı temsil eder. Bu akım, tek bir birey üzerine temellenen sınırlı bir özgürlüğü değil, toplumun farklı sosyal, kültürel ve ekonomik sınıflarının tümünü kapsayacak daha geniş bir mücadeleyi savunur.

Annem ve babam stereotip rolleri olmayan, gerçek feministlerdi. Babam dikiş diker ve ütü yapar, annemse halk toplantılarına katılır ve politikayla ilgilenirdi. Evde alttan alta erkekle kadın, kız çocuğuyla erkek çocuğu arasında bir fark olmadığı düşüncesiyle eğitildim. Bu eşitlik öğretisi o kadar derinlemesineydi ki, ben ve ablam Hintçe'deki erkek için kullanılan terimleri, ağabeyimizi taklit ederek, kendimiz için kullanmaktaydık. Hintçe erkek ve kadını ayırır; kadınlar için ve kadınlar tarafından kullanılan terim *streeling*, erkekler için ve erkekler tarafından kullanılan ise *purushling*'tir. Fakat biz bu farklardan habersiz, mutlu mesut büyüdük. Anne ve babamız bize cinsiyetler arası ayrımcılığı öğretmeye lüzum duymadılar. Hayatımızın ilk yıllarını, özellikle de Hintli kızların ikincil cins olduklarını içselleştirdikleri, insanı şekillendiren o yılları, bizler özgür ruhlar olarak geçirdik. Kişiliğimizi kastın, dinin ya da cinsel kimliğin yarattığı hasarları almadan geliştirdik. Annem ve babam bu özgürlük ortamını yaratmak için çok uğraştılar, ben de bugün bu çabayı çok önemsiyorum ve yaptığım her şeyde bu özgürlüğü savunuyorum. Bu çaba öyle bir seviyedeydi ki, biz kendi isimlerimizi bile kendimiz seçtik. Benim on iki yaşında kendime seçtiğim isim Vandana oldu. Ablam

da kendi zevkine uygun bir isim seçti ve adı Mira oldu. Ağabeyimiz Kuldip, anne ve babamız tarafından verilen ismi koruyan tek çocuk oldu. İsminin anlamı "ailenin güneşi"dir.

Çocukluğumun üzerinden yarım yüzyıl geçti, annem ve babamsa artık hayatta değiller. Fakat ben, Mira ve Kuldip hâlâ bu dünyayı paylaşıyoruz. Her birimiz kendine özgü bir şekilde hâlâ basitlik ve bölüşme, tutku ve ilgi, koruma ve saklama değerleriyle yaşamaya devam ediyoruz. Bu değerler bize o çok değerli anne ve babamızdan geçti.

BÖLÜM 2:
ORMAN YAĞMASI

ORMAN KAYNAKLARININ YÖNETİMİ

Garhwal'daki Doon Vadisi, orman kaynaklarıyla ilgili koloni politikalarının, temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik geleneksel yönetim sistemlerini nasıl yok ettiğine çok iyi bir örnektir. Bu politikalar ticari ormancılığı hakim kılmaktadır. Dehradun bölgesindeki ilk yerleşimler, Himalayaların eteklerinde ve Tons ile Rispana ırmaklarının sınırladığı üçgen platoya kuruldu. Burada yaşayanlar tarım ve hayvancılıkla geçinmekteydiler ve orman kaynaklarını ticari amaçlarla kullanmıyor, yalnız kendi yem, yakacak, inşaat kerestesi ve tarım aletleri için gerekli olanı alıyorlardı. Bu gereksinimlerin sağlanabilmesine yönelik odun ve kereste ise köylülerin sosyal örgütlenmesi ile karşılanmaktaydı. Bu sosyal örgütlenmenin temeli olan köy kümelerine *taluk* denmekteydi. Her köyün mülkiyeti, bir şef ya da *sayana* tarafından yönetilen bir çiftçi grubuna aitti. Her bir *sayana* ise bütün *taluk*un *sayana*larına tabi idi. Bir *taluk* içindeki farklı köylerin sakinlerini bir araya getiren sebepse otlak ve ormanların ortak yönetimi ile mülkiyeti idi. Köylüler tarafından kullanılan bu otlak ve ormanlar, köylülerden sadece birine değil, bütün topluma aitti. Hazine sekreterliğine yazılmış bir mektuba göre ormanlar ve ekili olmayan alanlar *"Hindu yasalarına ve ülkenin geleneklerine göre hiçbir bireye ait olamazlar; kamu malı olarak devletin kontrolünde olmak zorundadırlar. Hindu yasalarına göre, ekili alanlar dışında her bir köylüde ya da köyün çevresinde, hayvanları otlatmaya yetecek kadar ekili ol-*

mayan alan bulunması zorunludur."

Orman yönetiminin oluşturduğu toplumsal denetim dışında, oradaki nüfusun da sistemi korumak adına uyguladıkları kendi stratejileri vardı. Bu durum hakkında Hintli ormancı G. B. Pant şöyle yazmıştı:

"Yüksek yerlerde doğal bir koruma sistemi var. Neredeyse her tepenin zirvesi yerel bir azize ithaf edilmiş, onun çevresindeki ağaçlara da büyük saygı gösterilmekte. Böylece kimse onlara dokunamıyor. Ayrıca bir ağaç kesen kişinin onun yerine bir yenisini dikmesi gerektiği inanışı da yaygın ve etkili."

Bu yönetim sistemi sürdüğü dönemde, Dwara ve Malkot *taluk*larındaki ormanların ne kadar mükemmel durumda oldukları hakkında geçen yüzyıldan kalma raporlar, bu sistemin ormanların sürdürülebilir kullanımını garanti altına aldığının kanıtıdır. Köylere yakın orman alanlarının sürdürülebilir kullanımı, hem bu ormanların sağlıklı kalmasını hem de vadinin kalanında orman kullanımının belli sınırlar içinde olmasını sağlıyordu. Bütün bunlar, İngilizler gelene kadar bu ormanların bakir kalmasını sağladı.

İngilizler 1815'te bölgeye geldiler. Amaçları özellikle orman kaynaklarından faydalanmaktı. Çok sayıda çam ağacı (yerel dilde *chir*), demiryollarında *travers* yapımında kullanılmak üzere kesilmekteydi. Britanya'nın hakimiyeti orman kaynaklarının kullanımında köklü değişikliklere sebep oldu. Öncelikle, vadi dışından gelen ticari talepler bu bakir ormanlar üzerinde baskı yaratmaya başladı. Buna ek olarak, İngiliz yönetimi eski toprak rejimini gayrimeşru bir şekilde değiştirerek, yerine *zamindar* sistemini getirdi. Bu sistem yerel organizasyonu yerle bir etti. Son olarak, vadinin tamamının kolonileştirilmesi ve Avrupalılara çok sayıda toprak imtiyazı verilmesiyle geniş orman alanları, tarım alanlarına ya da fidanlıklara çevrildi. Bu da bakir ormanların *sal* (shala ağacı), *sissoo* (gül ağacı) ve *tun* (maun) kaynağı

olarak kullanılması ve ağaç kesiminin serbest bırakılmasıyla ormanların hızla ve büyük oranda tahrip edilmesine sebep oldu. Bu sistem, elde edilen üründen aldığı vergi karşılığında, ormanların kontrolsüz şekilde sömürülmesine izin veriyordu. Ormancı Sir William Schlich'in anılarında o zamanları şöyle anlatır:

"Korkunç bir ziyan söz konusuydu, sal ormanları hızla yok olmaya başladı. Herhangi bir koruma ölçütü yoktu. Bölge hâlâ 100-200 yıllık ağaçlar bakımından zengindi fakat sonunda hepsi baltaya boyun eğmek zorunda kaldı. Eğer yollar biraz daha iyi durumda olsaydı, geri kalanların da sonu aynı olacaktı. Bu kontrolsüz uygulamaların sonuçları özellikle Dun bölgesinin batısında açıkça görünür haldedir."

Zamindar sisteminin uygulanmasıyla Britanya yönetimi tarafından yaratılan eşitsizlikler, köy çevresinde bulunan ve eskiden beri toplum düzeniyle sürdürülebilir şekilde yönetilegelmiş ormanlık alanlar için bir yıkım oldu. Sürecin sonunda bu alanlar, ait oldukları köylerdeki *zamindar*ların mülkiyetine geçti. Yeni ekonomik ve siyasi güç odağı haline gelen bu *zamindar*lar, geleneksel toplum düzenini ve onun doğal kaynaklar üzerindeki denetimini yıktılar. Örneğin, 31 köyün bulunduğu Malkot İliqua'da toprak sahibi çiftçiler, toprakları üzerinde bütün yönetim haklarını kaybettiler. 1822 yılındaysa tüm çiftçiler, vadideki ormanların taşeronluk haklarını alarak zengin olan ve bölge siyasetinde etkin hale gelen üst *sayana* Surjan Negi'ye tabi hale geldiler. Bir taşeronun ekonomik gücüyle bir *zamindar*ın siyasi gücü birleşince, bir *sayana*nın kamu kaynakları üzerindeki eski rolü ve sorumluluğu yok edilmiş oldu. Toplum denetiminin *zamindar*ların eline geçmesiyle, *zamindar*lar yeni alımlardan mümkün olan en hızlı şekilde gelir elde edebilmeye başladılar. Bu politikalar sebebiyle, toprak sahiplerinin hayvan otlatması ve köyün ormanlarında ağaç kesmesi yasaklandı ve ormanları, bütün tepeleri onları soyup soğana çeviren kömür imalatçılarına sattılar.

SÖMÜRGECİ TUTUMLAR

Vadideki kolonileşmeyi teşvik etmek için, 1838 yılında Britanya hükümeti Avrupalılara çok cömert koşullarla imtiyazlar sundu. 1911 tarihli Gazetteer'e göre:

"İmtiyaz sahipleri 20 sene gibi bir sürede, tamamen kıraç olan alanlar hariç, kendilerine verilen bütün toprakları ormansızlaştırdılar. Arazi 10 sene boyunca kiraya tabi olmakta, bu kira yükselerek 10. senede 12 annaya (1 anna 1 rupinin on altıda birine eşitti) çıkmakta ve bundan sonra da Maj Young'un önerdiği 14 anna'lık uluslararası fiyat tarifesine uymaktaydı."

Bu imtiyazlar, 200 kilometrekareye kadar varan geniş alanları kapsamaktaydı. En değerli bölgeler, o yörenin yöneticileri ya da onların adamları tarafından tekelleştirilmişti. Tek bir idari kararla ortaya çıkan bu ormansızlaşma, Doon Vadisi'ndeki ormanların fakirleşmesinde önemli bir etkendi. Bu süreç, vadinin çehresini değiştirdi ve nehrin yatağını dengesizleştirdi. 1911 yılına ait Gazetteer bu durum hakkında şöyle diyordu:

"Dehradun çevresindeki manzara, bölgede bol bulunan sal ormanlarının kesilmesi ve hızla tarım alanı haline getirilmesi ile önemli ölçüde bozuldu."

Tarım alanlarını genişletmek için uygulanan kitlesel ormansızlaştırma, tipik bir sömürgeci yaklaşımdı ve tarımsal üretim fazlasını önemli bir gelir kaynağı olarak gören anlayışın bir sonucuydu. 8. İskân Raporu'nda ortaya konulduğu üzere:

"Muhtemelen, Britanya himayesinin ilk zamanlarında yapılan hiçbir hata, ekilebilmeye uygun tüm arazilerde tarım yapılması kadar sık rastlanan bir hata değildir. Ne yazık ki iş bununla kalmadı; tarım alanlarını daha da genişletmek için yağmur ormanları dahil tüm ormanların kesilmesi, ülkenin ve sömürgeci hükümetin işine geldiği için

desteklendi ve sonuna kadar götürüldü. Günümüzde her ülkenin belli miktarda ormanlık alana sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Hindistan gibi sıcağın çok yoğun olduğu tropikal ülkelerde ise insanların yaşamı, düzenli ve yeterli yağış olmasına bağlıdır. Dolayısıyla, orman miktarının oransal olarak diğer ülkelerden fazla olması gerekmektedir."

Başlangıçta araziler belli bir rakam karşılığında bir taşerona kiralanırdı. Bu taşeronsa arazileri çiftçilere kiralayıp daha sonra da buranın vergisini toplardı. 1819-1821 yılları arasında Dehradun'un ortalama kira geliri 4000 rupiydi. 1839 yılına gelindiğinde ise bölgedeki tüm ormanlar yıllık 6500 rupiye kiralanmıştı. Dehradun idari amiri Vansiartt, taşeronun eline geçen gerçek kira gelirinin yılda 80000 rupiye ulaştığını fark etmiş, bu nedenle kira sözleşmesini fesh ederek taşeronluğu üzerine almıştı.

1850 yılında Wilson adında bir İngiliz, 400 rupi karşılığında Garhwal'daki Bhagirathi Vadisi'nin bütün ormanlarının kullanım imtiyazına sahip olmuştu. Onun baltaları, çok değerli *deodar* ve *chir* ormanlarının kesilmesine ve toplu olarak ortadan kaldırılmasına sebep oldu. Wilson'un gelişen faaliyetleri sayesinde, kuzeybatı bölgesinin İngiliz yöneticileri, 1864 yılında bölgenin bütün ormanlarını 20 yıllığına kiraladılar ve kendi adlarına Wilson'a emanet ettiler. Mussorie gibi Avrupalıların yerleştiği bölgelerdeki tarım alanlarının geliştirilmesi yönündeki baskı da meşe ormanlarının büyük ölçüde tahrip edilmesine sebep oldu, buraların korunması gerektiği düşünülmedi. Devlete ait orman alanlarıyla ilgili ilk raporunda E. A. Courthope'a göre "Hükümet bu tarz sözleşmelerin hükümlerini ormanların korunması prensibini gözetmeden oluşturmuş"tu. 1855'te Orman Bakanlığı kuruldu. 1911 yılının Gazetteer'ine göz atalım:

"1855 yılında kurulan Orman Bakanlığı, herhangi bir sistemli koruma politikası olmaksızın, tüm enerjisini taşeronluk verilmesine ayırdı. Öyle ki, bu bakanlık aslında orman gelirlerinin hesabını tutmaktan

başka işe yaramıyordu. Bu fütursuzluğun sonuçları ise, 1867 yılında gelirler toplamda 23.333 rupiye gerilediğinde kesin olarak ortaya çıktı."

1878 yılındaki Orman Yasasıyla kurulan Orman Kaynakları Kurumu ise, "ormanların kendi başlarına büyük bir değere sahip olduğu ve buralardan tarım arazilerine eş bir yıllık kira geliri elde edilebileceği" prensibiyle hareket etmeye başladı. Fakat bu kaynaklar hâlâ Orman Bakanlığı tarafından, ormanların ticari gelirlerinin artırılması hedefiyle işletilmeye devam edilmekteydi. Daha önceki vahşi ormansızlaştırma sistemiyle bu planlı bilimsel işletme arasındaki tek fark, aynı hedef için sistemli ve kurallı bir çalışma yapılmasıydı.

Dolayısıyla, yeni ortaya çıkan korumanın amacı gelir seviyesini yüksek tutmak oldu. Bu bilimsel işletme sistemi, ekolojik endişeler taşımıyor ve köy halklarının temel gereksinimlerine dikkat etmiyordu. Sistem, yerel halkın ormanlara serbestçe ulaşmasını engelliyordu. Bu kaynaklara dahil olmayan köy ormanları ise rakip *zamindar*ların mülkiyetinde idi. Köylüler bu yüzden geleneksel kaynaklarını kaybetmekte ve onların ihtiyaçları bu kaynakların yönetilmesinde dikkate alınan bir faktör olmaktan çıkmaktaydı. 1911 yılı Gazatteer'ine göre:

"Orman Bakanlığı Korumanın ilk yıllarında, köylülerin herhangi bir şekilde hak iddia etmelerine izin vermedi. Diğer yanda hükümet, diğerlerine göre çok farklı bir konumu olan idari amir H. G. Ross'tan bir rapor istemişti. Raporda, otlaklarla ilgili köylülerin yasal "haklarının" çok eski zamanlardan beri varolduğu belirtiliyor ve bu iddia pek çok kanıtla destekleniyordu. Buna rağmen Bakanlık, halkın kullanımına açık olan otlakları "imtiyaz" olarak nitelemeyi tercih etti."

Ross raporu 1880 yılında yürürlüğe giren ve özel otlak hakkı olan köyleri belirleyen 702 numaralı yasaya temel teşkil edince, Orman Bakanlığı terminoloji savaşını kazanmış oldu. Ve Ross'un liste-

sinde adı geçen köylere ait "haklardan" değil "imtiyazlardan" bahsetti. Yerel halkın temel ihtiyaçlarına cevap verecek sistemli bir yönetim şekli asla orman işletmelerinin bir parçası haline gelmedi. Bu yaklaşıma göre amaç, vergi gelirlerini sabit tutmak için, büyümekte olan ve kesilebilir hale gelmiş ağaç sayısını belirlemekti.

702 numaralı yasadan sonra, 1883 yılında 889F numaralı yasa yürürlüğe girdi. Bu yasa, yerel ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla, otlak, ormanlık alan, yakacak odun, evlerin çatıları için sırık ve kamış gibi konularla ilgili oluşturulan yönetim yapısını açıklamaktaydı. Bu yasaya göre, Orman Bölge Müdürlüğü otlak olarak kullanılacak orman alanlarının yıllık listesini hazırlayacaktı. Bu liste, yıl içinde hangi alanların ve ormanların hangi kısımlarının açık olduğunu belirtecekti. Bu bölgelerde hayvan otlatmak iki farklı kurala göre gerçekleşecekti:

1. Her üç yılda bir imzalanacak bir mutabakata göre ve otlatılacak hayvan miktarı göz önüne alınarak,
2. Bölge Müdürlüğü tarafından verilen yıllık izinle.

Orman Bölge Müdürlüğü, hazırlanan bu listeyi temel alarak bu izinleri çıkaracaktı. İzinlerde ayrıca hayvan sayısı, hayvan sahibi olan köylünün ismi ve çobanın ismi de belirtilecekti. Ancak bir çoban tarafından güdülen ve izin belge numarası sahibi olan hayvanlar otlama hakkına sahip olacaktı.

ANLAŞMAZLIKLAR

Bu otlak izinlerine sahip olan köyler aynı zamanda, belirli miktarda kurumuş ve dökülmüş odunu ücret ödemeden toplama yetkisine de sahipti. Her ne kadar bu yönetim planı temel ihtiyaçları gidermek ve bozulmakta olan kaynakları korumak için en önemli ön koşul idiyse de, uygulaması planlandığı gibi olmadı. Ormanlar üzerinde anlaş-

mazlıklar oluştu; zira koloni yönetimi doğaya ve ihtiyaca dayalı bir ekonomiyi görmezden geliyor, korumaya ve orman yönetiminin temel görevlerine önem vermeden ormancılığı sadece sanayinin ve ticaretin gerekliliklerine göre yapıyordu.

Kral'ın ihtiyaçları doğrultusunda verilen bazı imtiyazlar, yerel halkın zarar görmesine ve Kumaon bölgesindeki ormanların hızla yok olmasına sebep oldu. Atkinson'un Gazetteer'de yazdığına göre:

"...pek çok yerde ormanlar en güzel ağaçlarından yoksun kalmışlardı. Görünen o ki, her türden ağaç hâlâ sistemli olarak yok edilmekteydi ve 1855-1861 arasında bu yıkım zirve yapmıştı. Bunun sebebi, demiryolları idaresinin talepleri sonucunda pek çok spekülatörün travers ihtiyacını karşılamak üzere sözleşmeler yapmış olmasıydı. Bu kişiler, eski ağaçları denetimsiz bir şekilde ve yüksek miktarlarda keserek ihraç etme yetkisine sahiptiler. Öyle ki, düzenli orman faaliyetleri başladıktan sonraki birkaç yıl boyunca, Orman Bakanlığı sadece önceki dönemde kesilip bırakılan keresteyi saptama ve depolama işleriyle meşgul oldu."

Bir yandan yerel nüfus, orman kaynakları üzerindeki geleneksel haklarının yok sayılmasına şahit olmakta, diğer yandan koloni politikası bir 'ormansızlaştırma politikası' haline gelmekteydi. Ormanların yok edilmesinin faturası da sıklıkla köylüye kesiliyordu. Pant'ın gözlemlerine göre:

"Ormanların dağ köylüleri tarafından yok edildiği hikâyesi, iktidar sahipleri tarafından bıktırıncaya kadar tekrar edilmekte, bir inanç meselesi haline getirilmekteydi. Orman politikasını meşrulaştırmak için, bu politikaları ortaya koyanlar, İngiliz işgalinden önce halkın topraklar ve ormanlar üzerinde hiçbir hakkı olmadığını iddia etmekteydiler."

Hükümetin ve Wilson'ın başarılarından feyz alan Tehri Eyaleti, 1895 yılında ormanların yönetimini ele geçirdi. 1897-99 arasında, orman alanları kaynak statüsüne alındı ve köylülerin bu kaynakları

kullanımına sınırlamalar getirildi. Köylüler bu uygulamadan rahatsız olduklar, sınırlamalara uymadılar ve otoritelere karşı sistemli bir direniş başladı. Bunun üzerine 31 Mart 1905'te, Tehri Kralı bir kararname yayımlayarak sınırlamalarda değişiklikler yapıldığı ilan etti ama bu da tansiyonu düşürmeye yetmedi. Halk, doğal kaynaklar üzerinde eskiden beri var olan haklarının belirli koloni politikaları sebebiyle kaldırılmasına muhalefet ediyordu. 1906'da, Tehri şehrinden 14 mil ötedeki Chandrabadin Tapınağı'nın çevresindeki ormanlar doğal kaynak statüsüne geçince, tekrar huzursuzluk baş gösterdi. Ertesi gün 200 köylü, devletin ormanlarına karışmasını protesto etmek ve bütün haklarını geri istemek amacıyla toplandı.

Tüm krallıkta çatışmalar çıkıyordu. 1907 yılında olanlar arasında en göze batanı, orman memuru Sadanand Gairola'nın Khandogi'de tartaklanmasıydı. Kral Kirti Şah, ayaklanmayı öğrendiğinde köylülerini sakinleştirmek için olay yerine gitmişti. Yine 1907'de Almora'da, büyük bir kalabalık, hükümete bütün orman alanlarını ve ekilmemiş alanları doğal kaynak ilan etme yetkisi veren yeni orman politikasını protesto etmek amacıyla bir araya geldi. Olaylar, otoritelerin tepkisizliği sebebiyle büyüdü ve 1916'da devlete ait ormanlarla reçine depoları ateşe verildi. O yıl, bölge ormanlarının sorunlarını araştırmak üzere G.B. Pant'ın genel sekreterliğinde Kumaon Birliği kuruldu. Artan protestolar, hükümeti Kumaon ve Garhwal'daki olayları araştırmakla görevli bir komisyon kurmaya mecbur kıldı. Komisyon, olayları bastırabilmek için orman alanlarını tekrar sınıflandırdı ama yerel halkın haklarına değinmedi. *The Forest Problem in Kumaon*'da Pant durumu şöyle anlatıyor:

"Orman Bakanlığı'nın politikaları iki kelimeyle özetlenebilir: gasp ve sömürü. Hükümet kendi bildiği yoldan şaşmadı ve kendi hakimiyet alanını sürekli genişleterek yerli halkın haklarını devamlı kısıtladı. 'San Assi' sınırlamaları (1880 sınırlandırmaları öncesi) ile ilgili anı-

lar, köylülerin zihninde hâlâ canlılığını korumakta. Her köylü bu anıları korkuya yakın bir duygu ile hatırlamakta. Köylünün, köyünün sınırları içindekiler de dahil olmak üzere, hükümetin benap arazileriyle ilgili taleplerini kabul etmesi mümkün değil. Bu sebeple köylüler, bu yönde atılan bütün adımları gasp ya da hak ihlali olarak görüyorlar. San Assi sınırlamaları, tamamen lafta kalmak yerine gerçeklere dayandırılmalıydı. Her türlü çekinceyi bertaraf etmek için, bu sınırlandırmalar ile kapatılan arazilerin köylülerin mülkiyetine geçirilmesi, bu bölgeler de dahil bütün benap arazilerinin köylülere iade edilmesi ve kamu yararı gözetildiği için bu arazilerin bölünemeyeceğinin ilan edilmesi gerekliydi. Bu araziler kamuya aittir çünkü 1906 yılında hükümete San Assi sınırları içindeki arazilerin iadesiyle ilgili gönderilen dilekçelerin büyük kısmı şahsen köylüler tarafından gönderilmiştir. Bu basit köylüler bugün taleplerini tekrarlamaktadırlar. Bu, halkın asgari talebidir. Bundan daha mantıklı ve nihai bir çözüm de yoktur. İnsanoğlunun bu topraklar üzerindeki en değerli şeyden bile daha değerli olduğunu ve mantığın yerini baskının alamayacağını unutmamak gerekir. Her ne kadar kanunlar katı ve sıkı da olsa, ormanların bu biriken rahatsızlık zemininde korunamayacağı, toplumun tamamının istek ve hislerine karşı gelinemeyeceği açıktır. Bir halkın ortak aklı küçümsenemez ve garip de olsa, bu ortak akıl ancak kendi hatasından ders alma imkânı verildiğinde susacaktır. Eğer bu topraklar köylülere iade edilirse, mevcut güvensizliğin yerini, orman politikasıyla köylüler arasındaki güvensizlik ve çatışmanın sebepleri alacaktır. Dolayısıyla yerel halk, bazı fedakârlıklara ve sıkıntılara sebep olacaksa da, ormanların korunması için çalışacaktır."

Halkın temel ihtiyaçları ve devletin vergi gereksinimleri arasındaki uyumsuzluklar çözümsüz kaldı ve zamanla arttı. Garhwal halkı 1930 yılında, orman kaynaklarının sorunlarına dikkat çekmek amacıyla sivil itaatsizlik hareketi başlattı. Yeni baskıcı yasalara karşı ge-

lişen bu *satragraha*lar, özellikle de Tehri Kralı Avrupa'da olduğu sıralarda Rawain bölgesinde yoğunlaştı. Kralın yokluğunda Dewan Chakradhar Jayal, silahlı bir harekat düzenleyerek bu barışçıl *satragraha*lardan birini Tilari'de sıkıştırdı. Çok sayıda silahsız *satragraha* yaralandı ya da öldü, bir kısmı ise umutsuzca Yamuan Nehri'ni geçmeye çalışırken can verdi. Yıllar sonra, Tilari katliamı kurbanları Chipko Hareketi'ne ilham kaynağı oldular. Halk nihayet, ormanların korunmasıyla ilgilenmeye başlamıştı.

BÖLÜM 3:
CHIPKO HAREKETİ

YANLIŞ GİDEN BİR ŞEYLER

1974 senesinde doktora eğitimi için Kanada'ya gitmeden önce, Himalayalar'daki en sevdiğim yerleri tekrar ziyaret etmek istedim. Gittim; ama ormanlar gitmiş, dereler kurumuştu. Kendimi kaybolmuş hissettim; tıpkı 1981 senesinde annemi, 1997'de ise babamı kaybettiğimde hissettiğim gibi. Bu arada 1972 yılında dağlarda bir köyde, Reni'de, kadınlar ağaç kesimini engellemek için Chipko Hareketi'ni başlatmışlardı. Bu isim, artık şarkıları Garhwal'daki her erkek, kadın ve çocuk tarafından söylenen müzisyen Ghanshyam Raturi (Shailani) tarafından seçilmişti ve aslında efsanevi bir şairin adıydı. Yok olmakta olan ormanları kurtarmak için ben de Chipko Hareketine dahil oldum.

Bu hareket ile bağlarım, hareketin kurulma dönemine uzanır. Gandhi'nin öğrencileri ve bu mücadelenin ilham kaynağı olan Mira ile Sarala Behn, sık sık evimize gelirlerdi. Sunderlai ile Bimla Bahuguna da annemi ve babamı ziyarete gelmekteydiler. Ve tabii Ghanshyam Raturi, efsanevi Chipko da gelip saatlerce anneme yeni bestelerini dinletirdi. Evimiz her zaman aktivistler, şairler ve aydınlarla doluydu. İşte bu ufuk açıcı ortam, tüm hayatımı yönlendiren bazı değerleri edinmem için gayriresmi bir eğitim sağladı: ekoloji, eşitlik, ekonomi ve temel değerler.

Tarihsel, felsefi ve örgütsel düzlemde Chipko Hareketi, Gandhi'nin *satyagraha* geleneğinin bir uzantısıdır. Bu hareketin özel

önemi, bağımsızlık sonrası Hindistan'da doğmuş olmasında yatar. Bağımsızlık öncesi ve sonrası *satragraha*lar arasındaki devamlılığı Gandhiciler sağlamıştır. Bunların arasından Mira ve Sarala Behn ile Sri Dev Suman, ben sağlık sebepleriyle Viyana'ya gittiğim sırada, bir *satragraha* başlatmışlardı. Adalet ve ekolojik denge üzerine kurulu bir kalkınma modelini savunan Gandhi vizyonunu içine sindirmiş olan bu üçlü, Uttar Pradesh bölgesinin dağlık kesimlerinde kadın gücünün ve çevre bilincinin gelişmesine sessizce destek oldular. Gandhi'nin bu "Avrupalı" öğrencilerinin Uttar Pradesh tepelerinde, ekolojik denge ve toplumsal adalet için verdikleri mücadelenin etkileri sıradışı oldu. Bu insanlar, Chipko Hareketi'nin temelini oluşturacak yeni bir Gandhi aktivizmine hayat verdiler. Sundarlal Bahuguna, bu Gandhi militanlarından etkilenen aktivistler arasında öne çıkıyordu. Sri Dev, Suman'ın etkisiyle daha on üç yaşındayken bağımsızlık hareketine katılmıştı. Daha sonraysa Bhilangana Vadisi'nde Mira Behn'le çalışmış ve onun ekoloji vizyonundan çok etkilenmişti. Mira Behn 1952 yılında kaleme alınan bir makalesinde, "Himalayalar'da ters giden bir şeyler" olduğunu söylüyordu.

Yıllardır Himalayalar'da yaşadığım için, özellikle güney yamaçlarını kaplayan bitki türlerindeki değişimleri üzülerek fark ediyorum. Özellikle, aşağıdaki ovaların sel sularıyla kaplanmasını önlemekte yetersiz kalan bitki türlerinin yağınlaşması acı verici. Bu tahribat Himalaya meşesi türünden *chir* çamı[1] türüne geçiş anlamına geliyor ve çok büyük bir hızla devam ediyor. Sorun ormansızlaşma olmadığından, bir orman türünden diğerine geçiş pek dikkate alınmıyor. Orman Bakanlığı'nın bazı ticari kaygıları, bu durumu onların da görmezden gelmesine neden oluyor. Çünkü *banj* onların keselerini doldurmalarını sağlamazken, hem kerestesinden hem de reçine-

1 Chir çamı, Latince adı Pinus roxburghii olan Himalayalara özgü bir ağaç türüdür.

sinden faydalanılan *chir* ekonomik açıdan çok değerli.

Mira Behn, Himalayalar'da sadece ormansızlaşmayı değil aynı zamanda modern ormancılığa uygun ağaç türlerine geçilmesiyle bölgede yaşanan çevresel bozulmayı da tespit etmişti. Meşe ormanlarındaki ağaçların yapraklarının, bu dağlarda suyun tutulması için çok gerekli bir mekanizma olduğunu anlamıştı. Gerçekten de *banj* yaprakları her sene dökülerek siyah bir toprak oluşturur ve bu da toprakta kalın ve birbirine girmiş bir ormanaltı (çalılar, sarmaşıklar ve otlar) örtüsünün oluşmasını sağlar. Bu örtü, zamanla bu yaprak ve toprak deposunu daha da zenginleştirir. Bu sürecin sonunda ise, bütün yağmur suyunun emildiği bir orman oluşur. Bu suyun bir kısmı buharlaşır, kalanı ise yavaş yavaş süzülüp sağda solda, tatlı ve serin su kaynakları haline gelir. Muson yağmurlarının emilmesi konusunda *banj*'dan daha etkili bir yöntem bulmak zordur. *Chir* ise, tam olarak bunun tersi bir etki yaratır; çam iğneleri kuru ve yumuşak bir halı haline gelir, hiçbir emme kapasitesine sahip olamadığı gibi, ormanaltı denebilecek bir bitki örtüsünün gelişimine de imkân vermez. Dolayısıyla, bu *chir* ormanlarında toprağın sıklıkla bir çöl gibi kuru olduğunu görmek mümkündür. Muson yağmurları Himalayalar'ın güney yamaçlarına inmeye başladığında, bu çam iğneleri yağmura dayanamaz ve erozyon meydana gelir. Çünkü bu iğneler suyu ememez ve bir toprak katmanı değil, sadece altı taşlar ve kayalarla kaplı ince bir tabaka yaratabilirler.

AĞAÇLARI KUCAKLA

1972 senesinin Aralık ayının 12'sinde Uttarkashi'de ve 15'inde Gopeshwar'da olmak üzere iki protestoya tanık oldum. Protestoların amacı, Himalaya ormanlarının yabancı keresteciler tarafından kesilerek ticari amaçla sömürülmesine karşı çıkmaktı. Bu kalabalık protestolar sırasında Raturi, kesilmelerini engellemek üzere ağaçlara sa-

rılmayı öneren şu meşhur şiirini kaleme aldı:

"Ağaçlara sarıl
ve onları kesilmekten kurtar.
Onlar bizim dağlarımıza ait,
dağlarımızı talandan kurtar."

Her ne kadar Hindistan kültüründe kesilmelerini önlemek için ağaçlara sarılma geleneği Bishnoi'de olduğu gibi çok eskilere dayansa da, Chipko isminin ilk ilham kaynağı bu şiir olmuştu. 1973'te bu iki merkezli hareket -Uttarkashi ve Gopeshwar– iyice güçlendi. Raturi ile Bhatt ise bu hareketin iki temel örgütleyicisi oldular. Nisan ayında bölgede kerestecileri kovmaya yönelik ilk halk girişimi başladı. Köylüler, Mandal ormanındaki dişbudak ağaçlarının kesilmesini protesto ediyorlardı. Bahuguna arkadaşlarından Chamoli yöresinde derhal bir yürüyüş organize etmelerini istedi. Amaç, ormancıları takip etmek ve gittikleri her yerde onları engellemekti. Sonrasında, Aralık ayında Uttarkashi'de binlerce insanın katıldığı, şiddet içermeyen bir gösteri yapıldı. 1974 Martında, Goura Devi önderliğindeki yirmi yedi kadın, Reni'de çok sayıda ağacı ormancıların felaketinden kurtarmayı başardı. Bütün bu gelişmeler üzerine, hükümet özel ağaç kesim sistemini kaldırmak zorunda kaldı. 1975'te ise Uttar Pradesh Orman Şirketi kuruldu ve eski sistemin yerini aldı. Bu zafer, hareketin ilk önemli başarısıydı ve aynı zamanda bir dönemin kapandığını işaret ediyordu.

Fakat bürokratikleşme, orman krizine sivil bir cevap vermekten uzaktı. Ağaç kesiminin ekolojik sınırları bilinmiyor ve dolayısıyla değerlendirilemiyordu. Problemler büyüdü ve su almak, çalı toplamak gibi işlerle uğraşan kadınlar için ciddi zorluklar ortaya çıktı. Bunu takip eden beş yıl boyunca Chipko direnişi Garhwal'ın pek çok bölgesine yayıldı. Burada önemli bir konunun altını çizmek ge-

rek. Bu halk direnişi artık eskiden olduğu gibi küçük yerel üreticilerin orman kaynaklarını kullanım haklarını talep etmiyordu, tamamen yeni bir talepleri vardı: Halkın su ve yem ihtiyacının karşılanabilmesi için, orman kaynaklarının denetimini elde etmek istiyordu. 1977'nin Mayıs ayında, Henwal Vadisi'ndeki Chipko aktivistleri örgütlendiler. Haziranda Sarala Behn, bütün Uttar Predesh bölgesi aktivistlerinin buluştuğu bir toplantı düzenledi. Bu buluşma, direniş hareketini güçlendirerek, ormanların ticari amaçlarla sömürülmesine ve *chir* çamlarından aşırı miktarda reçine üretilmesine karşı gelenleri birleştirdi. Tehri Dağları'ndaki Gotars'ta görevli orman devriyesi, yasadışı reçine üretimine engel olamadığı için görevinden alındı. Saklana bölgesindeki reçine toplama faaliyetinin çevreye verdiği zararın bilincine varan Jogidandalı toplayıcılar, bu faaliyetin kamuya ait Garhwal Mandal Vikas Nigam şirketi tarafından denetlenmesini talep ettiler..

Daha sonraki yıllarda Chipko Hareketi'nin Garhwal'da elde ettiği pek çok başarı arasında Adwani, Amarsar ve Badiyargarh'taki eylemler sayılabilir. Adwani ormanları için, 1977'nin Ekim ayında bölgenin başşehri Narendranagar'da bir açık arttırma yapıldı. Bahuguna bu açık arttırmaya karşı bir açlık grevi düzenledi ve bölgedeki otoritelerle beraber kerestecileri de bu ağaçları alıp satmamaya davet etti. Halkın bütün rahatsızlığına rağmen, açık arttırma her zamanki gibi düzenlendi. Ağaç kesme sezonu aralık ayının ilk haftası Adwani'de açılacaktı. Bachhni Devi -ki kendisi de keresteci olan köy muhtarının karısıydı- liderliğinde kalabalık bir kadın grubu, ağaçları kurtarmak için duruma müdahale etti. Chipko aktivisti Dhoom Singh Negi, kadınların direnişine destek vermek için, kesimin olacağı ormanda açlık grevine başladı. Kadınlar ise ağaçlara, onları kurtarma sözünü sembolize eden kutsal iplikler bağladılar. 13-20 Aralık arasında, 15 köyden gelen bu kadınların pek çoğu ormanda devriye

gezdi. Bir yandan da bu ormanların Hindistan yaşamındaki tarihsel önemiyle ilgili konuşmalar yapmaya aralıksız devam ettiler. Sloganımız ilk defa Adwani'de ortaya çıktı: "Ormanlar bize ne verir? Toprak, su ve temiz hava!"

Bunun üzerine kerestecíler ormanı terk edip 1 Şubat'ta yanlarında iki kamyon dolusu polisle geri geldiler. Planları, kolluk kuvvetlerinin yardımıyla ormanı çevrelemek, böylece ağaç kesimi sırasında halkı buradan uzak tutmaktı. Fakat polis gelmeden önce, gönüllüler ormana girerek, oraya çok uzaklardan gelmiş olan ormancılara direnişin sebeplerini anlattılar. Kerestecíler polisle geldikleri sırada, her bir ağaç ona sarılan 3 gönüllü tarafından korunmaktaydı. Halkın bilincini fark eden ve planı suya düşen polis geri çekildi.

1978 Mart'ında Narenrenagar'da yeni bir açık artırma planlanmıştı. Çok büyük bir halk protestosu organize edildi ve polis, aralarında Chipko gönüllülerinin ve kadınların da olduğu yirmi kişiyi gözaltına aldı. Aralık ayında Badiyargarh bölgesi Uttar Pradesh kamu orman kalkınma işletmesi büyük bir ağaç kesimi planlamıştı. Yerli halk hemen Bahuguna'ya haber verdi ve 9 Ocak'ta açlık grevine başlandı. On bir gün sonra bir gece vakti Bahuguna tutuklandı, fakat bu olay halkın kararlılığını artırmaktan başka bir işe yaramadı. Şair Raturi ve Rahip Khima Shastri liderliğinde yakın köylerden binlerce kadın ve erkek, Badiyargarh ormanlarında bir araya geldi. Protestocular on bir gün boyunca ağaçların başında nöbet tuttuktan sonra, nihayet kerestecíler bölgeyi terk ettiler. Bahuguna 31 Ocak 1979 günü serbest bırakıldı.

Ormanları korumak için verilen uzun mücadelelerin bütüncül etkisi, dağlık bölgelerde ormanların idaresiyle ilgili stratejilerin tekrar düşünülmesi oldu. Chipko'nun Himalaya ormanlarının koruma alanı olarak ilan edilmesine ve artık ticari sömürüye kapalı hale gelmesine yönelik talebi, en yüksek seviyede siyasi muhatap buldu. Baş-

bakan Indira Gandhi, Bahuguna ile şahsen görüştükten sonra, Uttar Pradesh ormanlarında ticari amaçla ağaç kesimini on bir yıl süreyle durdurduğunu ilan etti.

HAYATIMIN MERKEZİ

Kesimlerin askıya alınması kararı, Chipko Hareketi'ne tabana yayılmaları için ihtiyaç duydukları zamanı verdi. Bahuguna, Keşmir'den Kohima'ya 4780 kilometrelik uzun bir yürüyüşe başladı. Amacı, Himalaya'lar boyunca sıralanan köylerdeki insanlarla buluşmak ve onlara Chipko'nun mesajını iletmekti. Bu sırada aktivistler, hareketin diğer dağlık bölgelere de taşınmasının uygun olacağına karar verdiler.

1974 yılında kuantum teorisi ile ilgili doktora çalışmama devam ederken, tatillerimi Chipko için çalışarak değerlendirmeye karar vermiştim. Bu harekete verdiğim destek, Himalayalar'daki yüz binlerce çiftçinin on yıldan fazladır devam eden şiddetsiz eylemleri, 1981 yılında, hükümetin Ganj nehri havzasında orman kesimini tamamen yasaklamasıyla sonuçlanıncaya kadar devam etti.

Chipko ekoloji konusunda benim için bir üniversite olmuştu. Tıpkı annem ve babamın içimdeki çevre kültürünün ve doğal orman aşkının temellerini atması gibi, Chipko da bana sürdürülebilir ekonomilerin temelinde biyolojik çeşitliliğin olduğu ya da dünyanın büyük kısmının temel ihtiyaçlarını doğanın karşılayabileceği gibi detayları öğretti. Meşe ağaçlarının altındaki topraklarda humusun zenginliğini gözlemledim. Ormanın bizim için su, yakıt, yem ve gıda kaynağı olduğunu gördüm. Ormanlar barajların, fosil yakıtların, deli dananın ve GDO'ların alternatifidir.

Ormanların bereketini tarlalara taşıyan bu köylülerle beraber çalışırken, biyolojik tarımla ve sürdürülebilir ekonomilerin humusa dayandığı düşüncesiyle ilgili ilk derslerimi aldım. Doktora eğitimi ve Himalaya ormanlarının korunması arasında bölündüğüm o ilk yıl-

larda, modern ekolojinin en önemli kısmına, geleneksel bilgiye saygı göstermeyi öğrendim. Bilmediğim ne kadar çok şey olduğunu fark edip köyde resmi eğitim almamış, okuma yazma bile bilmeyen kadınların aslında ne çok şey bildiklerini görünce, akademik çalışmalarımla ilgili daha alçakgönüllü oldum. İşte bu yüzden, bilgisayara güvenen toplumlar için söylenen "bilgi toplumu" tanımı bana uygunsuz ve yanıltıcı bir tanımlama gibi geliyor. Bu tanım, sanayileşmemiş ve bilgisayar teknolojisi kullanmayan toplumların bilgiye sahip olamayacakları iddiasını taşıyor. Biyolojik çeşitlilik konusunda bunun doğru olmadığını biliyoruz. Kadınlar ve yerli toplumlar, yani endüstriyel dünyadan uzak kalmış olanlar, o dünyayla kıyaslandığında gerçek olarak nitelendirilebilecek bir bilgiye sahipler.

Nükleer fizik benim uzmanlık alanımdı, ta ki bu bilimin "karanlık bölgeleri" olduğunu anlayana kadar. Rotamı değiştirerek bir teorik fizikçi oldum ve kuantum teorisinin temelleri üzerinde çalışmaya başladım. Kanada'da Western Ontario Üniversitesi'nde çalışıyordum ve orada kalıp doçent olmaya kararlıydım. Fakat o sıralarda, toplumların nasıl işlediğini bilmediğime dair bir endişeye kapıldım. "Biz Hindistan'da dünyada en çok bilim adamına sahip üçüncü ülke olmamızla övünüyoruz ama aynı zamanda en fakir ülkeler arasındayız. Bilim ve teknolojinin kalkınma sağladığı, fakirliği ortadan kaldırdığı varsayılır. O zaman hata nerede?" Bu soruya cevap vermek istiyordum, bu nedenle çok pratik bir tavsiyeyi dinledim ve üç sene fizikten uzak durdum. "Siyaset biliminin problemlerini düşün... Bir süre sosyal bir konuda çalış ve sonra fiziğe geri dön." Bangalore'daki Hindistan Bilimler Enstitüsü ve Hindistan İşletme Enstitüsü'ne gittim ve bilim, teknoloji ve çevre politikaları çalışılan disiplinlerarası programlara katıldım.

Bundan üç-dört sene sonra, "siyaset biliminin sorunlarını çalışmak" diye başladığım şey hayatımın merkezi haline geldi. Benim ak-

tivistliğe başlamamı hızlandıran adım ise çevresel etkiler konusunda gün geçtikçe bir otorite haline gelmiş olmamdı. Biyoteknolojinin biyolojik çeşitlilik için yarattığı tehdidi sürekli daha derinden inceler hale geldim. Çevre ile onu kurtarmak isteyecek kadar yakından ilgiliydim ve sadece araştırmanın yeterli olmayacağını biliyordum. Hareketin başladığı yerler bilinçli toplumlardır. Bu sebeple 1981-82 yıllarında Bilim, Teknoloji ve Ekoloji Araştırma Vakfı'na girerek, bilinçli bir toplulukla temas kurmak ve onların uzmanlığından yararlanmak istedim. Bu temas önemli bir adımdı; zira burada da aynen Chipko'da olduğu gibi, çevrelerinde neler olup bittiğini bilenler kadınlardı; yem, yakıt, su ve gübre kaynakları olan bu ağaçlar onların geçim kaynağıydı. Bu deneyimler bana, aramızdan bazılarının, herkesin bilmediği bir eğitime sahip olduğunu öğretti. Yerel topluluklarımızdan öğrenebileceğimiz çok şey var, aynen ninelerimizden olduğu gibi.

Araştırmalarım konusunda bütüncül bir yaklaşımı benimsemeye karar vermiştim. Bunun sebebi, örneğin jeolojinin su kaynaklarımızı yok ettiğini bize söylemiyor oluşuydu; bunun için hidrojeolojiye ihtiyaç vardı. Çalışmamın bu kısmı 1993 yılında Right Livelihood Award tarafından tanındı ve yeni bir araştırma paradigması yaratmam, topluluklarla çalışmanın yeni yollarını keşfetmiş olmam ödüllendirildi.

1984 yılında Karnataka'da yaşanan büyük kuraklık, tarım yapış şeklimizin de yanlış olduğunu anlamamı sağladı. O yıl, Pencap'ta yeni başlayan sürdürülemez tarım politikasına karşı militan bir hareket başladım. Karşı çıktığım bu politika, daha çok gıda üretme iddiasındaydı; fakat esas yaptığı şey doğayı yok etmek ve toplumda bir savaş başlatmaktı. Aslında bir sürdürülebilirlik ve demokrasi problemi olan bu durum, siyasi bir hal alarak farklı toplulukları etkilemeye başladı. Bu nedenle, ben de tarıma bağlı problemler konusunda ciddi olarak kafa yormaya başladım.

BÖLÜM 4:
VADİMDE ZAFER

DAĞLARA TECAVÜZ

Çevre Bakanlığı 1981 senesinde beni, Doon Vadisi'ndeki maden çalışmalarının yıkıcı etkilerini incelemek üzere davet etti. O dönem başbakan olan Indira Gandhi şöyle bir açıklama yaptı: "Dağların kraliçesi tecavüze uğramaktadır." Dehradun, benim doğduğum yer, benim evimdir. Dolayısıyla, bu fırsatı değerlendirmek için koşarak gittim. Çevrenin korunması ve toplumda bir şeylerin değişmesi için ilk kez profesyonel anlamda çalışacaktım.

Doğal kaynakların sömürülmesi sebebiyle temel ekolojik süreçlerin kesintiye uğraması, hassas ve dengesiz ekosistemleri çok hızlı bir şekilde bozabilir. Dünyanın en genç sıradağ sistemini oluşturan Himalayalar da bu hassas ekolojik biyom[1]lardan biridir. Bu dağlardaki ekolojik dengenin kırılganlığı, kendine has bir jeolojik zayıflığın yanında tutup yavaşlamasını sağladığı muson yağmurlarının hışmından kaynaklanır. Doon Vadisi, kuzeybatıda Küçük Himalaya zinciri, doğuda ise Himalayalar'dan daha genç bir alüvyon oluşumu olan ve dağlardan sularla inen parçalardan oluşan Shivalik Dağları'nın güneybatı sınırı ile çevrelenmiştir. Bu dağlar, düzlükte üst üste vaziyettedir. Uzun ve tatlı bir eğimle Himalayalar'ın etekleriyle birleşirken, dikine ve rakımı düşük bir vadi oluştururlar. Himalayalar ile Shivalik Dağları arasındaki bu girintilere *Dun* adı verilir. Bu girintilerin

1 Bir biyolojik bölgedeki benzer toplulukların oluşturduğu grupları tanımlamak için kullanılan kavram, örneğin çöller, yağmur ormanları, tundralar. (ç.n.)

arasında da sıradağlardan su toplayan akarsular yer alır. Shivalikler ile Himalayalar'ın kesiştiği bazı yerlerde bu girintiler kaybolur. Alçak yerler genellikle bir kaya tabakasıyla örtülüdür; öyle ki, vadinin tabanı Shivalik Dağlarının öte yakasında bulunan ovalardan daha yüksektedir. Kuzey Hindistan'ın iki önemli ırmağı, Ganj ve Yamuna, bu vadinin güneydoğu ve kuzeybatı uçlarının sınırlarını oluşturur. Doon Vadisi'nin "kırılganlığı"nı, kuzey kısımlarını kaplayan büyük bir kırık ve yılda 2000 milimetreye varan yüksek yağış miktarı yaratır. Vadi yaklaşık 20 kilometre çapında ve 70 kilometre uzunluğundadır. Ekolojik biyom olarak iki uzak boşaltma havzasını barındırır; bunlardan biri Rihsikesh'in güneyinde Ganj'a dökülen havza, diğeri ise Dehradun bölgesinin girişinde Rampur Mandi yakınlarında Yamuna'ya katılan diğer havzadır. Yani Doon Vadisi, Hint Yarımadası'nın kuzey kısmındaki temel su kaynaklarını oluşturan Ganj-Yamuna akarsu sisteminin bir alt havzasıdır.

Vadideki maden faaliyetleri ekosistemi bozmuştur. Mussoorie tepelerindeki kalker tabakası, tektonik olarak aktif bir bölgede yer alır. Tepelerdeki antik kayaların (Senozoyik dönem öncesi) genişlemesi sonucu, burada büyük bir fay oluşmuştur. Bu fay, kendinden türeyen pek çok fay tarafından kesilir ve bu da bütün bölgeyi jeolojik olarak dengesiz hale getirir. Açık havada maden çıkarma işlemi, öncelikle yer-toprak-bitki örtüsü sisteminin, daha sonra bitki örtüsünün zarar görmesiyle toprağı ve kabuk katmanı dengesizleştirir. Bu olgu, yüzey madenciliğinde her zaman ortaya çıkar, fakat bu bölgedeki yüksek eğim ve yağış, kazıların yarattığı dengesizliği artırıcı iki faktör haline gelir. İkinci olarak, kalker çıkarma işlemi Doon Vadisi'ne özgü bu hassas ekosistemde, yeryüzü kaynakları üzerinde ekolojik bir etki yaratır. Kayaları parçalamak için kullanılan patlayıcılar da kaya yapısını zayıflatır, Mussoorie bölgesinde kazıların bulunduğu bölgedeki ana fayları harekete geçirirler. Dolayısıyla, maden çalış-

malarının başlamasından bu yana tepelerin çökmesi ve toprak kayması vakalarının artarak devam etmesi tesadüf değildir.

Daha az görülebilir olan bir diğer yıkım süreci, vadinin su kaynaklarıyla ilgilidir. Mussoorie tepelerinden kaynayan bu sular, yağmurlar sonucu birikirler. Dev su depoları olan kalker tabakaları, bu akarsuların oluşturduğu havzada yer alır. Madencilik faaliyetlerinin tetiklediği ekolojik krizin kanıtlarından biri de, yüksek miktarda yağış alan bir vadide, maden kazılarının yapıldığı bölgelerde, toprağın tarım için gerekli su miktarını karşılayamamasıdır. Ayrıca, vadiyi besleyen tüm bu nehirler ve akarsular Mussoorie tepelerinden dökülen sulara muhtaçtır; çünkü yeraltında biriken su sistemlerinden beslenmektedir. Bu suların döküldüğü en alçak noktadan doğan Suswa ve Asan nehirleri, tepelerden inen su sebebiyle gecikmeye uğrayan bir yeraltı drenajı sağlamaktadır. Bu yüzden, kalker tabakasına müdahale etmek, vadinin bütün su kaynaklarının toplandığı havzayı tahrip etmek anlamına gelmektedir.

Su arzının azalması , hızla gelişen şehir nüfusunun ve sanayinin artan ihtiyaçları, insanın hayatta kalması ve gelişmesi için gereken en önemli kaynağın kıtlaşmasına sebep olmuştur. Bazen, bu kıtlık sosyal bedeller de ödetmekte, üretim için gereken emeği karşılayacak insan kaynağını, arzı garantiye almak amacıyla su toplamaya yönlendirmektedir. Doon Vadisi nüfusunun yaklaşık %70'i, kamuya ait sulama ağına bağımlıdır. Su kıtlığı, daha uzun bekleme süreleri, daha uzun kuyruklar ve aileler için daha az su demektir. Bu su şebekesine bağımlı olanlar günde ortalama iki, hatta bazı yerlerde dört saatlerini eve su getirmek için harcıyorlar. Su kıtlığı, potansiyel emeğin çöpe atılması bir yana bu kıtlığın kurbanları arasında çok ciddi toplumsal çatışmalar çıkmasına da sebep olabiliyor.

Bu krizler, farklı toplumsal grupları farklı şekilde etkiliyor. Özel şebekelerden su sağlayamayacak olan toplumun %70'lik kısmının

eline sürekli daha az su geçiyor. Suyu evine kadar ulaştırmayı başaran, toplumun kalan %30'luk kısmında ise, pek az insan -sadece %5'lik bir kısım- yüksek maliyetli teknolojik çözümler ile susuzluğu alt etmeyi başarıyor; yaklaşık 5-6 bin rupilik başlangıç maliyetini karşılayabilenler, pompaların yardımıyla kuyudan evlerine sürekli su çekebiliyorlar. Ekolojik krizin, fakirleri zenginlerden fazla vurduğu aşikar.

Dağ köylerinde su kaynaklarına yönelik tahribatın yarattığı etki, şehirlerdekinden daha vahim. Kaynakların kuruması ya da taşıdıkları su miktarının azalması, pek çok köyün elindeki tek alternatifin yok olması anlamına geliyor. Doğa bütün canlılara eşit davranıyorsa da, kalkınma planları öyle yapmıyor. Hindistan'ın sadece %20 'si güvenli içilebilir suya erişebiliyor, kırsal kesimin %50'si ise bu kadar hayati bir kaynağa erişemiyor. Su şebekesinin büyük kısmı kentsel alanlara hizmet ediyor. Doon Vadisi'ndeki gibi, doğanın kaynak sularıyla içilebilir su sağladığı köyler, şu anda kaynakları kurumakta olan sayısız diğer köye eklenmekte. Bu, hükümet için artmakta olan anlamsız bir istatistiksel veri olacak. Kadınlar için zor bir arazide daha uzun mesafeler gitmek ise, ailelerin bu temel kaynağa ulaşmak için çok daha fazla zaman harcayacakları anlamına gelecek. Ve o aileler, özellikle de çocuklar için bunun anlamı daha fazla hastalık ve ölümdür.

Mussoorie Dağları'ndaki su kaynakları, kalker çıkarmakla ilgili tartışmalarda dikkate alınmadı. Fakat bu kaynaklar, vadi halkının refahı ve hayatta kalması için çok büyük önem taşıyor. Ekonomik bir değerin tahribatı, yaşam kalitesini düşürüyor ve vatandaşların hayatını tehlikeye atıyor. Bu sıradağların hediye ettiği kaynaklar, bölge halkının ekonomik faaliyetlerini ve hayatta kalmasını temin eden doğal mirasın temel parçalarıdır.

SAĞLIKLI ÇEVRE HAKTIR

Doğanın ekonomik değeri, genelgeçer iktisat teorileri ile yaygın kalkınma ve refah modelleri tarafından görmezden gelinmiştir. Halbuki ekolojik kriz, doğru bir değerlendirmeyle, doğanın değerlerini ve işlevlerini tanımayı zorunlu hale getirmektedir. Doğal işlevlerin fiyatını, aynı mal ve hizmetleri üretmek için gereken teknolojik alternatiflerin maliyetleriyle oranlayarak belirlemek gerekir. Dolayısıyla, Mussoorie Dağları'ndaki su potansiyelinin değeri, aynı kalitede ve miktarda suyu sağlayacak bir sistemin maliyeti ile karşılaştırılmalıdır. Bu durumda, sebep olunan hasarların yarattığı maliyetin, Yamuna Nehri'nden saniyede 500 metreküp suyun pompalanıp borular vasıtasıyla köylere dağıtılmasını sağlayacak dev bir su şebekesi oluşturmaya eşdeğer olduğu açıkça görülecektir. Şu anda tahrip edilmekte olan mevcut doğal su şebekesinin yerine geçecek olan suni su şebekesi, devlete yüz milyarlarca rupiye mal olacaktır.

Pek çok uzmanla işbirliği içinde yürütülen bir araştırmaya dayanan çalışmalarım, Yüksek Mahkeme için kaosa dönüşen güçlü bir halk hareketine sebep oldu. Öyle ki, mahkeme 1983 yılında vadide maden çıkarılmasını yasakladı. 12 Mart 1985'te yargıçlar P. N. Bhagwati, A. N. Sen ve R. Misra'dan oluşan Yüksek Mahkeme, Doon Vadisi'nde kalker çıkarılmasının kamu yararına aykırı olması sebebiyle, Doon Vadisi ve Dehradun'daki Tehsil bölgesi sınırları içindeki 60 madenden 53'ünün daimi ya da geçici olarak kapatılmasına hükmetti. Yüksek Mahkeme, kararını şu şekilde açıkladı:

"Bu, ülkedeki doğa ve ekolojik denge ile ilgili ilk dava gerekçesidir. Dikkate alınması gereken konular, sadece Himalayalar'ın bir parçası olan Mussoorie dağ sırasında yaşayanların değil, aynı zamanda ülkemizde yaşayan herkesin refahı üzerindeki etkileri sebebiyle yüksek önem ve anlam arz etmektedir. Bu karar, kalkınma ve koruma arasındaki çatışmaya kesin bir şekilde dikkat çekmekte, bütün ülkenin yararına olan

bu iki olguyu barıştırmanın gerekliliğinin altını çizmektedir."

Mahkemenin maden arama çalışmalarını durdurmasının gerekçesi ise şöyleydi:

"... halkın, ekolojik dengede mümkün olan en az bozulmaya sebebiyet vererek ve doğayı, onun hayvanlarını, kendi evlerini ve ekili alanlarını kaçınılabilecek risklerden koruyarak; suyu, havayı ve doğal hayatı kötüye kullanmayarak, sağlıklı bir ortamda yaşama hakkının korunması ve kollanması için ödenmesi gereken bedel..."

Bu cümle ile Hindistan Yüksek Mahkemesi bir örnek teşkil etti; dengeli ve sağlıklı bir çevrenin bir insan hakkı olduğunu ilan ederek, eşit ve sürdürülebilir bir kalkınma için vatandaşların lehine karar verdi ve duruma müdahale etti.

BÖLÜM 5:
NAVDANYA

DOKUZ TOHUM

1987'de Birleşmiş Milletler'deki bir toplantı sırasında, Mahatma Gandhi'nin Britanya İmparatorluğu'yla savaşırken kullandığı çıkrık; şiddetsizlik sembolü *charkha* aklıma geldi. *Charkha*'nın eşdeğeri olarak *satragraha* ağacının tohumunu, işi tohumları genetik olarak değiştirmek ve patentlemek olan çokuluslu şirketlere karşı kullanmayı düşündüm. Bunun üzerine, tohumları kendisine destek veren çiftçiler arasında dağıtmayı, biyolojik çeşitliliği korumayı, ekili alanların sadece doğal gübre ve pestisitlerin kullanıldığı organik tarım alanlarına dönüştürülmesini teşvik etmeyi amaçlayan bir hareket fikri, yani "Navdanya" ortaya çıkmış oldu.

Hareket, bir fikir hareketi olarak ortaya çıktı ve 1991 yılında gerçek bir kurum halini aldı. Dahradun'daki tohum koruma fabrikası ise bundan ancak beş sene sonra faaliyete geçebildi. Hareketin Hintçe'de "dokuz tohum" anlamına gelen ismi, Hindistan'ın güneyinde yaygın olan bir ritüelden, yılın ilk günü bir kavanoza dokuz tohum ekme geleneğinden gelir. Dokuz gün sonra, kadınlar tohumları nehre götürür ve sonuçlara bakarak hangi tohumun daha önce olgunlaştığını tespit ederler. Önce olgunlaşan tohumlar değiş tokuş edilerek, her ailenin ekme zamanı geldiğinde en iyi tohumları ekmesi, böylece köyün gıda *miktarının* topluca arttırılması sağlanır.

Derneğin ilk yıllarında, asistanım Bija Devi'nin (ilginç bir şekilde Bija "tohum" anlamına geliyor) çalışmaları çok önemliydi. Bölge-

deki çiftçilerle irtibata geçerek, yok olma tehlikesi taşıyan tohumları toplamaya, çiftçileri de kimyasal gübre ve haşere ilacı kullanmamaları konusunda ikna etmeye çalışıyordu. Bu kimyasallar, Hint hükümeti tarafından 50'li yıllarda 'yeşil devrim'e destek vermek amacıyla teşvik edilmişti. Bu yüzden Bija'ya 2001 yılında Slow Food Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Ödülü'nün verilmiş olması bir tesadüf değildir.

Navdanya'da yapılan çalışma, Dehradun'da bir biyolojik iletim çiftliği kurulmasıyla daha sağlam temellere oturdu. Bu çiftlikte, Bija'nın rehberliğinde, 600'den fazla bitki türü ekiliyordu (19'u basmati ırkı olmak üzere 250 çeşit pirinç, 19 çeşit buğday, 3 çeşit mısır, 4 çeşit mercimek, 6 çeşit hardal, bezelyeler, biberler, susam, kişniş, kimyon ve pek çok tıbbi ot). Hiçbir nokta göz ardı edilmiyordu; yağmurların yıkıcı etkiler yaratabildiği pirinç tarlalarında arkların kuvvetlendirilmesi için özel bitki türlerinin dikilmesinden, toprağın verimini optimize etmek için uygulanan dönüşümlü ekim sistemlerine, insektisit olarak kullanmak üzere inek sidiği toplamaktan, toprağın kompostunu artırmak için belli baklagil çeşitlerini ekmeye kadar.

Bija'nın tohumlama, ekim ve korumadan anaerkil geleneğin sorumlu olduğunu kanıtlarcasına annesinden ve kayınvalidesinden devraldığı tecrübe, onun tohumdan tabağa bitkinin bütün döngüsünü takip etmesine imkân veriyor. Bija, en iyi tohumları seçiyor, hangilerinin ekileceğine karar veriyor ve onların geleneksel yöntemlerle saklanmasını da sağlıyor. Tohumları saklamak için üç farklı yöntem kullanıyor ki en azından bir tanesi başarılı olsun. Bu yöntemlerin ilkinde, tohumları kuruttuktan sonra onları metal bir kutunun içine koyuyor. Bir diğerinde, tohumları külle karıştırıyor. Sonuncusunda ise, jüttten yapılma çuvalları kurutup nemini aldıktan sonra, bunları *neem* (tedavi edici ve böcek kovucu etkisi olan bir bitki) yağı ile yağlıyor ve tohumları bu çuvallarda saklıyor. Son olarak, bu kutular ve çuvallar tohum odasındaki yerlerini alıyor. "Bu odaya çıplak ayakla

girmek lazım," diye anlatıyor Bija, "çünkü tohumlar hayatın sırrını barındırır ve biz onları kutsal sayarız." Bu kadının diğer bir başarısı da, fabrikada ve dolayısıyla Navdanya çiftçileri arasında, aynı topraktan, farklı olgunlaşma sürelerinde on iki farklı tohum (örneğin pirinç, buğday, mango, hardal, akdarı, yerfıstığı) ekme geleneğini tekrar başlatmış olmasıdır. Bu teknik, monokültürün aksine, topraktaki sadece belli besin elemanlarının azalmasını engelliyor. Böylece çiftçi çeşitlendirilmiş ve zamana yayılmış bir rekolte elde edebiliyor.

Bölgenin tarımı temel geçim maddeleri üzerine olduğundan, buradaki köylüler için ürünlerinin gerçek tadını yeniden bulmak büyük bir keyifti ve bu kalite anlayışı, hareketin yayılmasında çok etkili oldu.

Navdanya felsefesinin diğer bir önemli noktası, çiftçiler arasındaki güçlü aidiyet hissidir. Tohum, gübre ve ilaçlamadan yapılan tasarrufu (tefecilik seviyesine varan kredi sistemleri sayesinde çokuluslu şirketler bu köylülerin büyük kısmını yarı köle haline getirmişti), bu aidiyet duygusunu (ailevi ilişkilerden başlayarak) ve köylülerin asırlar içinde geliştirdiği yakınlığı değerlendirmek için, koordinatörler tarafından haftalık toplantılar organize edilir.

Hareket, aynı zamanda kendi üretimini aracısız olarak pazarlamayı da öğrenmiştir. Yeni Delhi'deki Dilli Haat pazarı yakınında açılan bir tanıtım yeri ve bir Slow Food Cafe sayesinde Navdanya, kendi fabrikasından ya da tarlalarından gelen pirinç, mercimek, şuruplar ve buna benzer ürünler satmakta ve böylelikle, kendi üyelerine düşük de olsa ilk elden kazanç sağlamaktadır.

BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK İÇİN

'Yeşil devrim'in indirgemeci üretim stratejilerinin olumsuz etkilerini görünce, genetik mühendisliğinin tarlalarımızın zengin biyolojik çeşitliliği üzerinde yaratacağı tehdidi fark ettim. 'Yeşil devrim', tarımı, sürekli artan miktarlarda sulama, ilaçlama ve gübrelemeye gerek-

sinim duyan buğday ve pirinç monokültürlerine indirgedi. Çiftçilerin el emeğiyle yaptıkları üretim sanayileşti, ekolojik tarım ise kitlesel tarıma dönüştü. Pek çok kişi tarafından ikinci bir 'yeşil devrim' olarak nitelendirilen genetik mühendisliği, tarımı halihazırda mısır, soya, kolza ve pamuk tarımı haline getirdi. Bunun içinse kendine temel aldığı iki özellik vardı: herbisitlere dayanıklılık ve tohumları beş büyük şirketin olan, genetiği değiştirilmiş Bt. toksinli bitkiler.[1] Hayatımı bütün türlerin değerlendirilmesine ve korunmasına adadığım için, yaşam formlarının, tohumların ve biyolojik çeşitliliğin bazı çokuluslu şirketlerin icadı gibi düşünülmesi ve onların mülkiyetinde olması fikri beni derinden etkiliyordu. Ayrıca, eğer tohumlar "fikri mülkiyet" haline gelirse, onları saklamak ve bölüşmek hırsızlık, bizim temel görevimiz olan tohumların saklanması ise suç haline geliyor demektir. Bence tohumların ve bitkilerin patentleme yoluyla tekelleştirilmesi ve mülk haline getirilmesi hareketini yasallaştırmak (ki işte gerçek suç budur) ahlaki olarak kabul edilebilir bir şey değildir. Bu sebeple Navdanya, 20 adet halka açık "tohum bankası" kurarak, bu sayede de tohumları saklayarak, birliğin yaklaşık 300.000 üyesi arasında serbest tohum değiş tokuşunu sağlamış oldu.

Gelenksel tohumların saklanması sayesinde "unutulmuş gıdalar" haline gelen *jhangora* ve *ragi* (iki akdarı çeşidi), *marsha* (horozibiği), *naurangi dal* ve *gahat dal* gibi türleri tekrar hayata döndürdük. Bu ürünler, sadece mevcut halde küresel ölçekte üretilip satılan muadillerinden daha besleyici olmakla kalmaz, aynı zamanda daha az kaynak tüketirler. Bu bitkiler yılda yaklaşık 200–300 milimetre yağışa ihtiyaç duyarken, örneğin pirinçte, kimyasal yolla tarımının yapılabilmesi için yılda 2500 milimetre yağışa ihtiyaç vardır. Farklı akdarı türlerinin ekilmesi, kullandıkları kısıtlı miktardaki su sebebiyle, top-

1 *Bacillus thuringiensis* türü bakteride bulunan böcek öldürücü toksinlere ilişkin genlerin eklendiği, zararlı böceklere karşı "kendinden dirençli" hale getirilmiş bitkiler. (ç.n.)

lam gıda miktarında 400 kata kadar bir artış sağlayabilir. Unutulmuş bu gıdalar ve çiftçilerin elindeki tohumlar bizim geleceğimizdir. Dolayısıyla, çiftçi için tohum sadece gelecek bitkilerin ve gıdanın kaynağı değil, aynı zamanda bir kültür ve tarih deposu, beslenme zincirinin ilk halkası, gıda güvenliğinin birincil sembolüdür.

Çiftçiler arasında işbirliği ve karşılıklılık esasına dayanan serbest tohum değiş tokuşu, biyolojik çeşitliliğin ve gıda güvenliğinin korunmasına temel oluşturdu. Belli bir tohuma ihtiyacı olan köylü, o tohumlar karşılığında aynı miktarda kendi tarlasından elde ettiği tohumlardan veriyor. Fakat bu alışveriş sadece takasla sınırlı kalmıyor; bu aynı zamanda farklı fikirlerin ve bilgilerin, farklı kültür ve mirasların, gelenek ve yetkinlik külliyatının topluca değiş tokuşudur. Çiftçiler, diğerlerinin tarlalarında ekili olan tohumları inceleyerek onları tanımayı, kültürel, dini ve gastronomik bilgi eşliğinde öğreniyorlar. Her tohumun kuraklık, hastalık ve böceklere karşı dayanıklılık gibi özelliklerini öğrenme fırsatları oluyor.

Bu şekilde, tohumları ve biyolojik çeşitliliği korumak suretiyle, kültürel çeşitliliği de korumuş oluyoruz. Navdanya aynı zamanda "dokuz hediye" anlamına geliyor ve biz de türlerin ve küçük çiftçilerin tükenmesine karşı çiftçilerimize yaşamın bu yeni hediyesini sunuyoruz. Navdanya (ya da dokuz tohum) ve onlara karşılık gelen Navagraha (dokuz kozmik etki) aşağıdaki gibidir:

1. Yava (arpa) Adiya'yı (Güneş) temsil eder.
2. Shamaka (küçük akdarı) Ayı temsil eder.
3. Togari (Tropik bezelye, *cajanus cajan*) sinir sisteminden sorumlu Mangala'yı (Mars) temsil eder.
4. Madga (yeşil fasulye) Budha'yı (Merkür) temsil eder ve zekâyı tetikler.
5. Kadale (nohut) Brihaspati'yi (Jüpiter) temsil eder.

6. Tandula (pirinç) Sahukra'yı (Venüs) temsil eder.

7. Til (susam) Shani'yi (Satürn) temsil eder ve yağın sembolüdür.

8. Maasha (tropik yeşil fasulye) yılan tanrısı Rahu'yu temsil eder.

9. Kulittha (bakla) alçalan Ay çizgisini yani Ketu'yu temsil eder.

Sanayi tarımının isteklerinin aksine, biyolojik çeşitliliği yüksek olan tarım sistemleri endüstriyel monokültürlere göre daha çok gıda ve daha yüksek gelir elde edilmesini sağlar. Bizim Baranaja (on iki tohum) sistemimiz, bir mısır monokültürüne oranla iki kat verim ve üç kat gelir sağlar. Bu on iki bitki şunlardır:

1. Phapra (kara buğday-arap darısı, *fagopyrum tataricum*)
2. Mandua (akdarı çeşidi, *eleusine coracana*)
3. Marsha (horozibiği, *amaranthus frumentaceus*)
4. Bhat (soya, *glycine soja*)
5. Lobia (börülce, *vigna catiang*)
6. Moong (tropik yeşil fasulye, *phaseolus mungo*)
7. Gahath (mercimek çeşidi, *dolichos bifluorus*)
8. Rajma (barbunya, *phaseolus vulgaris*)
9. Jakhi (yabani hardal, *cleome viscose*)
10. Navrangi (fasulye çeşidi, *vigna umbellate*)
11. Jowar (süpürge darısı, *sorghum vulgaris*)
12. Urad (maş fasulyesi, *phaseolus mungo*)

Geleneksel pirinç türlerinin korunması, Slow Food Korumaları sayesinde özgün basmati pirincinin koruma altına alınmasını sağladı. Bunun dışında, 30'u aromatik olmak üzere 3000 pirinç çeşidinin de yok olması önlendi. Himayemiz altındaki tuza dayanıklı tohum çeşitleri, Orissa'daki çiftçilerin 1999 yılında 30.000 kişinin ölü-

müne sebep olan korkunç kasırganın yaralarını sarmasına yardım etti. Aynı tohumlar, 2004 yılında Tayland'daki tsunamiden sonra da Navdanya tarafından dağıtıldı. Şimdi ise iklim felaketiyle mücadele etmek amacıyla "Umut bankaları" adını verdiğimiz tohum bankalarını kuruyoruz. Kuraklığa, sellere ve kasırgalara dayanıklı geleneksel tohumlar toplanıp saklanıyor, daha sonra tekrar üretilip dağıtılıyor. Çiftçilerin yaptığı bu üretim, tuza, kuraklığa ve suya karşı bilimsel yolla ya da genetik mühendisliği vasıtasıyla üretilenlerden daha dayanıklı tohumlar elde edilmesini sağlıyor.

Aslında genetik mühendisliği tarım konusunda geri kalmış bir teknolojidir. Dahası da var. Endüstriyel üretim teknolojileri sadece iklim değişikliklerine baş edememekle kalmıyor, genetiği değiştirilmiş tohumlar çiftçileri de öldürüyor. Bunu lafın gelişi söylemiyorum. Birkaç sene önce bir meclis tartışmasında, Hindistan'da 100.000 çiftçinin çokuluslu şirketlerden aldıkları tohumların verimsizliği ve yüksek maliyetleri yüzünden kabaran borçları nedeniyle intihar ettiği ortaya çıktı. Geleneksel şekilde elde edilen, önceki nesillerden aktarılmış tohumların kullanıldığı yerlerde ise intihar olaylarına rastlanmıyor. Halbuki genetiği değiştirilmiş Bt pamuğunun satıldığı bölgelerde vakalar sık sık tekrarlanıyor. Bu tohumlar, intihar ve kölelik tohumlarıdır.

Bu bölümün başında da belirttiğim gibi, tohumları koruma altına alma fikri bana *charkha*'dan, Gandhi'nin elindeki çıkrıktan gelmişti. Yine Mahatma ile alakalı diğer bir esin kaynağı ise onun tuz *satyagraha*'sını, yani tuzu İngilizler'in bir tekeli haline getiren tuz yasalarını yok sayması olmuştur. Gandhi denize kadar yürüyüp bir miktar tuz toplamıştı ve "Tuz üretmek bizim yaşamsal bir hakkımızdır" demişti. Biz de ondan esinlenerek, bir tohum *satragraha*'sına başladık ve çiftçilerin tohumları saklamasını ya da takas etmesini engelleyen patent ve lisansları kabul etmeme hareketi başlattık. To-

humlar da bizim yaşamsal hakkımız. Onlar olmazsa gıda hürriyetinden bahsedilemez.

2006 yılının Mayıs ayında, Navdanya olarak bir *Bija yatra* başlattık. Bu, çiftçi intiharlarını durdurmak, çiftçilerin elindeki geleneksel tohumlar ve ekolojik tarımla ilgili bilgi vasıtasıyla bir umut tarımı oluşturmak amacıyla başlattığımız bir hac yürüyüşüydü. *Bija yatra*, özgürlük mücadelemizin 150. yılına vurgu yapmak amacıyla 10 Mayıs'ta başladı. Maharashtra/Sevagram'daki Gandhi'nin Ashram'ından başlayan yürüyüş, Amravati, Yavatmal, Nagpur, Adilabad, Warrangal, Karimnagar, Hyderabad, Gulgarga, Raichur, Hosepet ve Chitdurg'tan geçerek, 26 Mayıs'ta Bangalore'de sona erdi. Bu yerlerin tamamında, köylüler dünya pazarlarında satmak üzere çokuluslu şirketlere bağımlı olarak tarım yapmaktan vazgeçtiler.

Yatra süresince, yaşam ve özgürlük tohumları dağıtıldı. Monsanto'nun Bt pamuğunu, çiftçilerimizi ve çevremizi öldüren zehirli kimyasal ürünlerini boykot edeceğiz. Hindistan'da hiçbir köylünün ölmemesi gerek. Köylüleri köleleştirilmiş ve borçlandırılmış bir Hindistan, özgür değildir. Köylerimiz GDO'lardan, patentlerden, borçtan ve intihardan kurtulana kadar durmayacağız.

HOWARD'IN DERSİ

Ayda iki defa yayımlanan ekoloji dergisi *Resurgence*'ın direktörü Satish Kumar, Navdanya ile Hindistan'da biyolojik tarım konusunda köklü bir kurum olan İngiliz Schumacher College'ın bir benzerini kurma teklifiyle gelince, bir an duraksadım. Nihayetinde, binalardan ziyade hareketler inşa etme taraftarıyım. Fakat Satish beni bu tarz bir organizma kurmanın zamanının geldiğine ikna etti ve kendi aramızda, ismiyle müsemma Bija Vidyapeeth fikrini geliştirdik. Daha önce de belirttiğim gibi, *bija* tohum anlamına geliyor ve bu yeni üniversite de aynı zamanda bir tohum bankası olan Navdanya'da kurul-

du. Evet, tohum yenilenmeyi temsil ediyor ve içinde "her şeyin" vücut bulduğu "küçüğü" sembolize ediyor.

Böylece, bina yapımının yanı sıra, diyalogların güçlendirilmesine ve karşılıklı gelişime de katkıda bulundum. Satish ve ben, İngiltere'deki Schumacher College'da sürdürülebilir tarımın temellerini öğretebilmek için dersler aldık. Fizikçi Fritjaf Capra ve yakınlarda vefat eden, Body Shop'un kurucusu Anita Roddick gibi tanınmış isimler Bija'da konferanslar vermeyi kabul ettiler. Satish hâlâ her sene gelip şiddetsizlik dersleri vermekte.

Gıda üretimi için şiddetsiz yöntemleri savunmak artık bir gereklilik halini aldı. Bu, ilk defa 80'li yılların başında okuma fırsatı bulduğum Sir Albert Howard'ın *An Agricultural Testament* (Bir Tarım Vasiyeti) isimli kitabından aldığım derstir. Aslında Howard, 1905 yılında Hindistan'a kimyasal tarımı teşvik etmek için gelmişti. Bunu kendisi de kitabında itiraf ediyor: "Aslında Hindistan'a Hindlilere tarımı nasıl iyileştirebileceklerini öğretmeye gelmiştim. Fakat fark ettim ki onların tarlalarında hastalık ya da topraklarında bereket eksikliği yoktu. Böylece, köylüler ve hastalıklar benim öğretmenlerim oldular." Kitabın başından sonuna kadar Howard sürdürülebilir ve şiddetsiz tarımı, köylülerin ve çiftçilerin bilgisine dayanan bir yöntemi, insanlar için ciddi bir alternatif olarak anlatıyor. Kitap böylece, Hindistan'dan kuzeye bir sürdürülebilir teknoloji aktarımına dönüşüyor. Birleşik Krallık'taki Soil Association ve Birleşik Devletlerdeki Organic Agricultural Movement gibi olguları öngörebilmiş bir kitaptan bahsediyoruz.

90'lı yıllarda genetik mühendisliğiyle ilgili tartışmaların zirveye çıktığı bir dönemde, ABD merkezli bir çokuluslu şirket olan Monsanto, her ne kadar biyolojik tarımı teşvik etse de, Navdanya'nın Batı'nın teknolojilerini ithal ettiğini ima etmeye çalıştı. Biyolojik tarımın Hindistan'da yerleşmeye başladığını göstermek adına, Sir Albert Howard'ın anısına, her sene yapılacak bir konferansla Monsanto'ya

cevap vermeye karar verdik. 2000 senesinden beri her yıl, Gandhi'nin doğumgünü olan 2 Kasım'da Albert Howard Memorial Lecture on Sustainable Non-Violent Agriculture'ı düzenliyoruz. Bu etkinlik, Hindistan'ın Howard tarafından kanıtlanan canlı ve şiddetsiz tarımı ile Gandhi'den miras kalan pasifist geleneği kutlamak için düzenlenir. Bu toplantı ayrıca, Navdanya'ya sürdürülebilirlik ve şiddetsizlik üzerine çalışan bazı öncü kişilikleri katkılarından dolayı onurlandırma fırsatı verir. Bunların arasında Soil Association UK'in direktörü Patrick Holden, *Ecologist* dergisinin kurucusu Edward Goldsmith, *One Straw Revolution*'ın yazarı Masanobu Fukuoka, *Diet for a Small Planet*'in yazarı Frances Moore Lappé, Slow Food Hareketi'nin kurucusu ve başkanı Carlo Petrini ile Almanya Tüketici Hakları Bakanı Renate Kunast sayılabilir.

Howard'ın eseri, bize biyokorsanlığa karşı verdiğimiz savaşta da yardımcı oldu. 2004'te Monsanto, gelenecksel bir Hint türünden ürettiği bir buğday türünü "icad ettiği" iddiasını ortaya attı. Greenpeace ile birlikte Monsanto'nun EP 0445929 numaralı patentine itiraz ettik ve bu biyokorsanlığa karşı çıkmak için Howard'ın buğday üzerine yazdığı kitabı kullandık. Hindistan'daki buğday türleri üzerine Howard, eşi G. L. C. Howard ve Habibur Rehman Khan tarafından yapılan ve yıllarca süren araştırmalar sonucunda, köylülerimiz tarafından ekilen çok geniş bir buğday gamı olduğu, toplam 10 alttüre ait 37 botanik buğday çeşidi olduğu sonucu ortaya çıkıyordu. Howard araştırmasını biyolojik çeşitliliğe ve yerel bilgiye dayandırmaktaydı çünkü bunlara çok değer veriyordu. Yaklaşık bir yüzyıl öncesine dayanan araştırması sayesinde, bugün Monsanto gibi genetik mühendisliğinin devleriyle başa çıkabiliyoruzv. Howard sayesinde, yıllarca süren bir tarımsal yenileşme yok olmadı ve canlı tutulmuş oldu. Tarımın bugünü ve geleceği onun "vasiyeti" sayesinde zenginleşmiş oldu.

BÖLÜM 6:
SU

MAVİ DEVRİM

Pazar ekonomisinin hakim ideal olması ve küresel kalkınma paradigması sayesinde, dünyanın kuzey ve güneyinden gelen seçkinler, hükümetler ve finansörler arasında, amacı toplumlar üzerindeki denetimi artırmak olan yeni bağlar kuruluyor. Küreselleşme, tarihte ilk defa ulusal bağlılıkları ve sınırları aşan, aynı zamanda da fakirler ve miras sahibi olmayanlar için felaketler barındıran, büyük işbirliği fırsatları sunuyor. Kâr sağlamak peşindeki hükümetler, kamu toprakları ve çevre kanunlarının kutsallığına gölge düşürülmesine göz yumuyorlar.

Bu konuda somut bir örnek, aynı zamanda "mavi devrim" de denen endüstriyel su ürünleri yetiştiriciliğidir. Bu devrimin esas oyuncuları olan çokuluslu şirketler, Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, IMF ve diğer uluslararası finansal organlar, kendi ihtiyaçlarını tatmin edecek politikalar ve ekonomik sistemler önermektedirler. Yapısal Uyum Programı adını verdikleri programla gerekli ekonomik ortamı elde eden bu gruplar, hem endüstriyel su ürünleri yetiştiriciliğinin gelişmesini kolaylaştırdılar hem de merkezi ve yerel yönetimlere krediler sağladılar. Hindistan'da kalkınmadan ve su ürünleri yetiştiriciliğini teşvik etmekten sorumlu olanlar Tarım Bakanlıkları olduğundan, pek çok eyalette temel bazı yasalar değiştirilerek, şahıslara ya da şirketlere bu tarz faaliyetleri yürütebilmeleri için çok geniş arazileri satın alma hakkı verildi. Örneğin Orissa ve Karnataka'da, tarım alanları ve mangrov ormanları yerine dev balık çiftlikleri ku-

ruldu. Diğer bazı bölgelerde, eyalet yönetimleri daha sonradan sektöre satabilmek ya da kiralayabilmek için bazı arazileri tarım arazisi statüsünden çıkardı.

Ticari karides üretimi, 90'ların başından beri Hindistan'da aktif olarak desteklenmekte ve finanse edilmektedir. Bu desteklerin arasında nakit yardımları, krediler, vergi indirimleri ve ihracat için gümrük vergisi indirimleri sayılabilir.

Bu sektörün gelişmesinin fakirlere fayda sağlayacağı, onların daha iyi beslenmelerini garanti edeceği, daha çok iş ve yüksek verim anlamına geleceği, ormancılık ve tarıma uygun olmayan toprakların da değerlendirileceği söyleniyor. Gerçekte ise karides, yıllardan beri bütün bir sahil boyunca, başka birçok balıkla beraber zaten üretiliyordu. Hatta, mümkün olan mevsimlerde, aynı arazilerde pirinç üretimi de yapılıyordu. Bu üreticiler, Hindistan'ın dünya karides üretiminde birinci sırada yer almasını sağladılar. Günümüzde ise sektörden dışlanmış durumdalar. Yüksek miktarda üretim yapmak deniz ve kıyı yaşamını tahrip ettiğinden, balıkçılık kayda değer bir şekilde azaldı, bu bölgelerde tarım yapanlar ise tarlaların aşırı tuzlanma sebebiyle tahrip olduğunu fark etti. Ayrıca su ürünleri yetiştiriciliği endüstrisinin gelişmesiyle bölgeye yapılan dış göçün yarattığı nüfus artışı, hassas sahil şeridindeki ekonomik ve ekolojik dengeleri bozdu, toplumsal düzeni olumsuz etkiledi.

KARİDESLER VE MANGROVLAR

Dünya Bankası, "uluslararası düzeyde sermayenin serbestçe dolaşmasını sağlayacak kuralları uygulayarak, liberal ve kapitalist dünya ekonomisini" teşvik etmek amacıyla kurulmuş bir çokuluslu finansal örgüttür. Bu örgüt 70'lerden itibaren su ürünleri yetiştiriciliğiyle ilgilenmeye başladı ve Asya ile Latin Amerika'da krediler tahsis ederek karides üretim alanları oluşmasını sağladı. Endonezya, Filipinler,

Tayland ve Bangladeş'te kalkınma projeleri finanse etti. 80'lerden itibaren yardımlarını Çin, Brezilya, Kolombiya, Venezüella ve Hindistan'ı da içine alacak şekilde genişletti. Yatırımların amacı üretim ve iş gücü için temel oluşturmaktı. Bu, altyapı, yani iletişim ve soğutma yatırımları anlamına geliyordu. Bu sayede 80'ler süresince karides üretiminde bir artış hedefleniyordu. 1992 yılında Dünya Bankası tarım ve balıkçılığa 1685 milyar dolar yatırdı; bu rakamın 425 milyar doları, balıkçılığın geliştirilmesi ve özellikle karides üretiminin artırılması amacıyla Hindistan'a ayrılmıştı.

Hükümet, su ürünleri yetiştiriciliği sektörüne teorik ve pratik düzeyde teknik destek sağlamakta, finansal yardımlarsa Avrupa Birliği gibi pek çok denizaşırı örgütten elde edilmekteydi. İhracat ve ithalat politikaları ticarete daha çok "özgürlük" verecek şekilde değiştirildi. İzinler, miktar kısıtlamaları ve diğer bazı denetim şekilleri ortadan kaldırıldı. Deniz Ürünleri İthalat Geliştirme Ajansı kurularak, bu organizasyonun sektöre katkı sağlaması, ticaret ve üretimin gelişmesini denetlemesi öngörüldü. Bu organizasyon, biri Orissa'da diğeri Andhra Pradesh'te olmak üzere iki balık çiftliği kurdu.

Gerçekte ise bu gelişmelerin ekonomiye ve çevreye etkisi, balıkçıların ve köylülerin fakirleşmesine sebep olmak oldu. Su ürünleri yetiştiriciliği, halihazırda balıkçılığın yapılmakta olduğu bölgelerde, balıkçılık bir bütün olarak değerlendirilmeden teşvik edildi. Büyük balık çiftlikleri kurmak için, kıyı şeridinin kazılması ve bu bölgelerdeki ağaçların kesilmesi gerekti. Bu sebeple, ticari karides üretiminin yarattığı ilk olumsuz etki mangrov ormanlarının tahrip edilmesi oldu. Kıyıdaki bitki örtüsünün yok edilmesi ise esasında deniz suyunun ve rüzgârın iç bölgeler üzerindeki yıkıcı etkilerine karşı bir "yastık" vazifesi gören bir bölgenin ortadan kalkmasına sebep oldu. Bunun sonucu olarak, kıyıdan içteki bölgeler kasırgalara ve alüvyon sellerine karşı savunmasız kaldılar.

Fakat bu gelişmelerin doğaya verdiği en büyük zarar, bu çiftliklere deniz suyunun ve yeraltı sularının pompalanması oldu. Tuz oranının kontrol altında tutulabilmesi için kuyulardan büyük miktarda çekilen yeraltı suları yüzünden bu havzalara deniz suyu sızmakta ve bu da kıyılardaki ekosistemi bozma riski taşımaktadır. Sadece bu da değil; çiftliklerden yeraltına sızan tuzlu sular yeraltı sularının da tuzlanmasına sebep olmaktadır. Bu sürecin sonunda verimli bir sahil şeridi bir tuz çölüne dönüşmekte, tarım faaliyetleri ve gıda üretimi ortadan kalkmaktadır. Zengin Andhra ve Tamil Nadu havzaları, pirinç tarlalarının yavaş yavaş yok olması yüzünden çok yakında açlık ve kıtlığa teslim olacak.

Çevreye verilen zararlar bunlarla da sınırlı değil. Çiftliklerden atılan sular ya doğrudan denize karışıyor ya da çevrelerindeki mangrov ormanlarına ve tarım arazilerine veriliyor. Bu çukurlardan çıkan su, içindeki kalker, biyolojik atıklar, haşere ilaçları, kimyasal maddeler ve enfeksiyonlu organizmalar sebebiyle denizdeki organizmaların gelişimini durduruyor ve suyun kalitesini düşürüyor. Kıyı boyunca yapılan çiftlik balıkçılığı "kızıl deniz" denen olguya da sebep oluyor. Bu sularda kontrolsüz şekilde gelişen zehirli algler balıkları öldürüyor ve bu kirlenmiş deniz mahsullerinden yiyenlerin zehirlenmesine sebep oluyor. Ayrıca, mangrovların çevresindeki küçük karideslerin yakalanıp çiftliklere konması, yabani karides nüfusunda yakın zamanda ciddi bir düşüşe sebep olmuştur.

Plajların pompa ve elektrik santralleri inşa edilmesi amacıyla çitlerle çevrilmesi, *pattapu raja* yani "kıyıların kralı" olarak bilinen balıkçıları babaevlerinden uzaklaştırdı. Endüstriyel su ürünleri yetiştiriciliğinin yıkıcı etkileri sebebiyle deniz balığı nüfusundaki düşüş, bu insanların temel kaynaklarını kuruttu. Balıkçılar bölgeden göç etmeye mecbur kaldılar ve yerel halk da tüketecek balık bulamamaya başladı. Bu büyük miktarlardaki üretim daha sonra ihracata kanalize

oldu ve yerel pazara mal verilmemeye başlandı, bu sebeple, yerel olarak yakalanan balığın fiyatı bütün dünyada arttı.

Temiz yeraltı sularının tüketilmesi, kıyı balıkı kadınları için daha çok iş yükü yarattı. Kadınlar su ve yakacak elde edebilmek için günde fazladan 4-6 saat uğraşmak zorunda kaldılar. Bu kıyılardaki sosyal ve ekolojik kaynakların uluslararası pazarın hizmetine sunulmasıyla, büyük miktardaki karides üretimi çok maliyetli, su ve balık kaynaklarının eşit ve ekolojik olarak değerlendirilmesi göz önüne alındığındaysa kesinlikle verimsiz bir teknolojiye gereksinim duyar hale geldi: Bu üretim şeklinin yarattığı ekolojik basar, ihracattan elde edilen gelirin iki ila dört katına eşdeğerdir. Ayrıca, her ne kadar ticari su ürünleri yetiştiriciliği geleneksel balıkçılığın yerine geçecek bir seçenek olarak sunulmuş olsa da, yem elde edilmesi ve diğer ihtiyaçlar için denizdeki kaynaklara gereksinim duymaktadır. Sonuç olarak, ürettiği balık kadar balık kaynağını tüketmektedir.

PROTESTOLAR

'Mavi devrim' felaketleri, aralarında balıkçıların, çiftçilerin, bilimcilerin, ekologların, çevrecilerin ve hayvanseverlerin de bulunduğu farklı bireyler ve örgütlerin üzerinde hemfikir olduğu bir tepkiyi tetikledi. 1994'te eski Gandhicilerden Shri Jaganathan ve karısı Krishanmal tarafından başlatılan *Gram Swaraj* Hareketi, Hindistan Yüksek Mahkemesi'ne bir dilekçeyle başvurarak, karides sanayisindeki yayılmanın durdurulmasını talep etti. Bu başvuruda, sektörün yarattığı ekonomik ve çevresel tahrip, ulusal kanunlara karşı saygısızlık ve özel sektör ile devlet kademeleri arasındaki danışıklı dövüş, kanıtlarıyla ortaya koyuldu. Bu dilekçe ve ondan destek alarak sunulan diğer dilekçeler ışığında, mahkeme Kıyı İntizam Bölgesi olarak adlandırılan bölgenin tamamında her nevi endüstriyel su ürünleri yetiştiriciliği faaliyetinin yasadışı olduğu hükmüne vardı. Şubat 1991'de

ilan edilen bu statüye göre, kıyı şeridinde 500 metrelik bir koruma alanı oluşturuluyor ve bu alanda herhangi bir ticari ya da endüstriyel faaliyete izin verilmiyordu. Turizm ve karides sektörü temsilcilerinin baskıları sonucunda, bu alanın genişliği önce 200 metreye indirilmiş, sonra ise sıfırlanmıştı.

1995'te, diğer Asyalı çevrecilerle birlikte ticari su ürünleri yetiştiriciliğine karşı çıkan çok sayıda grubu, Karides Endüstrisi'ne Karşı Halk Birliği'ni oluşturmak üzere bir araya getirdim. Aynı yıl Orissa'da yapılan uluslararası konferansta, dünyadaki bütün tüketiciler endüstriyel ölçekte üretilen karideslerin ithalatını boykot etmeye çağırıldı.

18 Nisan 1996'da, Yüksek Mahkeme, Kıyı İntizam Bölgesi'ni tekrar 500 metreye çıkardı. Bir tarihi kararın ardından ikincisi geldi: 11 Aralık 1996'da Mahkeme 31 Mart 1997 tarihine kadar kıyı boyunca "ekolojik açıdan hassas" olarak belirlenen alandaki binlerce çiftliğin, yaklaşık 1 milyon insanın yaşam kaynağını kurtarmak adına yıkılmasına karar verdi. Hükümet ise sadece kararın uygulanmasını sağlamamakla kalmadı, bu bölgelerle ilgili yasanın değiştirilmesinden bahsetmeye başladı. Dünya Bankası'nın fonlarını idare eden Milli Tarım ve Kırsal Kalkınma Bankası, mahkemenin kararının hükümsüz kılınması denemesinde aktif bir rol oynadı.

Endüstri, bankalar, hükümetler ve politikacılar arasında kurulan ittifak, halk hareketlerinin de onlara karşı birleşmesine sebep oldu. Bu sürdürülebilir olmayan su ürünleri yetiştiriciliğine karşı duran, Ulusal Balıkçılar Forumu'ndan çevreci gruplara kadar herkes, kıyı şeridiyle ilgili kararın hükümsüz kılınmasına karşı çıktı. 10 Temmuz 1996'da "Kıyıları Kurtarın, Ülkeyi Kurtarın" isimli bir konferansta bir araya geldik. Hep birlikte yasanın değiştirilmesini engellemeyi başardık. O konferansta, balıkçılar bize mangrov ormanlarının yok olduğu bölgelerde kasırgaların karşısında hiçbir engelin kalmadığını da açıkladılar. Dolayısıyla, Aralık 2004'te tsunami Hindistan'ın do-

ğu kıyılarını vurduğunda yıkılan köyler, karides çiftliklerinin yoğun olduğu köylerdi; mangrov ormanlarının ve kum tepelerinin yakınlarındaki yerleşim yerleri az hasarla tsunamiyi atlatabilmişti.

BARAJLAR

Çokuluslu şirketlerin kârlarını arttırmaya kilitlenmiş liberal mantık, yoğun su ürünleri yetiştiriciliği ile denizlerin dengelerini tehlikeye atmakla yetinmedi. Derhal insanlığın en temel ortak mülklerinden birine, suya el atarak, onu özelleştirmeye ve bir ticaret objesi haline getirmeye koyuldu. Bu konudaki en aydınlatıcı örnek, yapımı 2006'da tamamlanan ve dünyanın en yüksek barajı (2605 metre) olan dev Tehri Barajı'dır.

Bu yapı pek çok tartışma yaratmış ve yapımına Tehri Garhwal şehri sakinleri, bilimciler ve ekologlar tarafından şiddetle karşı çıkılmıştı. Bu barajın en endişe verici özelliği, konumudur: Himalaya'nın kalbinde Ganj'ın kollarından biri olan Bhagirathi üzerinde kurulan baraj, sismik açıdan dünyanın en hareketli bölgelerinden birinde yer alıyor. Richter ölçeğine göre 8 büyüklüğünden daha şiddetli bir depremde bu baraj yıkılabilir. Bunun sonucu ise çevresi için tam bir felaket olur; zarar, projenin getirilerinin kat kat üstüne çıkar. Hesaplamalara göre, bir buçuk saatten kısa bir sürede barajdan boşalan sular Rishikesh ve Haridwar şehirlerini basarak onları haritadan silebilir. Toplam toprak ve insan hayatı kaybı korku verici boyutlara ulaşabilir.

Tehri Barajı, 1998 yılında Hint hükümetinin Suez Lyonnaise des Eaux Water Division tarafından kontrol edilen Fransız Suez-Ondeo Degremont şirketine ihale ettiği çok daha büyük bir projenin bir parçasıydı. Bu projede, aynı zamanda devasa bir kanalın ve Yeni Delhi Sonia Vihar bölgesinde kurulacak bir su santralinin de inşa edilmesi planlanmıştı. Bunun amacı, Ganj Nehri'nden gelen su-

yu bu santral vasıtasıyla başkente içme suyu olarak vermekti. Su, yeni Tehri Barajı üzerinden, Yukarı Ganj Kanalı ile gelecekti. Bu kanalı İngilizler 1854'te inşa etmişlerdi. Bu kanal Hindistan'ın en zengin tarım topraklarının yer aldığı Utar Pradesh'teki Muradnagar'dan başlayıp, yeni yapılacak kanal sayesinde Yeni Delhi'ye kadar uzanacak olan bölgenin başlıca sulama kaynağıydı.

1852 yılında, Birleşik Devletler hükümetinden Seattle'daki Suquamish kızılderili kabilesine, Avrupa'dan ve diğer yerlerden kitleler halinde gelen kolonicilere verilecek toprakların alınmasıyla ilgili bir istek geldiğinde, kabile reisi şöyle şekilde cevap vermiş:

"Kaynaklardan ve nehirlerden akan bu pırıl pırıl su, sadece su değil aynı zamanda atalarımızın kanıdır. Eğer biz size toprak satarsak, siz onun kutsal olduğunu hatırlamalı ve çocuklarınıza da onun kutsal olduğunu öğretmelisiniz. Gölün berrak suyunda titreyen her yansımanın halkımın hayatındaki olaylardan ve hikâyelerden bahsettiğini unutmamalısınız. Suyun mırıltısı babamın, benim babamın sesidir. Irmaklar bizim kardeşlerimizdir; onlar bizim susuzluğumuzu giderirler, kanolarımızı taşıyıp çocuklarımızı beslerler. Eğer biz size bu toprakları satarsak, sizin hatırda tutmanız ve çocuklarınıza anlatmanız gereken şey, nehirlerin bizim ve sizin kardeşlerimiz olduğudur. Bu nedenle, nehirlere de aynen kardeşlere davrandığınız gibi nazik davranmalısınız."

Kabile şefinin sözleri, Ganj'dan Brahmaputra'ya Hindistan'daki bütün nehirler için geçerlidir. Bu sözler, bir nehir özelleştirildiğinde ya da sularının yönü ticari emellere "susamış" çokuluslu şirketler tarafından değiştirildiğinde ortaya çıkacak olan kızgınlığı, ızdırabı ve kaybolan hayatları bütünüyle tarif ediyor.

9 Ağustos 2002'de, Muradnagar'ın ve Utar Pradesh'ın batı sınır bölgelerinin 5000'den fazla sakini, Bhanera köyünde yaptıkları gösteri ile Suez-Ondeo Degremont'a ihale edilen projeyi protesto ettiler. Gösteri, Garhwal köylülerinin ve Tehri şehri sakinlerinin katıl-

dığı, nehir boyunca yapılan 300 kilometrelik bir yürüyüşle birleşti. Buna binlerce küçük çiftçinin katılmasıyla, Suyun Özgürlüğü Hareketi doğmuş oldu.

8 Ağustos'ta Haridwar şehrinde "Haridwar Bildirgesi" okundu:

"Ganj Ana satılık değildir."

HARIDWAR BİLDİRGESİ

"Bugün, yani 8 Ağustos günü, Hindistan Özgürlük Mücadelesi'nin 60. yılında burada toplanmamızın amacı Ganj nehrinin herhangi bir çokuluslu şirkete satılmasına izin vermemektir. Ganj'a aynen bir anne gibi (*Ganga Maa*), bir dua objesi gibi saygı gösterilir. Kıyılarında, Hindu geleneklerine göre doğumdan ölüme önemli törenler gerçekleştirilir. Anamızın ve onun sularının Suez-Degremont'a ya da başka herhangi bir çokuluslu şirkete satılmasına izin vermeyeceğiz.

Ganj'ın kutsal suları, herhangi bir bireyin ya da bir şirketin malı olamaz. Annemiz Ganj satılık değildir.

Ganj'ın ve diğer su kaynaklarının özelleştirilmesini ve metalaştırılmasını boykot ediyoruz. Doğamızı ve ekolojimizi korumak adına, bölgesel su kaynaklarımızın korunması ve uygun şekilde kullanılması işini üzerimize alıyoruz. Burada amaç, ileriki nesillere güzel ve temiz bir doğa bırakmak ve doğanın su kaynakları üzerindeki hakkını kollamaktır.

Amacımız, yerel halkın yerel su kaynakları üzerindeki hakkının teslim edilmesini, yerel halkın da kendi kaynaklarını korumasını ve sağduyulu bir şekilde kullanmasını sağlamaktır. Birey ya da örgüt, buraya dışarıdan gelenlerin Gram Sabha'dan bu kaynakların kullanımı için izin alması gerekmektedir.

Ganj Nehri, Bhagirathi'nin dünya üzerinde yaşamın varoluşunu temin etmek için ettiği dua (*yagna*) sırasında oluşmuştur. Ganj, kül-

türümüzle iç içe geçmiştir, medeniyetimizin ve mirasımızın içkin bir parçasıdır. Binyıllardır sürdürdüğümüz yaşam ve ilerleme, Ganj'ın kutsal sularından ortaya çıkmıştır. Bu nehrin sularını özelleştirerek bizim yaşamsal bir hakkımızı elimizden almaya kalkacak çokuluslu şirkete karşı mücadele edeceğiz.

Suyun Özgürlüğü Hareketi, Ganj'ın kutsal sularını Suez-Ondeo Degremont gibi şirketlerin kancasından kurtarana kadar mücadeleye devam edecektir."

Daha sonraki günlerde, 10-12 Ağustos 2002 tarihleri arasında entelektüellerin, yazarların ve kanaat önderlerinin de katıldığı, doğal kaynaklar üzerindeki hakların görüşüldüğü ve Navdanya tarafından Yeni Delhi'de organize edilen Toprak Demokrasisi Buluşması'na katıldık. Bu buluşmanın amacı, toprağa, suya ve biyolojik çeşitliliğe devlet tarafından el konulduğunun kayıtlara geçirilmesiydi. Yazar Arundhati Roy ve ben, *kaynaklar üzerindeki ortak hakların korunması* için ortak bir strateji geliştirilmesinin aciliyetine dikkat çektik. Diğer bir yazar olan Mahesweta Devi ise şöyle dedi: "Artık verecek tek bir savaşımız kaldı, o da yaşam hakkı savaşıdır."

Bu arada, 21 Haziran 2002'de Sonia Vihar'daki su santrali törenlerle açıldı. Yeni Delhi'nin su şebekesi özelleştirilmişti ve Dünya Bankası, IMF ve çok sayıda çokuluslu şirketin etkisiyle (yani hepten demokratik olmayan bir şekilde), şehir yönetimi tarafından suya zam yapıldı. Problemi tartışmak ve olası protesto hareketlerini planlamak amacıyla, 1 Aralık 2004'te Navdanya, Suyun Özelleştirilmesine Karşı Halk Cephesi'ni topladı. Sonrasında, çevreci ve feminist örgütler, dini gruplar, öğrenci birlikleri, köylüler, tüketiciler ve sağlık örgütlerinin katıldığı Su Demokrasisi Cephesi zammı protesto etti ve bir dizi toplumsal hedef belirleyerek, halkın su üzerindeki haklarının koruyucusu olma kararı aldı.

Suyun özelleştirilmesi Dünya Bankası tarafından teşvik edilmek-

teydi. 20 Ağustos 2005'te başkan Paul Wolfowitz su şebekeleri ve taşranın altyapı çalışmaları için kullanılacak bir kredi teklif etmeye geldiğinde, Su Demokrasisi Cephesi'nin bazı mensupları, ona aşağıda metnini görebileceğiniz protesto mektubunu yolladılar. Kaleme aldığımız metin şu şekildeydi:

Özel sektörün katılımı miti, "Çokuluslu şirketler söz konusu sektöre dev yatırımlar yapıyor" açıklaması çerçevesinde oluşmaktadır. Hindistan'da ise tüm özelleştirme projeleri Dünya Bankası'nın verdiği kredilerle gerçekleştirilmektedir. Büyük çokuluslu şirketler yatırım getirmemekte, kendi evlerine kâr götürmektedir. Halk bu sayede altı defa bedel ödemektedir.

Birincisi, Dünya Bankası'nın verdiği kredinin faizlerinin ödenmesiyle,

İkincisi, zamlarla,

Üçüncüsü, su ve enerji şebekelerinin bedavaya özel sektöre verilmesiyle,

Dördüncüsü, büyük şirketlere verilen ödeme garantileriyle (antlaşmaların ihlali ya da gerekli su arzının sağlanamaması durumunda bile),

Beşincisi, mevcut su şirketlerindeki personelin fazlalık ilan edilerek işten çıkarılması sayesinde özel şirketlerin yarattığı işsizlik sebebiyle,

Altıncısı, zaten kısıtlı olan su kaynaklarının özelleştirme projelerinde kullanılması sebebiyle.

Mektubu şu sözlerle tamamladık:

Özgür bir ülkenin vatandaşları olarak, suyumuz üzerinde, bu suyun ne şekilde kullanılacağı ya da yönetileceği ile ilgili verilecek kararlar üzerinde söz hakkımız vardır. Dünya Bankası'nın, kendi finansal gücünü kullanarak bizim su şebekelerimizi çokuluslu şirketlere devretmesine kesinlikle karşı çıkıyoruz.

Su demokrasisinin tesisi bizim temel görevimizdir. Burada söz konusu olan, sadece özelleştirme teklifleriyle ilgili bir "şeffaflık" talebi de-

ğil, mülkiyet, hak ve karar süreçlerine katılım talebidir.

Özelleştirmeye, su şebekelerinin yabancıların eline geçmesine ve su kaynaklarlımızın metalaştırılmasına karşı direneceğiz. Bizim suyumuzu çokuluslu şirketlere yönlendirmeye yardımcı olan Dünya Bankası'na borçlanmadan ve onun şartlarını kabullenmeden suyu yönetme hakkına ve kapasitesine sahibiz.

Size verecek tek bir mesajımız var, Sayın Dünya Bankası Başkanı: Elinizi değerli suyumuzdan çekin!

Protestolar neticesinde, Aralık 2005'te Yeni Delhi, su şebekesinin özelleştirilmesi projesini geri çekti.

BÖLÜM 7:
TARIM VE BESLENME

'YEŞİL DEVRİM'

Bu, 1950'li yıllardan itibaren böcek ilaçlarına ve diğer kimyasallara dayanıklı tohum elde etmeye dayalı tarım tipine verilen isimdir. Birleşik Devletler'de ortaya çıkıp sonrasında Hindistan dahil dünyanın tamamına yayılmıştır. Teknik ve bilimsel bilginin bolca kullanılması sayesinde (genetik olarak seçilen tohumlar, tarım makineleri, gübreler ve böcek ilaçları) o dönemde tarımsal gıda üretiminde ciddi bir artış sağlanmıştır. Öncelerde amaç, dünya nüfusunun beslenmesiyle ilgili problemlerle baş edebilmekti. Uzun vadede ise "devrim", toprağın ve yeraltı sularının ciddi şekilde fakirleşmesine ve kirlenmesine yol açtı. Sonrasında, hibrit tohumların kullanımıyla, köylüler ilk defa üretici firmalara bağımlı hale geldiler. Bu da, onların bir mevsimden diğerine kendi topladıkları tohumları kullanmalarını sağlayan yüzlerce yıllık dengenin bozulmasına sebep oldu. Akabinde Hint köylüsü kendini sistematik bir borç düzeninin içinde buldu ve sözüm ona kırsal kesime refah getireceği söylenen endüstriyel tarımın sefaletine terk edildiler. Biyolojik çeşitliliğe sahip çiftliklere göre daha az mahsul vermelerine rağmen, 'yeşil devrim' özelliği olan düşük verimli monokültürler, yüksek verimli sayıldılar. Gerçekte ise endüstriyel tarım ekosistemlere karşı verilen bir savaşa dönüştü, savaş mantığı ve enstrümanlarına dayalı bir faaliyet halini aldı ve bir çatışmanınkine benzer sonuçları oldu. 1984'te Bhopal'da 3000 kişi Union Carbide şirketinin böcek ilacı tesislerinin atıkları sebebiyle can verdi. O za-

mandan beri toplam 30.000 kişi bu atıldar sebebiyle hayatını kaybetti ya da sakat kaldı. Daha önce de belirttiğimiz gibi, endüstriyel tarımın temelini oluşturan kimyasal ürünler, kimyasal savaşın kimyasal karışımları olarak ortaya çıktılar ve Bhopal ile çiftliklerimizi savaş alanına çevirdiler. Sıklıkla olduğu gibi, Sir Albert Howard yine her şeyi anlamıştı. *An Agricultural Testament*'te şöyle yazmış:

"Büyük Savaş'ta atmosferdeki azotu kullanarak patlayıcı üreten fabrikaların, kendilerine yeni pazarlar bulması gerekiyordu. Azot içeren gübrelerin kullanımı o kadar yaygınlaştı ki, günümüzde çiftçilerin ve bostancıların büyük çoğunluğu kendi gübreleme programlarını pazardaki en ekonomik azotlu (N), fosforlu (P) ve potasyumlu (K) gübreleri kullanarak oluşturuyorlar. NPK zihniyetinin, tarımı, deneysel çiftliklerde olduğu kadar ovalarda da kontrol altında tuttuğunu açıkça söyleyebiliriz. Bir ulusal acil durum anında alınan kararlar, şimdi ölümcül bir baskı oluşturmakta."

O halde, tarım için geliştirilen kimyasal ürünler aslında kitle imha silahlarıdır.

'Yeşil devrim' ve onun yeni tarım teknolojileriyle ortaya çıkan şiddet, Pencap eyaletindeki artan dişi fetüs kürtajı vakalarında da kendini göstermektedir. Hızla gelişen kuzeybatı eyaletleri, Hindistan nüfusunun %17'sini oluşturmaktadır ve dişi fetüs cinayetlerinin %80'i burada gerçekleşmektedir. Bebeklerin cinsiyetleri arasındaki oran 927 kıza 1000 erkek olarak değişmiştir, bu ise her sene 250.000 dişi fetüsün öldürüldüğü anlamına gelir. İnsanların ve diğer her şeyin değerinin sadece para ile belirlendiği bir dünyada, kadınlar artık gözden çıkarılabilir bir cinsiyete dönüştürülmüştür.

BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİN KORUYUCULARI

Esasında kadınlar, ezelden beri biyolojik çeşitliliğin en büyük koruyucuları ve uzmanlarıdır. Onlar tohumları korumuş, yemekler ya-

ratmış ve şifa dağıtmışlardır. Biyolojik çeşitliliğe atfedilen kutsallık da dişi bir formda ortaya çıkmıştır. Mesela, And Dağları'nda buğday, patates, koka ve *quinoa*'nın kutsal olduğuna inanılır. Eski Rig Veda ilahisi ise şifalı bitkilere anneler gibi hürmet edilmesi gerektiğini söyler.

Tıbbın ve endüstriyel tarımın yükselmesi, biyolojik çeşitliliğin ve kadınların tasfiyesi için verilen mücadeleye dayanır. Avrupa'daki cadı avı, bu uzman ve bilge kadınlara yapılan bir saldırıdır, onların bilinçlerini yıkmaya ve gayrimeşrulaştırmaya dair bir süreçtir. Bilimsel devrimin entelektüel gelişmenin evrensel bir süreci olduğu miti, feministler ve Batılı olmayan bilim tarihi çalışmaları tarafından sarsılmaktadır. Bu çalışmalar, Batı'daki dişi bilgelik ile Batı dışındaki kültürlerin tahribatı ve itaatini amaçlayan indirgemeci paradigmanın bağlantılarını ortaya koymaktadır. 1511'de İngiliz Parlamentosu "demirciler, dokumacılar ve kadınlar gibi zanaatkarların, çok emek ve zorluklara girişenlerin sihir ve büyü kullanmalarını" engelleyen bir yasayı kabul etmişti. 1500'lerde Avrupa'da kadınlar ilaç ve şifacılık gibi işlerden uzak tutuluyorlardı, çünkü "bilge kadınların" cadılıkla suçlanma ihtimali vardı.

Günümüzde kadınların, kabile ve köylü kültürlerinin bilgeliğinin dışlanmasına özellikle erkek egemen bilimsel paradigmanın artarak yayılmasıyla devam edilmektedir. Bu paradigma, kadınları marjinalleştirir, biyolojik çeşitliliği bozarken, milyonlarca insanı da açlığa mahkum eder, binlerce hayvan ve bitki türünün ise neslini tüketir. Benim cevabım pek çoğunun verdiği cevaptan farklıdır: Biyolojik çeşitliliği temel alanlar, Üçüncü Dünya'da başlıca gıda tedarikçisi olan kadınlar ve küçük çiftçilerdir. Hakim inanışın aksine, onların biyolojik çeşitliliğe dayalı küçük tarım sistemleri, endüstriyel monokültürlerden daha verimlidir.

Çeşitlilik ve sürdürülebilir gıda üretimi istemleri, üretim artı-

şı uğruna harap edildi ama onlarla beraber önemli gıda kaynakları da ortadan kalktı. Eğer hektar başına besin ya da biyolojik çeşitlilik ölçüt olarak alınırsa, endüstriyel tarımın "yüksek miktardaki mahsulünün" daha yüksek bir üretim miktarı ya da iyi beslenme sağlamadığı görülecektir. "Mahsul" kelimesi burada sadece birim arazide tek bir üründen elde edilen ürün için kullanılmaktadır. "Randıman" ise farklı rekolte ve hasatlardaki toplam üretim anlamına gelir. Doğal olarak, eğer bir tarlada monokültür şeklinde sadece tek bir ürün ekilirse, o ürünün mahsulü yüksek olacaktır. Farklı ürünler bir arada ekilirse, her bir ürünün mahsulü az olacak fakat toplam gıda randımanı artacaktır. Bu mahsul hesabı, küçük çiftçilerin ellerindeki küçük tarlalarda yapacakları üretimi ortadan kaldıracak şekilde yapılmaktadır. Böylece, Üçüncü Dünya'da milyonlarca çiftçinin yaptığı üretim gizlenmektedir. Benim doğduğum Himalayalar'da da, Chipko Hareketi ile ormansızlaşmaya karşı mücadele eden, taraçalanmış tarlalarında horozibiği, farklı soya türleri, çeşit çeşit akdarı, fasulye ve bezelye üreten bu tarz küçük çiftlikler bulunmakta. Biyolojik çeşitlilik açısından bakacak olursak, çeşitlilik üzerine kurulmuş bir üretim monokültürden üstündür. Bu sebepten, tarlalarımızda monokültürlere hayat veren bu zihniyete, yüksek çeşitlilikli üretim karşısında yaşanan bu körlüğe "monokültür zihinler" adını verdim.

Chiapas'taki Maya köylüleri, dönümde sadece 800 kilo buğday yetiştirdikleri için verimsiz ilan edildiler; fakat fasulye, kabak, sebzeler ve meyve ağaçlarını da eklersek, toplam gıda randımanlarının dönemde 8 tona ulaştığını görürüz. Java'da küçük çiftçiler kendi bostanlarında 607 farklı tür ekiyorlardı, ki bu rakam zengin bir tropik ormandaki çeşitliliğe denktir. Sahra-altı Afrika'da, kadınlar ticari ürünlerden arta kalan boşluklarda 120'nin üzerinde çeşidi yetiştirebiliyorlar. Tek bir bostan Tayland'da 230, Afrika'da ise 60 çeşidi barındırabiliyor. Kongo Ovası'nda 50 farklı ağacın yaprağı tüketilmek-

te. Nijerya'nın doğusunda yapılan bir araştırma ise, bir ailenin toplam ekili arazisinin %2'sini oluşturan bostanların, çiftliğin toplam üretiminin yarısını karşıladığını ortaya çıkardı. Benzer şekilde, Endonezya'daki bostanların, ailenin ihtiyacının %20'sini, yerel gıda tüketiminin ise %40'ını karşıladığı düşünülüyor.

DÜNYAYI KİM BESLİYOR?

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından yapılan araştırmalar, biyolojik çeşitliliğe dayanan küçük çiftliklerin, büyük endüstriyel monokültürlerden binlerce kat fazla gıda üretebildiğini gösterdi. Çeşitliliğin, kuraklık ve çölleşmeyle başa çıkmak için en doğru strateji olduğu ortaya çıktı. Artan nüfusu sürdürülebilir şekilde beslemek için gereken, kimyasal ürünler ya da genetik mühendisliği değil, çeşitliliğin arttırılmasıdır. Bu çeşitlilik sayesinde dünyayı besleyen kadınlar ve küçük üreticiler olduğu halde, hâlâ birilerinin, genetik mühendisliği ve tarımsal küreselleşme olmadan dünyanın açlıktan öleceğini söylediğini duyuyoruz. Biyoteknolojinin daha fazla gıda üretmediğini, hatta sıklıkla mahsulün azalmasına sebep olduğunu gösteren pek çok gözlemsel ve deneysel kanıta rağmen, bu teknoloji açları doyurmak için elimizdeki tek alternatifmişçesine sürekli teşvik ediliyor. İşte bu yüzden soruyorum: Dünyayı kim besliyor?

Doğaya, Üçüncü Dünya'nın kadınlarının ve köylülerinin yaptığı üretime, çeşitliliğe karşı gösterilen bilinçli körlük, aslında bir yıkım ve zimmete geçirme öyküsünü bir icat gibi göstermeye imkân vermektedir. Örneğin A vitamini ile genetiği değiştirilmiş olan ve teorik olarak körlüğü tedavi edebilen *"golden rice"*ı yani altın pirinci, ele alalım. Eğer genetik mühendisliği olmasaydı, A vitamini eksikliğini önleyemeyeceğimiz iddia ediliyor. Halbuki doğa bize bol ve çeşitli kaynak sunmaktadır; ayıklanmadığı takdirde, pirincin kendisi bu vitamini bize sağlayabilir. Eğer buğday tarlaları herbisitlerle yı-

kanmamış olsaydı, buralarda horozibiği, hardal ve kazayağı yaprakları gibi lezzetli ve besleyici bitkiler yetişiyor olabilirdi. Bengala kadınları yeşillik olarak 150'den fazla bitki çeşidi kullanırlar. Bazılarını saymak gerekirse: *hinche sak (enhydra fluctuans), palang sak (spinacea oleracea), tak palang (rumex vesicarius), lal sak (amaranthus gangeticus), champa note (amaranthus tristis), gobra note (amaranthus lividus), ghenti note (amaranthus tennifolius), hanspata note (amaranthus lanceolatus), ban note (amaranthus viridis), sada note (amaranthus blitum), kanta note (amaranthus spinosus), bethua sale (chenopodium album), brahmi sak (bacopa monrieri), sushin sak (marulea quadrifolio).* Fakat icat miti, biyoteknolojiyi A vitamininin mucidi olarak gösteriyor. Bunun yanında doğanın hediyelerinin çokluğu ve kadınların bu hediyeleri ailelerini besleyecek şekilde nasıl kullandıklarına dair bilgileri görmezden geliniyor.

Doğanın, yerel ekonominin ve küçük bağımsız üreticilerin tahribatını kışkırtmanın en etkili yolu, üretimi görünmez hale getirmektir. Aynen toplulukları ve aileleri tarafından "üretken olamayan" ya da "ekonomik olarak edilgen" sayılan kadınlar gibi. Sürdürülebilir ekonomilerde kadın emeğine değer verilmemesi, ataerkil kapitalizm temelli sistemin doğal bir sonucudur. Bu sayede, küreselleşme yerel ekonomileri tahrip eder, bu tahribat da kalkınma olarak adlandırılabilir. Kadınlar da aynı bu şekilde değersiz kılınıyor. Onların yerel ve kırsal topluluklarda verdikleri emek doğayla işbirliği içinde gerçekleşiyor, fakat bu emek sıklıkla ticari politikalara ve pazar ekonomisine odaklı hakim kalkınma zihniyetiyle ters düşüyor. İhtiyaçlara cevap veren ve hayatiyeti garanti altına alan bir emek çeşidi, genellikle hak ettiği değeri bulamıyor; böylece birer geçim ve yaşam kaynağı olan bu tarlalar daha az ekiliyor.

Sürdürülebilir, tekrarlanabilir üretimin görünmezliği, özellikle gıda alanında kendini gösteriyor. Bir yandan ataerkil işbölümü ka-

dınlara aileyi ve toplumu besleme görevi verirken, diğer yandan bilimin ve teknolojinin ataerkil ekonomileri ve anlayışları kadınların yiyecek tedarikçisi olarak yaptıkları işleri sanki büyü yapmış gibi yok ediyor. Artık "dünyayı besleme" görevi onlara verilmiş değil, fakat aslında tam olarak bu işi yapıyorlar. Dünyayı beslemek ise küresel tarım ticaretine ve çokuluslu şirketlerin biyoteknolojilerine kalmış gibi görünüyor. Tarım ticaretinin küreselleşmesiyle birlikte, gıda üretiminin sanayileşmesi ve gıdaya genetik olarak yapılan müdahaleler, fakirleri doyurmaktan çok, açlık yaratacak birer reçete halini alıyor.

KÜRESEL GIDA SİSTEMİ

Üreticiler, endüstriyel üretim yapabilmek için gereksinim duydukları pahalı girdiler sebebiyle sürekli olarak ürettiklerinden fazlasını harcamak zorunda kaldıkları için, gıda üretimi tüm dünyada zarar eden bir ekonomi haline geldi. Bunun sonucunda ise hem zengin hem de fakir ülkelerdeki borçlanma ve intihar rakamlarında artış oldu. Ekonominin küreselleşmesi, tohum endüstrisine yoğunlaşmayı mecbur kıldı, bunun sonucunda ise kimyasal ilaçların kullanımı ve borçlanma arttı. Büyük şirketlerin kontrolündeki yüksek sermayeye dayalı tarım, köylülerin günümüze kadar gıda konusunda kendi kendilerine yeter oldukları bölgelere de yayılmakta. Endüstriyel tarımın yayıldığı bu gibi bölgelerde, maliyetlerdeki artışlar küçük üreticilerin hayatta kalmasını imkânsızlaştırıyor. Bu sürdürülebilir olmayan tarım tipinin genele yayılması ve paranın değer kaybetmesi, üretim maliyetlerindeki artışla ve ürün fiyatlarındaki düşüşle birleştiğinde Üçüncü Dünya'daki köylülerin gelirlerini derinden etkiliyor.

Günümüzde çiftçiler tüm dünyada aynı ürün için bundan on yıl önce aldıkları paranın daha azını alabiliyorlar. Kanada Ulusal Çiftçi Birliği birkaç yıl önce senatoya sunduğu raporda şöyle diyor: "Tahıl (buğday, yulaf, mısır) eken üreticiler zararda ve iflasa doğru gidi-

liyor; kahvaltılık tahıl ürünleri üreten şirketler ise dev kârlar açıkladılar. 1998'de Kellogg's, Quaker Oats ve General Mills gelirlerini sırasıyla %56, %165 ve %222 artırdı. Mısırın birim fiyatı 4 dolarken, mısır gevreğininki 133 dolara denk gelmekte. 1998'de bu şirketler, çiftliklere oranla 186 ila 740 kat gelir elde ettiler. Bu durumda, çiftçilerin çok az kazandığı ve bu sayede de şirketlerin fazla fazla kazandığı düşünülebilir".

Dünya Bankası bir raporunda "iç tüketim ile dünya fiyatları arasında oluşan kutuplaşmanın arkasında, uluslararası pazarlardaki büyük ticari şirketlerin olduğunu" kabul etmiş. Eğer çiftçiler daha az kazanıyorsa, özellikle fakir ülkelerdeki tüketiciler ürünleri daha pahalıya satın alıyorlar demektir. Hindistan'da gıda fiyatları 1999-2000 senelerinde ikiye katlandı. Aynı dönemde kırsal kesimin tahıl tüketimi %12 düştü. Bu da, halihazırda yetersiz beslenen halkın gıda yönünden fakirleşmesine ve ölüm oranlarının artmasına sebep oldu. Uluslararası ticaret sayesinde sağlandığı iddia edilen ekonomik kalkınma, sahte bir arz fazlası hesabına dayanır. Daha çok mal ihraç edilirken, fakirler sürekli olarak daha az tüketmektedir. Kalkınma fakirliği arttırıyorsa, esas üretim zarardaki ekonomi haline gelip spekülatörler de "yaratıcı zenginler" olarak tanımlanıyorsa, zenginlik ve zenginlik yaratılması kavramlarında bir yanlışlık var demektir. İnsanların ve doğanın gerçek üretimini zarar etmeye zorlamak, gerçek mal ve servis üretiminin azaldığı anlamına gelir. Bu durum, anlık sermaye birikimi sağlayan ".com"[1] yöntemini uygulamayan milyonlarca insan için daha büyük bir fakirliği tetikler.

Daha önce de söylediğimiz gibi, kadınlar dünyadaki en büyük gıda üretici ve dönüştürücüleridir; ama emekleri günümüzde yok sayılmaktadır. McKinsey şirketinin araştırmasına göre "Büyük Amerikan gıda şirketleri Hindistan'daki gıda ticaretinde, özellikle de gı-

1 İnternet üzerinden iş yapan şirketler için kullanılan bir terim (ç.n.)

danın dönüştürülmesi işinde halen dev büyüme payları görüyorlar. Hindistan ürettiği gıdanın sadece %1'ini dönüştürüyor, buna karşılık bu oran ABD, Brezilya ve Filipinlerde %70". Herhalde biz Hintlilerin gıdaları öylece yetiştirdiğimiz gibi tükettiğimizi düşünmüyorlar. Uluslararası danışmanlık şirketleri, dönüştürme işinin kadınlar tarafından evlerde ya da aile tipi işletmelerde gerçekleşen %99'luk kısmını göremiyorlar; çünkü bu üretim küresel tarım pazarının kontrolünde değil. Tarım ürünlerinin dönüştürülmesinin %99'luk kısmı özellikle ev tipi olarak kaldı. Günümüzde ise küreselleşmenin baskısıyla işler değişiyor. Gıdaların yerel halkın kontrolünde, küçük ölçekli ve yerel olarak dönüştürülmesini zorlaştıran sahte hijyen yasaları, tekelleşmeyi rekabetle değil müdahale ve zorla gerçekleştirmeye çalışan küresel tarım pazarının elindeki cephanelerden sadece biri. Ağustos 1998'de, Hindistan'da paketlenmemiş yağ satmayı yasadışı hale getiren ve tüm yağların plastik ya da alüminyum ambalajlara girmesini öngören bir "ambalaj yönetmeliği" ile küçük miktarda yerel yemeklik yağ üretimi yasaklanmış oldu. Bu durum soğuk sıkma yöntemiyle yağ üreten yağcıların, küçük *ghani*lerin sonunu hazırladı ve hardal, keten tohumu, susam, yerfıstığı ve hindistancevizi gibi pek çok yağlı tohumun pazarını da tahrip etti. Yağ endüstrisine yapılan bu darbe, bu sayede hayatını kazanan 10 milyon insanı etkiledi. Bazı markaların paketlerinde bulunan *atta*'yı (durum buğdayından elde edilen bir un) standart un ile değiştirmeleri de yine benzer şekilde 100 milyon kişinin hayatını etkileyecek. Bu insanların tamamı yeni bir fakirlik dalgasının esiri olacaklar. Tüm bunlar yetmezmiş gibi, mecburi ambalaj kullanımı milyonlarca ton plastik ve alüminyumun da doğaya bırakılmasına sebep olacak.

Beslenme ve gıda sisteminin küreselleşmesi, kültürlerin ve yerel gıda ekonomilerinin çeşitliliğini bozuyor. Taze, yerel ve evde yapılan her şeyi sağlıksız olarak tanımlayan bu sistem, halka küresel bir mo-

nokültürü dayatmaya çalışıyor. İnsanların elleri en büyük pislik taşıyıcılar haline geliyor. Onlar tarafından ortaya konan emek kanunsuz ilan ediliyor ve büyük şirketlerden satın alınan kimyasal ürünlere ya da makinelere teslim ediliyor. Bunlar dünyayı besleyecek reçeteler değil, fakirlerin elindeki rızkı alıp güçlüler için pazar yaratacak reçetelerdir.

BİYOKORSANLIK BÖLÜŞMEYE KARŞI

Üçüncü Dünya'nın köylüleri genellikle küçük çiftçilerdir. Bu insanlar, diğer türlerle işbirliği içinde gıda güvenliğinin temelini oluştururlar. Bu işbirliği dünyayı geçmişte besledi, şimdi besliyor ve gelecekte de besleyecek. Onu korumak ve önünü açmak gerekir. Ekolojik yöntemlerle tarım yapan küçük çiftliklerin üretiminin iyileştirilmesine, çeşitliliğe ve yerelliğe dayalı bir tarım, kadınlara dayalı bir tarımdır ve doğaya saygılıdır. Bu yöntemde, bilgi paylaşılır, diğer türler ve bitkiler akraba kabul edilir, insanın "malı" değil. Sürdürülebilirlik ise, kaynakların tam anlamıyla kullanılabilmesi için, toprağın bereketinin yenilenmesine, biyolojik çeşitliliğin ve tür zenginliğinin kendi kendini üretmesine dayanır. Bu paradigmada genetiği değiştirilmiş monokültürlere ve tohumlar üzerinde fikri mülkiyet hakkı tekelciliğine yer yoktur. Tarımın erkekleştirilmesini sembolize eden sistemlerin, kadınların doğayı tanıyarak ve gıda güvenliği sağlayarak sürdürdükleri şiddetsiz üretim şekli ile başa çıkabilmesi mümkün değildir. Bilme ve üretme şekillerindeki çeşitliliği korumak, kadınların Üçüncü Dünya'da oynadıkları merkezi rolü; bilge, üretici ve yemek sağlayıcı rolünü devam ettirmelerini garanti edecektir.

Batılı şirketlerin Üçüncü Dünya'nın yüzlerce yıllık bilgeliğini ve dişi yenilikçiliğini çalmasını sağlayan biyokorsanlık yöntemleri yayılarak artık neredeyse salgın boyutuna ulaştı. Hatta bu yöntemler, Monsanto tarafından küresel tarım ticareti ve Üçüncü Dünya ka-

dınları arasında bir işbirliği olarak gösterilmeye çalışılıyor. Fakat bize göre hırsızlık, karşılıklı eşitlik ve saygı gerektirecek bir işbirliğinin temeli olamaz. Bu sebeple, ticarette fikir haklarıyla ilgili WTO-Trip anlaşmasında değişiklikler yapılmalıdır. Bu anlaşma, Birleşik Devletler ile Hindistan arasındaki hukuki süreçte olduğu gibi, korsanları korumakta ve esas yenilikçileri cezalandırmaktadır. Ayrıca biyolojik çeşitlilikle ilgili bilgilerimizde gözü olan bu korsanlığa izin verdiği için, Birleşik Devletler'in lisanslamayla ilgili yasasının da değişmesi gerekir. Bu değişikdikler, ortak bilgi ve inovasyonun korunmasının garanti altına alınması, bu bilginin koruyucusu ve biyolojik çeşitliliğin uzmanı kadınların sayılması ve tanınması için gerekli olan çok temel değişikdiklerdir.

Köylüler binlerce yıldır tohumların koruyucusu ve üreticisi oldular. Çeşitlilik ve devamlılık bizim tohum kültürümüzün başlıca özellikleridir. Pirinç çeşitliliğinin kalbi olan Orta Hindistan'da tarım sezonunun başında köylüler köyün kutsal mekanında toplanırlar, tanrılarına ellerindeki pirinç türlerini sunarlar ve tohumları bölüşürler. Bu her sene yapılan kutlama, tohumların korunmasını ve topluluklar arasında bölüşülmesini teşvik eder, çiftçiler ve toprak arasında bir işbirliği oluşturur. Fikri mülkiyet hakkı, bu faaliyeti yasadışı ilan ederek, tohumların toprakla ve başkalarıyla paylaşılmasını cezalandırır.

Çiftçilerin tohumları saklamasını engelleme teşebbüsü sadece genetik mühendisliğinin yeni teknolojileriyle sınırlı değildir. Delta ve Pine Land (bugün Monsanto'ya ait olan şirketler) ve Birleşik Devletler Tarım Bakanlığı, ortak mülkiyete dahil genetiği değiştirilmiş tohumların lisanslarında yeni bir kısıtlamaya gittiler (no 5723785) ve bu tohumların hasatta filizlenmesini engellediler, böylece çiftçilerin her mevsim bu tohumları tekrar satın almalarını sağladılar. Burada söz konusu olan, sermaye birikiminc ve pazar büyütmeye odak-

lı, aynı zamanda doğanın ve çiftçilerin zenginliğini azaltan bir teknolojidir.

Tohumu ektiğimiz zaman "bu tohum sonsuz olsun" diye dua ederiz. Monsanto ve Tarım Bakanlığı ise "bu tohum sonlu olsun ki bizim kârımız ve tekelimiz sonsuz olsun" diye dua etmekteler. Yenilenebilir kaynakları, doğanın yenilenmesini yok etmeye çalışan bu mantıkla, Üçüncü Dünya çiftçilerinin devamlılık için verdikleri emeğin işbirliği yapması mümkün değildir. Bu iki dünya görüşü, sadece karşı karşıya gelmekle kalmıyor, aynı zamanda birbirlerini dışlıyorlar. Monsanto'nun büyüyen imparatorluğunu üzerine inşa ettiği ölüm mantığıyla, Üçüncü Dünya köylülerinin, ailelerinin ve topluluklarının beslenmesini garanti altına almak için, toprak üzerine kurduğu yaşam mantığı arasında hiçbir işbirliği olamaz.

Genetik mühendisliği ve fikri mülkiyet hakları, Üçüncü Dünya kadınlarını fakirleştirip onların yaratıcılığını, yenilikçiliğini ve karar alma gücünü zayıflatacak. Küreselleşme, genetik mühendisliği ve çokuluslu tekeller üzerine kurulan bu yeni tarım, tarlada ne ekileceğine ve sofrada ne olacağına karar veren kadınların yerine, bizim tarlada ne ekeceğimize ve ne yiyeceğimize küresel şirketlerin başındaki birtakım adamların karar vereceği bir beslenme sistemi ve dünya görüşü dayatacak. Bu hırsızlık ve biyokorsanlığa para yatıran büyük yöneticiler, kendilerini yaşamın yaratıcıları ve patronları gibi takdim edecekler. Kendilerini "yaşam bilimleri endüstrisi" olarak tanıtan, bir yandan da milyonlarca türün ve milyonlarca köylünün soyunun tükenmesine sebep olan, küresel biyoteknoloji şirketleri vasıtasıyla doğanın ve Üçüncü Dünya kadınlarının yaratıcılığını zimmetine geçiren bu düzenle işbirliği yapmaya niyetli değiliz.

Biyolojik çeşitliliğin ve gıda güvenliğinin geleceği, kadınları ve küçük üreticileri sistemin merkezine geri getirmekten geçer. Kadınlar bir koruma ve bölüşme kültürünü yaşatırlar. Dünya, ancak onu

oluşturan bütün canlıları beslerseniz beslenmiş olur. Diğer canlıları ve türleri besleyerek, kendi gıdamızı da garanti altına almak için gereken koşulları sağlamış oluruz. Toprak kurdlarını besleyerek aslında kendimizi besleriz. İnekleri besleyerek toprağı beslemiş oluruz, toprağa besin sağlayınca kendimize de besin sağlarız. Bolluk üzerine kurulu bu dünya görüşü, toprak ailesinin üyeleri olan insanların bilincine ve bölüşmeye dayanır. Diğer canlıları fakirleştirerek kendimizi de fakirleştirdiğimizin, onları besleyerek kendimizi de beslediğimizin farkına varmak, sürdürülebilirliğin temelini oluşturur. Navdanya'yı, biyolojik çeşitliliği savunmak, kadınların bilgisini ve yaratıcılığını korumak için kurdum. Amacı biyolojik ve kültürel çeşitliliği korumak olan küresel bir hareket de başlattık. Adını Çeşitlilik için Çeşitli Kadınlar koyduk; çünkü çeşitlilik olmadan, barış, adalet ve sürdürülebilirlik olamaz.

BÖLÜM 8:
SLOW FOOD VE TERRA MADRE

KUTSAL ENERJİ

Toprak ana paradigması, yani bol ve bereketli, yaşayan ve veren bir toprak fikri, tüm eski, uzun ömürlü ve sürdürülebilir geleneksel kültürlerin kalbidir. Günümüzde Gaia teorisine dayanan yeni ekolojik bilimler de bu şekildedir. Toprak ana toprağa, onun zekâsına, onun karmaşık yaşamsal ağlarına ve farklı türlerine saygı talep eder. Toprak ana bize, eğer hayatta kalmak ve gelişmek için toprağın nimetlerinden faydalanmaya devam etmek istiyorsak, uymamız gereken sınırları öğretir. Toprağın değerleriyle uyum içinde yaşamak, toprağın hemşehrileri olarak, bu sıfatın getirdiği hak ve sorumlulukları taşıyarak, demokrasi içinde yaşamak anlamına gelir. Üretirken, tüketirken, kimliğimizi ve kendiliğimizi yaşarken bütün gezegeni içeren bir bilinç ve yerele uzanan kökler anlamına gelir. Toprak demokrasisi, içinden canlı ekonomilerin, canlı kültürlerin ve canlı demokrasilerin yeşerdiği mümbit bir tarladır. Bu demokraside kaynakların tüketimi azalırken bolluk artar, kalıplaşmış olumsuz kimlikler yok olur; çok, çeşitli ve yerleşik kimlikler çoğalır. Toprak demokrasisi, herkes için ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel güvenlik demektir.

TERRA MADRE 2004, 2006, 2008...

Daha önce de belirttiğim gibi, 2001 yılında Slow Food, Porto'da gerçekleştirilen bir törenle Navdanya'ya Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Ödülü'nü verdi. İki birlik arasındaki fikri ve eylemsel or-

tak özellikler giderek arttı. Nihayet 2004 senesinde Slow Food, Navdanya'nın küçük çiftçiler ve el emeğiyle gıdayı işleyen yerel topluluklar arasında sürdürülebilir gıda uygulamalarının yayılmasına katkısından dolayı, bizleri Torino'da tüm dünyadan gelen 5000 üreticinin katıldığı büyük Terra Madre gösterisine davet etti. Navdanya'dan 70 çiftçi ve zanaatkâr bu etkinliğe katıldı. Bu toplantı bizim için, inandığımız ve 10 yıldan fazla süredir uyguladığımız her şeyin bir kutlaması oldu; fiyatların yalan söylemediği dürüst bir tarım, toprağı sömürmeyen, onu koruyan bir tarım. Törenin kapanış konuşması sırasında Dünya Ticaret Örgütü ve Dünya Bankası gibi küresel kuruluşların, yönetimlerinin tavsiyesiyle bir araya gelerek, bütün insanların ve canlıların hayatını etkileyen gizli kararlar aldıklarının altını çizmek istedim. Yaşamları (ve ölümleri) uzak güçler tarafından şekillendirilirken, köylü toplumları genellikle kendi köylerinde, tarlalarında ya da meralarında eylemsiz kalmaktalar. Fakat Terra Madre ile işler değişti. Korku ve ayrımcılık, dışlanma ve umutsuzluk, yıkım ve zulmün kol gezdiği bir dünyada, gıda birliklerinin büyülü bir şekilde bir araya gelmesi sosyal, politik ve ekonomik bir değişimi, iyi, sağlıklı ve çeşitli gıda üretimi ile tüketimi kültürünü bu dünyanın merkezine koymuş oldu.

Benim için Terra Madre bir rüyanın gerçekleşmesidir. Bundan bir sene önce Gıdanın Geleceği Komisyonu'nda beraber çalışırken Carlo Petrini'ye, küçük ve biyolojik çeşitliliği yüksek olan yerel gıda ve tarım sistemlerinin canlı ekonomilerini ve kültürlerini dünyaya duyuracak bir köylü birliğinin gerekli olduğunu söylemiştim... ve Carlo'nun elindeki büyülü güç sayesinde Terra Madre ortaya çıktı. Hiçbir uluslararası cemiyette bu kadar sevinç ve umut yaşamadım.

Son yıllarda gıda üretimi, işlenmesi ve dağıtımı, kadınların ve küçük üreticilerin elinden alınarak, Cargill, Monsanto, Philip Morris ya da Nestlé gibi küresel devler tarafından tekelleştirildi. Dünya Ticaret

Örgütü'nün sağlık ya da bitkisel sağlık tedbirleri olarak adlandırdığı sahte hijyen normları yerel ve yerleşik gıdayı cezalandırıp sahte ve kötü niyetli gıda üretiminin diktatörlüğünü kuruyor. Küreselleşme karşıtı hareket, çiftçileri borçlandırarak intihara sürükleyen küresel ticaret kurallarındaki eşitsizliğe konsantre oldu. Terra Madre'de küçük üreticiler sadece çokuluslu şirketlerin küreselleşmesinin temsil ettiği kötülüğe lanet etmek için toplanmıyor. Aynı zamanda, küçük, biyolojik çeşitliliği yüksek ve yerel üretimi canlı tutmak ya da tetiklemek, böylece insan ırkının besin gereksinimleri uğruna toprağın aşırı yüklenmemesi, insanın yaratıcılığının yerini makinelerin ve kimyasal ürünlerin almaması, sağlık, damak tadı ve kültürün monokültür, makineleşme ve tekelleşme takıntısıyla hasara uğramaması için toplanıyorlar.

Terra Madre sadece gıda ile ilgilenmiyor, aynı zamanda bir barış hareketi. Çeşitlilik, yerelleşme ve ekolojik yöntemlerle küçük çiftliklerde daha verimli bir üretime dayalı tarım, kadınları merkezine alan ve doğaya dikkat eden bir tarımdır. Burada bilgi bölüşülür. Diğer türler ve bitkiler, mal değil akraba kabul edilir. Sürdürülebilirlik ise, dışarıdan gelen suni gübre ve kimyasal ürünler yerine kendi kaynakları ile çalışan çiftliklerde, biyolojik çeşitlilik ile türlerin zenginliğinin yenilenmesi ve tekrar üretilmesiyle elde edilir.

Diğer yandan endüstriyel tarım, ekosistemlere karşı girişilen bir savaş haline geldi. Bu tarım metodu bir savaş mantığında ve savaş araçları kullanılarak sürdürülüyor, sonuçları da bir çatışmanın sonuçlarına benziyor. Bu metodda kullanılan kimyasal maddeler, aslında kimyasal savaşta kullanılmak için yaratıldılar. Böylece sanayiciler, Bhopal'i büyük şirketlerle küçük çiftliklerin çarpıştığı bir savaş alanı haline getirdiler. Bu endüstriyel-militer tarımın içindeki savaşçı zihniyet kendini açıkça ortaya koyuyor. Monsanto'nun herbisitlerinin[1] "Kuşatma", "Pala" ve "Kement" gibi isimleri var. Monsanto ile

1 Yabani otları öldürmek için kullanılan kimyasallar. (ç.n.)

birleşen American Home Products ise herbisitlerini şöyle isimlendirmekte: "Pentagon", "Tuzak", "Yıldırım", "Müdafaa", "İntikam". İşte bu savaşın dilidir, toprakla barış içindeki sürdürülebilirliğin sesinin değil.

Aynen Joel Dyer'ın "*Öfke Hasadı: Neden Oklahoma City Sadece Bir Başlangıçtır?*" isimli kitabında da dediği gibi:

"Amerika'nın masumiyeti Murrah binasının, çevresindeki kurbanların parçalanmış cesetleri kadar belirgin kalıntılarının arasında öylece yatıyor. Oklahoma City'nin ölümcül bombası, ülkenin toplu intiharının sadece ilk dalgası. Bazı Amerikalılar –bizim komşularımız– mevcut otoriteye karşı savaş ilan ettiler ve aramızda bir savaşın tarafları arasında kaldığından habersiz olanlar bunun bedelini ödüyorlar. Bu bedeli ödemeye devam edeceğiz; bu bedel bazen bir bina, bazen ev yapımı bir bomba, bazense alevler içinde bir kilise olacak; ta ki o otorite, ulusun elinde şakağına dayanmış bir tabanca olduğunu ve aramızdan pek çok kişinin tetiği çekmeye çalıştığını anlayana kadar."

Ovalarımızın sosyal ve ekolojik topluluklarını yok ederek, şiddet eşiğini yukarı çekiyoruz ve şefkat gösterme kapasitemizi azaltıyoruz. Halbuki çeşitlilik ve demokrasi ile ilgili en iyi dersleri, türlerle girdiğimiz günlük etkileşimle öğreniriz. *Taittiriya Brahmana*'da yazdığı gibi:

"Kapına geleni, ona misafirperverlik gösterip yemek ikram etmeden gönderme. Bu, insanlığın bozulamaz disiplinidir. Her zaman bolca yemek bulundur, bu bolluğu sürekli kılmaya çalış ve onun orada paylaşmak için durduğunu bütün dünyaya ilan et."

Verme kültüründe bolluk ve bölüşme şartı vardır. İşte bu yüzden tencereler hep dolu olmalı ve köyün çanları kimsenin aç kalmadığından emin olmak için çalmalıdır. Bizim kutsal metinlerimizin pek çoğu, çevrendeki son kişiden önce ya da son kişi hâlâ açken yemek yemenin günah olduğunu, çünkü ancak diğer herkesin ihtiyaçları kar-

şılandıktan sonra yenebileceğini söyler. Bence bu ahlakın bozulması, her türlü adaletsizliğin ve sürdürülemezliğin başlangıcıdır. Sürekli artan sayıda insanın temel ihtiyaçlardan mahrum olduğu mevcut durum, yaratıcı bir faaliyet içine girerek yeterli miktarda gıda elde etme imkânı, gıdanın kutsallığını bozarak onu bir emtiaya dönüştüren tamamen yanlış bir kalkınma fikrinden türemiştir. Günümüzde 1 milyar insan gıda eksikliği sebebiyle açlıkla mücadele ederken, 1,7 milyar insan da kalitesiz besinler sebebiyle obezite ve diyabetten mustariptir. Halbuki bütün insanları ve canlıları biyolojik çeşitliliği koruyarak ve geliştirerek beslemek mümkündür. Bunun için, yüzyıllarca denenip kanıtlamış bilgiyi temel almak ve beslenme sisteminin merkezine küçük üreticileri oturtmak yeterlidir.

Terra Madre'nin enerjisi, üreticilerin direniş kapasitesinden ortaya çıkmaktadır. Bu üreticiler farklı tohumları saklamayı ve bölüşmeyi sürdürdüler, farklı kültürleri yaşamaya, farklı dilleri konuşmaya ve farklı beslenme gelenceklerini yüceltmeye devam ettiler. Torino'da, besin olarak tüketilebilen böcekleri toplayıp pişirip satan ve böcekle beslenen Ouagadoudou'dan (Burkian Faso) gelen bir kadın grubu, Atacora'dan (Benin) gelen bir baobab topluluğu, fesleğen eken ve pesto üreten Liguria'dan (İtalya) gelen çiftçiler vardı. Hindistan'dan gelen göçebe çobanlar, Orta Asya'da Kirgbity'den koyun yetiştiricileri, Tayland'dan jasmin pirinci üreticileri ve Hindistan'dan basmati pirinci üreticileri, hepsi bir aradaydı (bu son ikisi Teksaslı Ricetec firmasının biyokorsanlığının kurbanı oldu, bu şirket jasmin pirincini jasmati, basmatiyi ise texmati adıyla satıyor). Terra Madre dünyası insanların gerçek dünyalarını öyle farklı ışıklarla yansıtıyor ki, gözler ve kulaklar bayram ediyor. Tabii ki bu dünya, içinde sadece ticarete dayalı tarımın olduğu, sadece beş çeşit ürünün (soya, mısır, pirinç, buğday ve kolza) tarım ticaretinin aslan payını oluşturduğu, tek bir şirketin (Monsanto) dünyada ekilen tüm genetiği değiştirilmiş to-

humların %94'ünü temsil ettiği bir Dünya Ticaret Örgütü dünyası değil. Üretilen gıdanın büyük kısmının insanlar tarafından değil de endüstriyel yapılara hapsedilmiş milyarlarca hayvan tarafından tüketildiği bir dünya hiç değil. Terra Madre dünyasında, küçük üreticiler endüstriyellerden daha çok üretiyorlar ve daha az kaynak kullanıyorlar. Bu sırada biyolojik çeşitlilik de toprağın ve insanların sağlığını koruyor. Yıkıcı miktarlar ve aşırı kârlılık değil, kalite, tat ve besleyicilik üretimin ve emeğin temelini oluşturuyor,

Terra Madre, küreselleşmenin türlerin ve kültürlerin çeşitliliğini, küçük üreticileri, yerel ekonomileri ve yerele özgü bilgeliği tükettiği bir dünyada, yok olmayı reddeden küçük üreticilerin birlikteliğidir. Yerel topluluklar ve köylüler sadece yok olmaya direnmiyorlar, aynı zamanda küreselleşmenin ötesinde de bir gelecek kurmaya kararlılar. Çeşitlilik, beslenme sistemlerimizdeki dönüm noktasının temelidir; hasatların, gıdanın ve kültürlerin çeşitliliği. Çeşitlilik monokültürlere direniştir, yaratıcı bir alternatiftir. Emsalsizlikten ve değişiklikten yola çıkmak... İşte bizim gücümüz ve bu güçten bizi mahrum bırakabilecek olan yine bizleriz.

Terra Madre farklı bir gıda paradigması kurmak için bir fırsat, bir platform oldu. Açılış konuşması sırasında Carlo Petrini, herkese küçük üreticilerin haklarını, bilgisini ve yaratıcılığını savunması çağrısı yaparak, onlardan 'ortak üreticiler' olmalarını istedi. Tüketmek yok etmek anlamına gelir, unutmayalım ki eskiden tüberküloza "tükenme" denirdi. Yeme eylemiyle bile üretime katılmış oluyoruz aslında. Biyolojik gıdalar ile beslenerek, zehirli maddelere hayır demiş ve biyolojik tarım yapan üreticileri desteklemiş oluyoruz. GDO'ları reddederek, çiftçilerin haklarına, insanların bilgilenme ve sağlık haklarına oy vermiş oluyoruz. Yerel ürünler tüketerek, küresel tarım ticaretinin iktidarını ve kârını azaltmış, kendi gıda kültürümüzü güçlendirmiş oluyoruz. Dolayısıyla, tüketiciler aslında aynı zamanda or-

tak üreticilerdir. Çünkü onların küçük üreticiyle kırdığı ilişki, sürdürülebilir bir beslenme sistemi oluşturabilmek için çok önemlidir. Öte yandan, biz ne yiyorsak oyuz ve yiyeceğimizi seçerken aslında kim ve nasıl olmak istediğimizi de seçiyoruz.

Gıda sistemlerinin küreselleşmesi ve sanayileşmesi bizi kuzey/güney, üretici/tüketici, zengin/fakir olarak bölüyor. Bu ayrışma ve bölünmenin en önemli sebebi, endüstriyel sistemlerin daha çok gıda ürettiği, dolayısıyla da açlıkla mücadele için vazgeçilmez oldukları mitidir. Ama "ekonomik" gıda mitine rağmen, küçük ve biyolojik çeşitliliği yüksek organik çiftliklerin randımanı, büyük endüstriyel monokültürlere oranla daha yüksektir.

2004'teki Terra Madre toplantısının kapanış konuşmasında, Galler Prensi Charles şöyle dedi:

"Tarım sanayisi" tarafından kullanılan iddialardan biri, giderek artan dünya nüfusunu ancak yoğunlaşma sayesinde besleyebileceğimizdir. Fakat önemli yatırımlar yapmadan ve hatta resmî itiraza rağmen, ileri biyolojik uygulamalar verimi ve üretimi olağanüstü miktarlarda artırmıştır. BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün yakın zamanda yaptığı araştırmaya göre, Bolivya'da patates verimi hektarda 4 tondan 15 tona çıkmış. Küba'da şehir içindeki bostanlarda biyolojik olarak üretilen sebzelerin verimi neredeyse ikiye katlanmış. 20 yıl önce büyük bir kıtlığın kurbanı olmuş Etiyopya'da Amerikan tipi patatesin verimi hektarda 6 tondan 30 tona yükselmiş. Kenya'da mısır verimi hektarda 2 tondan 9 tona yükselmiş. Ve Pakistan'da hektarda 7,5 ton ürün alan mango üreticisi 22 ton ürün almaya başlamış."

Küreselleşmiş endüstriyel gıdalar ekonomik değildir; hatta toprak, çiftçiler ve sağlığımız düşünülecek olursa epey maliyetlidir. Toprak, yeraltı sularının çekilmesini, böcek ilaçlarının yarattığı kirliliği, türlerin yok olmasını ve iklim dengesizliğini daha fazla kaldıramaz. Köylüler, yüksek üretim maliyetleri sebebiyle endüstriyel tarımda ar-

tık bir zorunluluk olan yüksek borçlara daha fazla katlanamazlar. Bu sistem, dünyada açlıkla mücadele eden ya da obeziteden mustarip olan milyarlarca insanın sağlık ve beslenme hakkını inkâr ediyor. Ürettiğinin 10 katı enerji tüketiyor ve ekolojik tarımın tükettiğinin 10 katı su harcıyor. Bu sebeple de 10 kat daha verimsiz. Emek verimliliği iddiası da bir mit; çünkü araştırmacıların, böcek ilacı üreticilerinin, genetik mühendislerinin, kamyoncuların, petrol uğruna yapılan savaşlarda görev alan askerlerin hepsi bu endüstriyel besin üretimi sisteminin bir parçası. Ölümcül zehirli madde üretiminde çalışanlar da dahil, sürdürülebilir olmayan bu üretimde yer alan herkesi toplasak, endüstriyel dünyanın toplam verimi ekolojik gıdadan düşük çıkar. Sahte fiyatlara ve eşit olmayan değiş tokuşa dayalı bir ticaret, ticaret değil sömürüdür. İşte bu yüzden Terra Madre'de, Dünya Ticaret Örgütü'nün tarım antlaşmasının adının "gıda olmayan şeylerin gayriticari antlaşması" olarak değiştirilmesini önerdim.

Endüstriyel gıdanın bu kadar ucuz olmasının sebebi, kaynakların ve enerjinin etkin kullanımı değil. Sebep, sistemin bütün maliyetler hariç tutularak (savaşlar, hastalıklar, çevre tahribatı, kültürel yozlaşma, sosyal çözülme) mali desteklerle ayakta tutulmasıdır (Kankun'daki Dünya Ticaret Örgütü toplantısının başarısızlığından sorumlu olan zengin ülkelerin verdiği toplam destek 400 milyar dolardır).

Bütün bu iddialar, Terra Madre'nin birinci toplantısında sunuldu ve tartışıldı. İki sene sonra ise Torino'ya yeni bir bilinçle döndük. Geçen iki senede dünyada ve her birimizin hayatında pek çok şey olmuştu. Terra Madre'nin tüm katılımcıları arasında bir ağ oluşturulmuştu. Bu, 2006'da Torino'ya daha kesin fikirlerle dönmemizi, potansiyelimizi ve rolümüzü daha iyi anlamamızı sağladı. Dolayısıyla, bu mucizenin ikinci toplantısında bazı temel konular üzerinde duruldu. Özellikle, gıda üretiminden sorumlu üç ana kategorinin (çiftçiler, aşçılar ve araştırmacılar) eşit bir şekilde diyalog içinde olması

ve birbirlerini karşılıklı olarak yönlendirmeleri gerekliliğinden bahsedildi. Ayrıca, tekrar tohumlarla ilgilenmemiz gerektiği üzerinde duruldu. Bu çok önemli; çünkü eğer hemen tamirata başlamazsak, benim gıda faşizmi dediğim düzen kazanacak. Patentlenip tekellerin ya da bir grup çokuluslu şirketin mülkiyetine geçirilen tohumlardan başlayarak, gıda üretimi, küresel ölçekte bir faşizm şeklinin mekânı haline geldi. Hindistan'da bu yeni tohumlar satılmaya başlandı; tohum arzını çokuluslu şirketlerin kontrol ettiği bölgelerde yüz binlerce köylü borca battı ve nihayetinde intihar etti. Son güncellemelere göre intihar sayısı 150.000.

Fakat kimse bizi bu durumdan korumuyor. Aksine, bizi hijyenik, güvenli ve yeterli olmayacağı gerekçesiyle yerel üretimden korumaya çalışıyorlar. Bu üretimin küçük, yerel, merkezileşmemiş ve serbest olduğu korkusunu yaymaya çalışıyorlar; çünkü bu üretimi kontrol altında tutmak zor. Zaten faşizm özgürlük korkusundan başka nedir ki? Halbuki biz özgürlüğü tutkuyla, derinden ve koşulsuz seviyoruz. Gıdanın Geleceği Komisyonu tarafından hazırlanan Tohumların Geleceği Manifestosu, bence Terra Madre'nin manifestosu olabilir. Manifestonun ana teması gıda özgürlüğü ve kesin olarak ayrımcılığa karşı çıkmak. Biz çorak ve sulak topraklar, dağlar ve ovalar arasında ayrım yapmıyoruz; her yer insanlara açık. Her bitki yararlı ve her üretici yaratıcıdır, biz de bütün bunları o manifestoda yüceltiyoruz. Bu yüzden, Terra Madre bir özgürlük ve gelecek kaynağıdır. Tohumlar bu özgürlüğün ve geleceğin ifadesidir. Köleliğin tohumları ise kimyaya uyum sağlamak için yaratılan tohumlardır.

Bizim için Terra Madre, fiyatların yalan söylemediği, toprağın ve onun bekçilerinin sömürülmediği, dürüst bir tarımın kutlanmasıdır. O, bizim solucanlar ve kurbağalarla, kökler ve mantarlarla ortaklaşa üretim yaptığımız canlı kültürümüzün ve ekonomimizin kutlanmasıdır. Hepimiz bu yaşam kumaşının birer parçasıyız ve onu dokuya-

cak olan da besinlerimiz. Antik *Taittiriya Upanishad*'ın dediği gibi:

"Bütün canlılar besinden oluşmuştur... Canlı varlıklar besinden doğarlar, besin sayesinde yaşarlar ve ölünce de besin haline gelirler."

Bu görüşler her zaman benim düşüncelerimde önemli rol oynadı ve ben bunların Terra Madre denen enerji, hayal ve hareket laboratuarında ortaya çıkmasından dolayı çok mutluyum. Kasım 2007'de Pueblа'da yapılan Uluslararası Slow Food Kongresi'nde Slow Food'un başkan yardımcılığına getirilmem, beni sadece Carlo Petrini'ye ve Slow Food grubuna bağlayan derin hayranlığın göstergesi değil, aynı zamanda artık aynı hareketin parçaları olduğumuzun göstergesidir. Maalesef sağlık sorunları sebebiyle o toplantıda bulunamadım. Fakat Carlo'nun yeni dört yıllık dönem için başkan seçildikten hemen sonra beni başkan yardımcılarından biri olarak saydığını ve bunu bütün salonun alkışlarla karşıladığını öğrendiğimde çok duygulandım. Artık ailelerimizi birleştirdiğimizi ve çok daha güçlü olduğumuzu düşündüm.

2008 yılındaki Terra Madre yine çok önemli bir toplantı olacak. Ben de orada olmak için sabırsızlanıyorum. Fakat Carlo düşüncesinde haklı sanırım, ağlar ne kadar kuvvetliyse, yapıya o kadar az ihtiyaç vardır. Terra Madre her iki senede bir Torino'da kutlama ve örgütlenme için toplanıyor; sayım yapılıyor, ne kadar büyüdüğümüze bakılıyor, yolda kimlerin katıldığını görmek için hatıra fotoğrafı çektiriyoruz. Fakat aslında Terra Madre tüm dünyada her gün büyüyor; iki yıl boyunca her bir köyün ya da metropolün bütün sokaklarını geziyor ve oralardan enerji, hayal, zekâ ve umut toplayıp beş günlüğüne Torino'ya getiriyor. Torino'da bütün bu hazine bölüşülüyor ve artırılıyor. Ve sonra her şey yeniden başlıyor.

VANDANA SHIVA İLE SÖYLEŞİ

YENİ MİLENYUM İÇİN DÜŞÜNCELER

Slow Food ödülünü fırsat *bilip*, ödülün *jüri* üyelerinden olan Hintli ekonomist ve fizikçi, Dehradun'daki Doğal Kaynaklar Bilim, Teknoloji ve Politika Merkezi Direktörü Dr. Vandana Shiva ile görüştük. Uluslararası bir *lider* ve siyasi aktivist olan Vandana Shiva, *toplumsal* ekoloji konusunda dünyadaki en önemli uzmanlardan biri. Yıllardır doğal kaynakların özelleştirilmesi, özellikle Hindistan'da ve diğer gelişmekte olan ülkelerdeki pazarların *liberalleştirilmesine* karşı mücadele veriyor. Slow Food ile ortak uluslararası Koruma projesini yürütüyor. Kendisinden, bizi doğal kaynakların idaresi ile ilgili politikalar hakkındaki görüşleriyle aydınlatmasını rica ettik.

Maria Cristina Iuli: Bu yeni milenyumun başında gezegendeki nüfusun ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerin temel problemlerinden biri, herhalde ellerindeki doğal kaynakların yönetimi sorunu. Bu açıdan, önümüzdeki yıllarda hükümetlerin ve sivil derneklerin karşılaşacağı önemli sorunlar sizce neler olucak?

Vandana Shiva: Doğal kaynaklar konusunda bence üç önemli sorun var: Tarım Reformu Hareketi'nin *tasfiyesi*, *biyolojik* çeşitliliğin özelleştirilmesi ve suyun özelleştirilmesi. Tarım Reformu Hareketi, kolonileşme sonrası dönemin özgürlükçü hareketinin önemli bir parçasıydı. Koloni düzeni, büyük topraklara dayalı tarım *sistemini* destekledi ve Hindistan'daki *zamindarlar* gibi büyük toprak sahiplerinin ortaya çıkışına imkân sağladı. Bizce özgürlük, toprağın, üzerin-

de çalışana ait olmasıdır. Küreselleşme ise bütün bunları yok ediyor ve koloni düzenine geri dönüşün koşullarını yaratıyor. Bu durumda, sermaye sahibi olan, toprağın da sahibi olacak ve toprak üzerinde çalışanın haklarını gasp ederek, onu yerinden edebilecek. Toprakların gasp edilmesi büyük bir tehdit; çünkü işsizliğe, milyonlarca kişinin evsiz kalmasına ve tarihte benzeri görülmemiş boyutlarda fakirliğe yol açıyor. İkinci sorun, genetik müdahalelerle biyolojik çeşitliliğin ve doğal kaynakların patentlenerek özelleştirilmesi sonucu ortaya çıkıyor. Üçüncü sorun ise suyun özelleştirilmesi. Günümüzden on sene önce bu üç problem de gelecekle ilgili faraziyeler ya da resmi raporlarda tasnif edilen sinyaller olarak görülüyordu. Bugün ise, küresel ölçekteki en önemli çatışma noktaları ve önümüzdeki yılların anlaşmazlık konularını oluşturuyor. Bu problemler, solun eski sınıf mücadelesi kavramını da içeren bir savaşın orta yerindeler. Mücadele çoktan bu düğümlerin etrafında toplandı ve bir süre de burada kalacağa benziyor. Tabii ki bu çatışmanın ortaya koyduğu sosyal sınıf fikri sadece emek kavramıyla ilişkilendirilmiyor, doğal kaynaklar ve onlara erişebilirlik de bu tartışmaya dahil oluyor. Burada eklenmesi gereken, normalde doğal kaynaktan saymadığımız fakat giderek insanoğlunun en büyük tehditlerinden biri haline gelen bir dördüncü problem daha olduğudur; bu da türlerin yaşamlarını sürdürmesidir. Bu da iklim değişikliğiyle ve dolayısıyla atmosferin özelleştirilmesiyle bağlantılandırılabilir.

M.C.I: Az önce altını çizdiğiniz senaryo ışığında, şu anda doğal kaynakların özelleştirilmesine karşı mücadele veren hareketlerin talep ettiği siyasi öznelik ve siyasi haklar kavramları biraz sorunlu gibi geliyor bana. Çünkü bu kavramlar, insanoğlunun diğer bütün canlı sistemlerinden sembolik ve epistemolojik olarak üstün olduğu varsayımına dayanıyor. Politik hareketlerin bu terimlerinin tüm canlı sistemlerle ilişkili olarak tekrar düşünül-

mesi ve insanın yüzyıllardır epistemolojinin merkezinde bulunuyor olmasına son verilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

V.S: Kesinlikle katılıyorum. İşte bu politika fikri benim ilgimi çekiyor. Artık insanoğlunun, gerçekten radikal bir siyasi hareket başlatabilmek için diğer dünya canlılarıyla bir araya gelmesi gerektiğini düşünmeye başladım. Siyasi tabanı kısıtlı tuttukça direniş kapasitemizi kısıtlıyoruz, halbuki tabanı genişlettiğimiz takdirde varlığımız daha da kuvvetlenecek. Bu da siyasi özneliğin, içinde yaşadığımız ekosistemler de dahil olmak üzere tüm canlıları, tüm türleri içine alacak şekilde genişlemesini beraberinde getiriyor. Batılı endüstri bakış açısına göre ekosistemler canlı sistemler olarak görülmüyor, halbuki biz Hindistan'da suyu bile canlı bir varlık gibi düşünüyoruz. Nehirlerimiz ve dağlarımız canlıdır, onlar bizim analarımızdır ve onların politik özneler olmaları bugün biz insanların mücadelesi için çok önemli. Fakat bu özneliği ciddi olarak düşünebilmek için, mevcut siyasi geleneklerin telaffuz edebildiğinden farklı bir hareket şekli tasavvur etmek gerek. Nehirler ve ağaçlar da konuşur, hatta kendi kendilerine konuşurlar, bizim onları dinlemeyi öğrenmemiz gerek. İklim değişiklikleri yüzünden çekilmekte olan buzulları dinlemeyi öğrenmeliyiz. Mevsim dışı yağışlar sebebiyle nehirlerimizi altüst eden selleri dinlemeyi öğrenmeliyiz. Kuraklık ya da su yataklarının değiştirilmesiyle kupkuru kalmış toprağı dinlemeyi öğrenmeliyiz. Bu değişiklikler, dünyadaki kıtlığın ve kuraklığın başlıca sebepleri haline geliyor; çünkü suyu özelleştirip pazara sunmak, suyun artık olması gerektiği gibi özgürce akamaması, bütün canlı türlerine açık olmaması, sadece paranın onu çektiği yöne gidebilmesi anlamına geliyor.

M.C.I: Evet, ekonomik güç ile doğal kaynaklar arasındaki ilişkiden bahsediyoruz ve küresel finans altyapılarının doğal kaynakları yerinden edip, onlara kimin erişimi olacağına karar vermesinden. Peki, Dünya Bankası ya da Dünya Ticaret Örgütü

gibi küresel finans kurumları gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomileri ve ekosistemleri nasıl yönlendiriyor?

V.S: Dünya Bankası'nın kredileri ve Dünya Ticaret Örgütü'nün kuralları genellikle "fakirlere yardım" gerekçesiyle haklı gösteriliyor. Tüm yapılanlar Üçüncü Dünya'nın fakir halkları için yapılıyormuş gibi sunuluyor. İsterseniz, bu kurumların ne kadar etkin çalıştığını göstermek için birkaç örneği inceleyelim. Karides konusunu ele alalım; insanların arada bir yedikleri lüks bir ürün. Güney Yarımküre'nin neredeyse bütün sahil topluluklarında karidesler erişilebilir bir kaynak olmuştur. On yıl önce bir gün Dünya Bankası geldi ve endüstriyel karides üretim çiftlikleri kurulması için krediler vermeye başladı. Bu "karides fabrikaları" endüstriyel büyükbaş ve küçükbaş hayvanların üretildiği mekânlara benziyor, denizde sürdürülebilir balıkçılık yapmak yerine karada üretim yapıyorlar. Bu süreç yeraltı sularının kirlenmesine, mangrov ormanlarının tahrip olmasına, tarımın ve diğer yerel işlerin sıfırlanmasına sebep oldu. Onların uluslararası karides ticaretinden küresel pazarda kazandıkları her dolar için, yerel halk 10 dolarlık hayat, gıda ve kaynak kaybetti. Her bir dönüm karides çiftliği için dünyanın en zengin ekosisteminden, denizlerin "anaokulundan" 200 dönüm arazi tahrip oldu. Bu tahribatlar Dünya Bankası'nın muhasebe defterinde yer almıyor. Çünkü kimse bununla ilgilenmiyor. Orada sadece paranın başka paralar getirmesiyle ilgileniyorlar, böylece karides üreten ya da pazarlayan büyük şirketler kârlarını artırabiliyor. İkinci olarak, bu yıkım "görünmez" olarak kalıyor; çünkü merkezi Washington'da olan bir kuruluş, yerel çevre felaketlerine hiçbir şekilde hassasiyet gösteremez, Hindistan'daki bir küçük topluluğun tek su kaynağındaki kirlilik için tasalanamaz. Onlar için karidesler sadece balıktır. Washington'dakiler sular nasıl akar, karaya pompalanan tuzlu su, içme sularını ne hale getirir bilmezler. Washington'da su musluktan akar. Onlar bu böl-

gede kadınların kuyudan su çektiğini, dolayısıyla bu kuyuların temiz tutulması ve hijyenik olması gerektiğini rüyalarında bile göremezler. Suya erişim bu kadınlar için bir haktır. İşte bu yüzden iktidarın merkezi bakış açısı, doğası gereği kördür. Ayrıca, Dünya Bankası'nın yegâne işletme mantığı kâr maksimizasyonu yani sermaye birikimi olduğundan, bütün projelerinin tek bir amacı vardır: yatırımlardan para kazanmak. Her zaman belli bir ekonomiye bir miktar para koyup, sonra o ekonomiden, koyduklarından daha fazla para almaya bakarlar. Fakat koyduğundan daha fazlasını almak, fakirlik yaratmak anlamına gelir. İnsanlardan veya doğadan bir şeyler almadan bir şeyler kazanmak mümkün değil. Bir örnek sadece, ama her yerde karşıma çıkıyor. 80'lerde Mharash valisi tarafından çağrıldım. Bana neden sularının azaldığını sordular: "Bize söyleyebilir misin lütfen?" Böylece, onların kalkınma projelerini incelemeye başladım. Fark ettim ki, yıllık 600 milimetre yağış alan bir bölgede suyun sadece %10'u toprağa ulaşıyor (bu da toprağın sulanması için sadece 60 milimetrelik su var demek). Bu sebeple, bu bölgede geleneksel olarak akdarı ekiliyor (bu ürün için yılda 60 milimetrelik yağış yeterli). Fakat Dünya Bankası "Hayır" diyor, "Eğer hükümet kredi talep ediyorsa, kredinin şartlarından biri tarımın derhal kâr eder hale getirilmesi, mesela şeker kamışıyla." Şeker kamışının yıllık 1200 milimetrelik yağışa ihtiyacı var, yenilenebilir olarak ekosistemin sağlayabileceğinin 20 katı. Bugün Dünya Bankası, Gujarati, Maharashtra ve Rajasthan'daki kuraklık ve kıtlıktan sorumludur. Arkasında bir yıkım bırakıyor. İnsan hayatı ve ekosistemler üzerinde yarattığı tahribat ile, amacı ekosistemleri ve yerel halkı sömürmek olan borçlandırma sistemleri arasındaki bağlantıyı kurmaktan bile aciz.

M.C.I: Amaçları, yani kâr maksimizasyonu, küresel finans kuruluşlarında ekosistemlerin birbirine bağımlılığına karşı yapısal bir körlüğe sebep oluyor. Sizce tüm dünya ile bağlantıda

olduğu iddiasındaki bir kültür için bütün bunlar çelişkili ya da ironik değil mi?

V.S: Dünya Bankası ya da Dünya Ticaret Örgütü gibi örgütler, belli bir küreselleşme tipinden, yani ekonomik küreselleşmeden bahseder ve sermayeyle pazarların buluşmasını kastederler. Fakat bu buluşmanın doğası dışlamaya dayanır, herkesi dahil edemez. Tüm ekosistemleri küreselleştirir ama yerel öğeleri, toplulukları, balıkçıyı, kadını, karmaşık mekanizmaları dışarıda bırakır. Çünkü bu sistem hep doğal kaynaklara açıtır ve sermaye üzerine kurulmuştur, doğa ya da insanlar üzerine değil. Başka buluşma şekilleri de var. Bunlardan biri, bize bu gezegeni sağlıyor: biyolojik sistem. Bunu biz yaratmadık. Bu var, o kadar. Hava deviniyor; Amerika'nın ürettiği kirlilik benim ülkemi yağmurundan edebilir, bizi gıdasız bırakabilir. Hepimiz birbirimize bağımlıyız. Norveç'te imzalanan İklim Değişikliği Antlaşması gibi antlaşmalar, bu bağımlılığı görmek, hükümetleri başka halklara ve canlılara zarar veren sorumsuz seçimlerin sorumluluğunu almaya davet etmek için imzalandı. Başka bir buluşma türü de su döngüsüdür. Yağmur sadece bazı bölgelerde yağıyor, başka yerlerde ise buharlaşıyor; böylece gezegende muazzam bir su coğrafyası döngüsü yaratarak, bize yaşam için temel bir öğe sağlıyor: su. Dolayısıyla, en önemli buluşma seviyesi, bizi gezegenin ekolojik döngülerine bağlayan seviyedir derim. Suya, havaya ve toprağa bağımlılık konusunda diğer canlılarla aynı olduğumuz için, aynı zamanda biyolojik varlıklarız. Diğer canlılardan farklıyız, ama bir yandan da pek çok yönden benzeşmelerle birbirimize bağlıyız. Bence insanın macerası, insanı diğer canlılardan ayrı bir varlık olarak tanımladığında bu büyük bir hata oldu. İnsanı kadından, fakirden, farklı renkli olandan ayrı ve farklı olarak konumladık; biyolojik, ama sermayenin tezahürü olan bir varlık. Bu mutlak yabancılaşma, bir ayrışma ve farklılaşma zincirinden ortaya çıkmakta. Bu sistem önce bölüyor, sonra da

sanki bu insanın kendi bağlantısıymış gibi, ayrışmış ve yabancılaşmış sermaye yapılarını birbirine bağlamaya çalışıyor. Bence bu çok büyük ve derin bir ekolojik ve kozmolojik zaaf. Öyle bir zaaf ki, bizim hareketlerimizde başka, daha derin ahlaki zaaflar ortaya çıkarıyor.

M.C.I: Politik hareketlerdeki ve ideolojilerdeki ahlaki zaaflardan bahsetmek, aydınlanmacılardan esinlenen modern bir kavram olan evrensel haklar kavramını tartışmaya açmak anlamına geliyor. Sizce bugün evrensel hakların, aydınlanmacı eleştiri geleneği tarafından üretilmiş, soyut eşitlik, adalet ve özgürlük kavramlarından farklı bir temelde tekrar tanımlanabileceği şartlar oluştu mu? Etik olarak hareket etmek, evrensel haklardan bahsederken "ahlaki" otoriteye sahip olmak ne demektir?

V.S: Batılı liberal evrensel haklar fikrinin iki nedenden çöktüğünü düşünüyorum. Öncelikle, bu fikir, hakların devlet tarafından verildiği düşünüldüğü için çöktü. Her nevi hakkın koruyucusu olarak devletlerin görülmesinin doğal sonucu, bu hakların insan yapısı politik nesneler olarak ekolojiden, doğadan ve yaşamsal kaynaklardan bağımsız algılanmasına sebep oldu. İkinci neden, bu haklar kavramının, evrensel haklar tanımlanırken vatandaşlık hakları ile sosyal ve ekonomik hakların ayrı tutulmasıyla, bilinçli olarak çökertilmesidir. Çünkü sosyo-ekonomik bakış açısına göre "Tamam, hepimizin besine ihtiyacı var, bütün canlıların besine ihtiyacı var. Bizim suya ihtiyacımız var. Bütün canlıların suya ihtiyacı var" demeniz mümkündür. Böylece, bizi bir canlı türü olarak biyolojik var oluşumuza bağlayan şey, aynı sosyo-ekonomik gereksinimler olur. Bence ihtiyacımız olan yeni bir bakış açısıdır, yani dünyadaki farklı kültürlerin antik felsefelerini bünyesinde toplayacak bir bakış açısı. Hindistan'ın binlerce yıllık kültürünü, Amerika yerlilerinin, Avustralya Aborijinlerinin, Afrika'nın ve Eskimoların kültürlerini... İnsanoğlunun var oluşuna dair daha tatminkâr açıklamalar arayan ve onun icatla-

rı tarafından tamamen yoldan çıkmamaya gayret gösteren kadınların kültürü... Sonuçta, kadınlar kendi biyolojik zorunluluklarıyla yaşamaya mecburlar; yaşamın düzeninden sorumlular, bu durumdan kaçamazlar. Şu çağ ötesi olan ve antik felsefelere dayanan fikirlerin, bizi içinde bulunduğumuz bu ekonomik, etik ve ahlaki çıkmaz sokaktan çıkarabilecek iki basit fikir olduğuna inanıyorum. Birinci adım, bu evrensel hakların bizim diğer canlı türleriyle paylaştığımız haklar olduğunu kabul etmek ve kendimizi diğer canlılardan farklı varlıklar olarak tanımlamaya çalışmamızın yanlış olduğunu anlamaktır. Çünkü o mutlak ayrımla, asla tam olarak insan olamayacağız. Diğer türlerle, bizim Hindistan'da *Vasudev-kutumbh* dediğimiz dünyalı ailemizle tekrar bir araya gelmemiz gerek. Sadece benim ailem de değil, atalarımın ailesi; sadece Hintlilerin ailesi ya da sadece insanoğlunun ailesi değil, dünya ailesi, bütün canlıların ailesi. İkinci adım, birinciyi yakinen takip ediyor ve insanlığın insan olmayan akrabalarımızla devamlılık içinde yeniden tanımlanmasını içeriyor. Aslında tam olarak ne olduğumuzu öğrendiğimizde, o zaman hakları, insan yapımı kurumlardan, hele ki günümüz hükümetleri gibi yozlaşmış kurumlardan çıkmış şeyler olarak düşünmeyeceğiz. Evrensel haklar yaradılıştan gelirler, doğuştan, var oluştan verilidirler. Aynen bir solucanın salt solucan olduğu için, ekosistemin bir parçası olduğu için doğal kaynaklar üzerinde hakkı olması gibi. İnsanlar en temel ve en evrensel haklarını doğadan alırlar. İşte bu sebeple, o haklar doğaldır, siyasi değil. Bu, canlı varlıklar olarak bizi hem ekolojik yerimize hem de ekolojik sorumluluğumuza geri götürür. Bütün bunların sonucu, yani satın alınabilen bir siyasi meta olarak hak fikrinden, doğal evrensel haklar fikrine geçişin sonucu şudur: Çok da evrensel olmayan "evrensel hakların" yabancılaşmış şekli her zaman "elde etmek" ile tanımlanırken, gerçekten temel olan haklar "verili" şeklinde tanımlanır. Bu haklar doğadan, doğaya karşı sorumluluğumuzdan ortaya çıkmaktadır. Bu her şeyi değiştirir. Çokuluslu şirketler asla bi-

yolojik çeşitliliğin mülkiyetine sahip olamayacak çünkü onu asla koruyamayacaktır. Devletler suyun sahibi olamaz, çünkü suyu "koruyan" yerel topluluklardır. Merkezi yöntemle suyu muhafaza etmek mümkün değildir, bu ancak yerelleşmeyle mümkündür. Demek ki, haklar bir sorumluluk varsayımı ile başlıyor; fakat bizim parçası olduğumuz en geniş biyolojik dokuya, içinden bizim türediğimiz dokuya doğru devam ediyor.

M.C.I: Devletlerin ve toprakla ilgili diğer kurumların, bu bakış açısına göre nasıl bir fonksiyonu olmalı?

V.S:Devletlere ikincil yapılar olarak ihtiyacımız var. Daha doğrusu, vekâleten otorite sahibi yapılar olarak. Devletler mutlak otoriteye sahip değillerdir, görevlendirme üzerine, vekâleten otoriteyi kullanırlar. Modern devletlere monarşiler gibi, tanrı türevi haklar sahibiymiş gibi muamele yapmak son derece yanlış olur. Sonuçta, feodalite bozuk bir düzendi; çünkü monarşinin otoritesini direkt olarak Tanrı'dan aldığı inanışına dayanmaktaydı. Devlete atfedilen mutlak egemenlik, monarşinin Tanrı'dan aldığı hakka denk düşüyor. Ben tek bir tanrısal hakka inanırım, o da bütün canlıların sahip olduğu yaşamın, Tanrı kutsallığının parçası olma durumudur. Doğal kaynaklar, sadece insanlara ait ya da devletlerin bize tanıdığı bir hak değiller. Bence devletler vekil yönetimlerden başka bir şey değildir; aynen ebeveynlerin sorumlu bir şekilde çocuklarının yararına hareket etmeleri, onlara kendi potansiyellerini gerçekleştirme imkânı sağlamaları gibi. Benzer şekilde, devletler de yönetimlerdir, mutlak egemenler değil. Bizim doğal kaynaklarımızın sahibi ve haklarımızın kaynağı değildirler. Bu haklar bizim biyolojik varlığımızın bir sonucudur. İtalya'ya gelmeden önce, Hindistan'da bir Avrupa Birliği temsilcisiyle görüştüm. Onlar bu yeni düşüce dalgasından çok endişeliler, yeni hareketlerden korkuyorlar. Tekrar ediyoruz: "Kendi toplumumuzun geleceğine kendimiz karar vereceğiz." Onlara, toplıma gına gel-

diğinde, maaşlarını bir mutlak iktidarın sahipleri olarak değil de, vatandaşların "hizmetkârı" olarak hak etmedikleri için artık alamayacaklarını hatırlatıyorum. Bugün çok önemli, çok kritik bir dönemden geçtiğimizi düşünüyorum. Bu kadar derin çatışmaları ve karşıtlıkları barışçıl yoldan çözmenin yolu, barışçıl bir felsefe ve daha cömert bir dünya görüşü oluşturmaktır. Çünkü bu noktada, zaten sınırlı olan ihtimaller, bizi kendi kendimize zarar verdiğimiz bir duruma getirecektir. Kendi kendine zarar derken, insan türünün dünyanın başka yerlerini bombalarken bile kendi kendini bombaladığını, tür olarak kendini yok ettiğini, geleceğimizi de yok edecek bir tavır sergilediğini söylüyorum. Günümüzde artık her şey, elinde güç bulunanların sürekli olarak daha kısıtlı ihtimaller üzerinden hareket ettiğini düşündürüyor. Gerçekten insani ve evrensel haklar üzerinden düşünmediğimiz, çok daha sınırlı bir insan fikrinden, kendimizden başka insanların ve diğer türlerin dahil edilmediği bir insan fikrinden yola çıktığımız sürece, bu böyle olacak. Bu insanlar, sanki kendileri başka bir gezegenden gelmiş gibi hareket ediyorlar. Fakat maalesef bu gezegene aitler ve onu çok da iyi yönetemiyorlar. Dolayısıyla, çok keskin bir rota değişikliğine ihtiyaç olduğunu düşünüyorum; çünkü bizi bu çıkmaz sokağa sürükleyen düşünce biçimi, bizi buradan çıkarmayı başaramayacak. Elimizde bir *tabula rasa* olmadığı için şanslıyız. Yeni bir şeyler düşünmek zorunda olsak bile sıfırdan başlamamız gerekmiyor. Temel sorunlarda insanlık hiçbir zaman sıfırdan başlamaz.

Bu röportaj, Maria Cristina Iuli tarafından 15 Ocak 2005'te www.slowfood.it için yapılmıştır.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İÇİN GERÇEK ÇÖZÜMLER

28 Kasım 2007

3-14 Aralık 2007 tarih aralığında, yaklaşık 10.000 hükümet temsilcisi ve özel şirket yetkilisi, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Antlaşması'nın tartışılacağı bir konferansa katılmak üzere Bali'de olacak. Bu çerçeve antlaşması sırasında imzalanan Kyoto Protokolü, 2012'de geçerliliğini yitirecek. Bali'deki konferans da "Kyoto sonrası" yapılacakları belirlemek için düzenleniyor.

2007 senesinde artık, insanoğlunun sebep olduğu bir iklim değişikliğinin varlığı inkâr edilemez. Bu değişikliğin etkilerini azaltmak ve değişiklikten en çok etkilenecek olanları duruma uydurabilmek için yapılanlar, maalesef bu felaketin boyutlarına oranla yetersiz kalıyor. İklim değişikliğinin önüne geçebilmek için, küreselleşmenin getirdiği ve karbondioksit emisyonlarının daha da artmasına neden olan yerleşik üretim ve tüketim modellerini tümüyle değiştirmek gerek. Dünya Ticaret Örgütü'nün dayattığı, ticaretin serbestleşmesiyle ilgili kurallar, ülkeleri yüksek miktarlarda emisyona zorladı. Benzer şekilde, Dünya Bankası da otoyollar, termik santraller, endüstriyel tarım ve dağıtım altyapıları gibi alanlarda yatırım yapılması için dağıttığı kredilerle, sera gazı salımını teşvik etmekte. Buna ek olarak, Cargill[1] ve Wal-Mart[2] gibi devler, yerel sürdürülebilir ekonomilerin

1 Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 63 ülkede faaliyet gösteren, tahıl ticareti konusunda dünyanın ikinci büyüğü olan, ABD merkezli çokuluslu şirket. (ç.n.)

2 Dünya çapında şubeleri, ABD merkezli perakende satış yapan mağazalar zinciri. (ç.n.)

çöküşünden ve toplumların, çevreye zararlı küresel ekonomiye birbiri ardına bağımlı hale getirilmesinden sorumludur. Özellikle Cargill, Amazonlarda soya ve Endonezya'daki yağmur ormanlarında yağlık hurma ekimini yaygınlaştırarak, bu felakette başrolü oynuyor. Çünkü bu faaliyetler, gerek geniş orman alanlarının düzenli olarak yakılması, gerekse bu ormanlar ve turbalıklar tarafından depolanan dev karbon rezervlerinin tahrip edilmesi sebebiyle, emisyon artışına katkı yapmakta. Diğer yandan Wal-Mart modeli kitlesel ticaret, atmosferdeki karbondioksit miktarını artırmak için etkin bir yöntem.

Bu mücadelede ilk adım, gerçek rol sahiplerinin gerçek eylemlerine dikkat etmekten geçiyor. Gerçek eyleme örnek olarak, ekolojik tarımdan ve yerel gıda sistemlerinden uzaklaşmak gösterilebilir. Gerçek aktörlerse ticari tarım sektörü, Dünya Ticaret Örgütü ve Dünya Bankası olabilir. Gerçek eylemler, düşük emisyonlu taşıra ekonomilerini tahrip ediyor. Bu tahribat ise, inşaat şirketleri ve müteahhitler tarafından düşünülüp projelendirilmiş vahşi bir şehirleşmenin çıkarına oluyor. Gerçek eylemler bir yandan da, yenilenebilir enerji sistemlerine dayanan sürdürülebilir ulaştırma ağlarını ve toplu taşımayı öldürerek, yerine otomobilleri koyuyor. Buradaki gerçek aktörler ise, sürdürülebilir olmayana geçişi teşvik eden petrol ve otomotiv şirketleridir.

Kyoto, yüksek emisyonlu faaliyetlerin bloke edilmesi, çevreyi kirletenlerin denetim altına alınması ve onlara Rio toplantısında belirlenen esaslara göre yaptırımlar uygulanması gibi siyasi zorlukları olan önemli konulara girmedi. Bunun yerine, "emisyon ticareti" gibi, aslında çevreyi kirletenleri ödüllendiren, onlara atmosfer üzerinde haklar tanıyan ve bu hakları daha da çok kirletebilme yönünde pazarlık konusu yapabilmelerine izin veren bir mekanizma kurdu. Bugün, emisyon ticareti pazarı 30 milyar dolara ulaşmış vaziyette ve hesaplara göre 1000 milyar dolara ulaşması bekleniyor. Bir yandan

karbondioksit emisyonları yükselmeye devam ederken, diğer yandan "kızarmış hava" kârları artıyor. "Kızarmış hava" diyorum; çünkü sözkonusu olan, gerçekten de gezegenimizi sürekli olarak ısıtan sıcak hava. Mecaz anlamıyla da, hem boyut hem de verilen önem açısından gerçeğini aşmış, hayal ürünü bir finans ekonomisinden bahsediyorum. Çokuluslu şirketlere ve onların sahiplerine varlıklarını sınırsız ve gerçeklikle bağdaşmaz şekilde büyütme imkânı veren bu ekonomi, risk ekonomisi olarak açıklanıyor. Doymak bilmez şekilde büyüyen bu varlıklar, beslenmek için halkın gerçek kaynaklarına, toprağa ve ormanlara, gıda ve tarım toplumlarına yöneliyorlar, onları nakite çevirmek istiyorlar. Gerçek dünyaya geri dönmediğimiz takdirde, iklim değişikliğini yavaşlatmak için gereken çözümleri bulamayacağız.

Diğer bir sahte teselli ise mısır, soya, hurma yağı ve *jatropha* (hintfıstığı) temelli biyoyakıtın teşvik edilmesine dayanır. Biyoyakıtlar ya da biyokütle yakıtlar, fakirler için dünyadaki bir numaralı enerji kaynağı olmaya devam etmektedir. Biyolojik çeşitliliği yüksek olan ekolojik tarım, sadece bir gıda kaynağı değil, aynı zamanda enerji kaynağıdır. Gıdaları pişirmek için gereken enerji, besin olarak tüketilemeyen biyokütlelerden, yani tezekten, akdarı saplarından, kabuklardan, köylülerin mülkiyetinde bulunan topraklardaki tarım ve orman ürünlerinden elde edilir. Küçük toplulukların ortak mülkiyetinde olan bu kontrollü sürdürülebilirlik, yüzyıllardır bu yerel enerjinin kaynağıdır. Endüstriyel biyoyakıtlar ise fakirlerin geleneksel yakıtlarından değil, gıdalarından elde edilerek, ısı, elektrik ve ulaşım haline getirilmektedir. Bu sıvı yakıtlar, özellikle etanol ve biyodizel, karbon emisyonlarının azaltılması konusundaki kötü karnelerin yarattığı felaketi önleme çabası olarak, fosil yakıtlara alternatif olarak araştırılan en gelişmiş üretim alanını temsil ediyor. Başkan Bush, 2017'ye kadar 35 milyar galon biyoyakıt kullanılmasını öngören bir

yasayı onaylatmaya çalışıyor. FAO'nun Sürdürülebilir Kalkınma Departmanı'ndan Alexander Müller ise şöyle diyor: "Petrolden aşamalı olarak uzaklaşma süreci başladı. Önümüzdeki 15–20 sene içinde, biyoyakıtların dünya enerji ihtiyacının yüzde 25'ini karşıladığını görebiliriz".

Dünyada biyoyakıt üretimi geçtiğimiz beş senede ikiye katlandı, önümüzdeki dört senede ise tekrar katlanacak. Bu konuda yakın zamanda bazı politikalar geliştirmiş olan ülkelerin arasında Arjantin, Avustralya, Çin, Ekvador, Endonezya, Filipinler, Güney Afrika, Hindistan, Kanada, Kolombiya, Malawi, Malezya, Meksika, Mozambik, Senegal, Tayland ve Zambiya sayılabilir.

Endüstriyel biyoyakıtın iki tipi vardır: etanol ve biyodizel. Etanol, şeker kamışı ya da melas gibi sakaroz oranı yüksek ya da mısır, arpa ve buğday gibi amid açısından zengin malzemelerden üretilir ve benzinle karıştırılır. Biyodizel ise sadece hurma, soya ve kolza gibi bitkisel yağlardan elde edilir ve mazot ile karıştırılır.

Brezilya, Bolivya, Kostarika, Kolombiya, Guatemala ve Dominik Cumhuriyeti'nden toplumsal hareketlerin ve örgütlerin temsilcileri *Dolu Depolar Uğruna Boş Mideler* başlıklı bir açıklamada şöyle diyorlar: "Mevcut biyoenerji üretimi modeli, toprakların, doğal kaynakların ve el emeğinin gasp edilmesi gibi, halkımıza öteden beri zulüm yaratan bazı unsurlara dayanmaktadır." Fidel Castro ise *Emperyalist Silahı Olarak Gıda: Biyoyakıt ve Dünya'da Açlık* başlıklı makalesinde durumu şu şekilde ifade ediyor: "Açlık ve susuzluk yüzünden 3 milyar insan zamanından önce ölmeye mahkum ediliyor."

Dünya biyoyakıt sektörü hızlı bir gelişme gösterdi. ABD ve Brezilya etanol üretimine ağırlık verirken, Avrupa Birliği potansiyel pazarı keşfetmek için toprak kazanmaya çalışıyor. Tüm dünyada hükümetler bu üretimi teşvik politikalarıyla destekliyorlar. ABD Üçüncü Dünya ülkelerini biyoyakıt üretimine geçmeleri için sıkıştırıyor

ki, başkalarının kaynaklarını kullanarak kendi enerji ihtiyaçlarını giderebilsin.

Tahıl talebindeki bu sürekli artışın, fiyat rekabetine giremeyen ve gıda ürünleri pazarının dışına itilen fakirler üzerinden ve de onların insani ihtiyaçlarının karşılanamaması pahasına sağlanması kaçınılmazdır.

28 Şubat'ta Brezilya'dan Sem Terra hareketi bir açıklama yaparak "Biyoyakıt üretiminin dünyada açlığı arttırdığını, depolar doldurulmaya devam edilirken midelerin boş bırakılamayacağını" belirtti. Gıda maddelerinin enerji kaynaklarına dönüşmesi süreci, şimdiden mısır ve soya fiyatlarını artırdı, Meksika'da da *tortilla* fiyatlarının yükselmesine sebep oldu. Ve bu sadece başlangıç. Dünyada kullanılan yakıtın sadece %25'inin biyoyakıttan elde edilmesi için ne kadar toprağa ihtiyaç olduğunu hesaplamak yeterli. Bir ton mısırdan 413 litre etanol üretiliyor, 35 milyon galon etanol içinse 320 milyon ton mısıra ihtiyaç var. ABD 2005 yılında 280 milyon ton mısır üretti. NAFTA antlaşmaları sayesinde Meksika'yı kendi mısırına bağımlı hale getirerek, oradaki küçük üreticilerin yok olmasına sebep oldu. Bu ise Zapatista hareketini ortaya çıkardı. Şu anda Meksika'da mısır fiyatlarının artmasının sebebi, bu ürünün biyoyakıt üretimi için kullanılmasıdır.

Sanayi tipi biyoyakıtlar, yenilenebilir enerji kaynakları olarak tanıtıldılar ve sera gazı salımını azaltmak için bir araç olarak gösterildiler. Halbuki soya, mısır ve hurma yağı gibi gıda maddelerinin sıvı yakıta dönüştürülmesi, iklim kaosunun ve karbondioksitin etkilerinin artması riskini beraberinde getirmektedir. Bunun iki temel ekolojik sebebi var. Bunlardan ilki, soya ve hurma ekim alanlarını artırmak için ormanların kesilmesinin atmosferdeki karbondioksit emisyonu miktarında artışa sebep olmasıdır. BM Gıda ve Tarım Örgütü raporlarına göre, her yıl atmosfere bırakılan sera gazının 1,6 mil-

yar tonu, yani %25-30'u ormansızlaşmanın bir sonucudur. 2022'ye kadar, biyoyakıt üretimi için oluşturulacak ekim alanları Endonezya'daki yağmur ormanlarının %98'inin tahribine sebep olabilir. Wetlands International'a göre, güneydoğu Asya'daki turbalıkların yok edilerek hurma yağı ekim alanlarına dönüştürülmesi, dünya emisyon rakamlarına %8'lik bir katkı sağlamaktadır. Delft Hyraulics'e göre ise, üretilen bir ton hurma yağı 30 ton karbondioksit salınımına, yani petrol endüstrisinin yarattığı salımın 10 katına sebep olmaktadır. Bütün bunlara rağmen, bu büyük atmosfer kirliliği artışı, emisyonların azaltılmasını amaçlayan Kyoto Protokolü'nde temiz bir kalkınma mekanizması muamelesi görmektedir. Kesin olan şudur ki, biyoyakıtlar gezegenin ısınmasını azaltmak yerine artırıyor (World Rainforest Bulletin, N.112, Kasım 2006, sf. 22) Ayrıca, biyokitlelerin sıvı yakıta dönüştürülmesi için, üretilenden fazla yakıt gerekmektedir. Bir galon etanol 28.000 kcal'a ihtiyaç duymakta fakat bunun sadece 19.400'lük kısmını üretebilmekte, dolayısıyla %43 verimsiz bir sistem haline gelmektedir.

ABD, kendi mısır üretiminin %20'sini 5 milyar galon etanol üretmek için ayırıyor ve bununla petrol gereksiniminin %1'ini karşılıyor. Ürettiği mısırın tamamını kullansaydı bile, petrol ihtiyacının sadece %7'sini karşılayabilecekti. Bu üretimin, ne rekor seviyedeki ham petrol fiyatlarına ne de iklim değişikliğine bir çözüm olduğu açıktır (aynen David Pimental'ın 23–25 Şubat 2007'de Londra'daki "Üçlü Kriz" başlıklı Küreselleşme Forumu toplantısında belirttiği gibi). Mısırdan biyoyakıt üretmek başka büyük sorunlar da yaratıyor. Bunun için bir galon etanol için 1700 litre su kullanıldığını ve mısırın diğer ürünlere göre daha çok azotlu gübre, böcek ve yabani ot ilacına ihtiyaç duyduğunu hesaba katsak yeter. Bu sahte çözümler iklim krizini derinleştirecek ve zaman içinde eşitsizliğin, açlığın ve fakirliğin artmasına sebep olacak. Esasen hem açlık ve fakirliği azal-

tıp hem de iklim değişikliğini yavaşlatacak çözümler yok değil. Stern Raporu'na göre, karbon emisyonlarının %14'ünü tarım temsil ediyor; ama toprakların sömürülmesi (özellikle ormansızlaştırma) %18, ulaştırma ise %14'lük etkiye sahip. Bu hesaba dahil olan kalemlerden biri de, aslında yerel olarak üretilebilecek olan taze sebze-meyvelerin taşınmasıdır. Diğer yandan, sera gazlarına katkı yapmayan tarım sistemleri de var. Zamanında Üçüncü Dünya ülkelerine sunulurken 'yeşil devrim' olarak adlandırılan, endüstriyel kimyaya bağımlı tarım tipi ise üç farklı sera gazının en önemli kaynağıdır: karbondioksit, azotoksit ve metan. Karbondioksit emisyonları, suni gübre ve böcek ilaçlarının üretiminin yanında, makineler ve su pompaları için kullanılan fosil yakıtlardan da ortaya çıkmaktadır. Kimyasal gübreler ise karbondioksitten 300 defa daha ölümcül olan azotoksit salımına sebep olmakta. Tahıl ürünleriyle beslenen hayvanlar da metan gazının temel kaynağı haline gelmekte. Araştırmalara göre mevcut tahıl bazlı beslemeden ot bazlı, yani biyolojik beslemeye geçilmesiyle, hayvanlardan kaynaklanan metan gazı salımının %50'ye kadar azaltılabilmesi mümkündür. Biyolojik ve ekolojik tarım, bir yandan fosil yakıtlara, kimyasal gübrelere ve yoğun beslemeye olan bağımlılığı ortadan kaldırıp bir yandan da yüksek miktarlarda karbonu toprağa çekerek, emisyonları azaltmaktadır. Bizim araştırmalarımız, biyolojik çeşitlilik esasına göre düzenlenmiş biyolojik tarım sistemlerinin, karbon hapsini %200'e kadar artırabildiğini göstermiştir. Ekolojik ve biyolojik olan, doğrudan ve yerel olanla bir araya geldiğinde, enerji tüketimi ve dolayısıyla emisyonlar azalmaktadır; çünkü gıdalar daha az taşınıp daha az ambalajlanarak, daha az soğutulmaktadır. Yerel gıda sistemleri, Brezilya ve Endonezya'daki yağmur ormanlarının tarıma açılması yönündeki baskıyı da azaltacaktır. Fırtınalı bir dönem sonunda emisyonları azaltıp, gıda teminini garanti altına alıp, gıdaların kalitesini yükseltip, kırsal kesimin iklim değişikliğinin etkileriyle mücadele kapasitesini artırabiliriz. Dünya Ticaret Örgütü,

Dünya Bankası ve tarım ticaretindeki çokuluslu şirketler tarafından dayatılan küreselleşmiş endüstriyel gıda sisteminden ekolojik ve yerel sistemlere geçiş, hem etki hafifletme hem de bir uyum stratejisidir. Ekolojik ve yerel sistemler, fakirlerin teminatı ve gezegenin koruyucusudur. Kyoto sonrası tablo, iklim problemlerinin çözümüne ekolojik tarımı mutlaka dahil etmelidir.

HİNDİSTAN'DAKİ SLOW FOOD KORUMALARI

Slow Food Korumaları, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan küçük üretimleri destekler, toprağa değer verir, geleneksel çalışma tekniklerini ve zanaatları canlandırır, yerli ırkları ve eski sebze–meyve türlerini yok olmaktan kurtarır. Ürün kalitesini yükseltmek için yardım sağlar, farklı ülkeler arasındaki ticareti kolaylaştırır, yerel ve uluslararası pazarlar arasında yeni iletişim noktaları arar. Üreticiyi işe doğrudan dahil eder.

Bu Korumalar İtalya'da 200, dünyanın kalanında ise 90 tanedir. Bunların arasından ikisi, Hindistan'da Navdanya'nın işbirliği ile gerçekleştirilmiştir.

DEHRADUN TİPİ BASMATİ PİRİNCİ KORUMASI

Meşhur kokulu basmati pirincinin çeşitliliği, Hintli çiftçiler tarafından yüzyıllardır uygulanan seçilim işlemine dayanmaktadır. Konuyla ilgili ilk yazılı kaynak 18. yüzyıla dayanmaktadır. O zamandan bu zamana, yüzlerce çeşit geliştirilip yayılmıştır.

Dehradun basmati pirinci, Uttaranchal'daki, Himalayalar'ın en eğimli eteklerinde ve Uttar Pradesh'in sıradağlarının eteklerindeki düzleştirilmiş tarlalarda ekilir. Toprak teraslanmış tarlalara bölünür, kil, çamur ve ot kullanarak yapılan duvarlarla desteklenir, bu duvara açılan delikler ise su giriş çıkışını ayarlar. Ekim için gerekli araç gereç oldukça basittir; birkaç orak, öküzler tarafından çekilen bir tahta saban ve bir at arabası. Pirinç ise bezelye ve buğday ya da hardal ve

buğday ile dönüşümlü olarak ekilir.

Dehradun vadisinde böcek ilacı kullanımı çevreye büyük zararlar veriyor; fakat Koruma'nın çiftçileri, çeltik tarlasındaki zararlı böceklerle mücadele için sadece sebze ya da kül ve inek sidiği gibi doğal malzemeler kullanıyorlar.

Basmati türleri, renklerine (açık sarıdan kırmızı gölgeli koyu kahverengiye) ve kokularına (yaseminden sandal ağacına, bazen balsamik notalara) göre ayrılırlar.

Dehradun'daki yerel geleneksel mutfak, bu pirincin aromasını artırmaktadır. Örneğin *khichdi*, basmati pirinci ve *mung* fasulyeleriyle hazırlanan, kakule, *garam masala* ve *cashew* fıstığı ile lezzetlendirilen bir yemektir. Hasat bayramı için, pirinç ve çevrede bolca bulunan taze baklagillerden hazırlanan *sankranti* pişirilir. *Kheer* ise süt ve pirinçle yapılan bir tatlıdır, iyilik alameti olduğuna inanılır, tanrılara ve misafirlere ikram edilir. Genellikle badem kırığı, kakule ve kuru üzüm ile tatlandırılır. Geleneksel olarak, basmati pirinci karanfil çubuklarıyla tatlandırılmış suyla pişirilir ki kokusu ve tadı artsın.

Bu Koruma, Navdanya ortaklığında özellikle aile beslenmesinde önemli olan pirinç gibi yerel tarım ürünlerinin korunması, dengeli ve geleneksel beslenme şeklinin teşvik edilmesi ve tarım ürünlerinin lisanslanmasıyla mücadele edilmesi için başlatıldı. Dehradun basmati Pirinci Koruması için, tatlarına ve aromatik karakterlerine göre dört tip seçildi: açık sarı ve uzun taneleri ile kokulu *pencap*, beyaz çiçek ve sandal ağacı aromalı *dehraduni*, nane ve limon notalarına sahip *kasturi* ve balsamik notalı *todal*. Projenin amacı, bu türlerin ulusal ve uluslararası pazarlarda etkinlikler, yemekler ve yayınlarla teşvik edilmesidir.

Üretim Bölgeleri

Dehraduni basmati: Uttaranchal'da Dehradun ve Haridwar

Pencap basmati: Uttaranchal'da Haridwar

Kasturi basmati: Uttaranchal'da Dehradun ve Haridwar

Todal basmati: Uttaranchal'da Dehradun ve Uttar Pradesh'te Saharanpur

ORISSA TİPİ HARDAL YAĞINDA TURŞU KORUMASI

Hardal, Hint kültüründe yeniden doğuşu simgeler. Nisan ayında bahar bayramına denk düşen sarı çiçekler açtığında her taraf hardal rengine bürünür. Bu, böceklere ve kuraklığa dayanıklı esmek bitki bütün ülkede yetiştirilir. Özellikle de Rajasthan ve Uttar Pradesh'in kuzey bölgelerinde ekilir, her ne kadar Uttar Pradesh daha kârlı olan şeker kamışına geçmiş olsa da...

Birkaç gün güneşte kurutulan hardal tohumlarından, *ghani* adı verilen küçük yağhanelerde soğuk sıkma yoluyla elde edilen bu yağın Hint mutfağındaki rolü, zeytinyağının Batı dünyasındaki rolüne çok benzer. Bir sebze kızartması olan *pakoras*'ı yapmak ya da *hilsa* balığını kızartmak için ya da meyve, yeşillik, ot ve kırmızı meyveleri tatlandırmak ve saklamak için kullanılır.

Hintlilerin *achar* dediği turşu, mevsimlik ürünleri işlemek ve saklamak için kullanılan en eski ve en yaygın yöntemdir. Saklanması en güç malzemelerle (mango, muz, limon, soğan ve bambu) ve öğütülmüş baharat karışımlarıyla (kakule, kişniş, *rezene*, kimyon, acı biber ve tuz) hazırlanıp hardal yağı ile karıştırılır. Turşu tek bir ürünle yapılabileceği gibi, karışık meyve ve yeşilliklerle de yapılabilir. Acılı ya da acısız, hatta tatlı-ekşi olabilir. Hazırlama tekniği oldukça kolaydır: Yeşillik ve meyve büyük parçalar halinde doğranır, baharat karışımıyla tatlandırılır ve hardal tohumu yağında marine olmaya bırakılır.

Bu Koruma, Orissa'daki Balasore bölgesinde (Hindistan'ın ortadoğusunda, Bengal Körfezi'ne bakan bir bölge) bulunan bir grup

hardal tohumu yağı üreticisini ve geleneksel yöntemlerle *achar* üreten yaklaşık 40 kadını desteklemek için başlatıldı. Bu kadınlar, hardal yağının içine Güneydoğu Asya'ya has tropik meyveleri koyarak bunları turşu haline getirmekteler. Bunlardan jackfruit (moraceae familyasından *artocarpus heterophyllus*), sarı-yeşil kabuğunun içindeki çekirdekleri meyve özüyle karışık halde bulunan, büyük bir meyvedir. Hint eriği (rhamnaceae familyasından *ziziphus mauritiana*) ise, olgunlaştığında güzel sarı bir rengi ve şekerli tadı olan bir meyvedir. Son olarak mango, etli bir meyvedir ve Hindistan Yarımadası'nda pek çok farklı türü bulunur.

Turşular, geleneksel Hint mutfağında pek çok yemeğe eşlik eder. *Chapatti* ve *paranthas* (Hint ekmek çeşitleri) ile yenebildiği gibi, et ve balıkla beraber de tüketilirler ve çorbalara lezzet verir.

Hindistan'da ve uluslararası pazarlarda, bu turşuların koruyucu maddelerle üretilmiş endüstriyel halleri bulunur. Bu Koruma'nın amacı, binlerce yıldır Hintli kadınlar tarafından uygulanan geleneksel tekniği değerlendirmek ve korumaktır. Turşu geleneği Hindistan'ın tamamında yaygındır; fakat her bölgenin kullandığı malzemeler ve tarifler farklılık gösterir. Bu ilk Koruma, Orissa eyaletinde başlatıldı; fakat ileride diğer bölgelerde de Korumalar başlatılacak ve böylece zanaatkar *achar* üreticilerinden oluşan, örgütlü ve pazara mal ulaştırabilen bir ağ meydana gelmiş olacak. Hardal yağının kalitesinin artırılması için yapılan çalışmalar da, bu Koruma'ya paralel olarak devam edecek.

Üretim Alanı

Hardal ekimi: Deshma, Peenali, Kirawal ve Papayla köyleri (Rajasthan) ile Chandanheri, Rohta ve Siwal Khas köyleri (Uttar Pradesh)

Yağ üretimi: Baraut (Uttar Pradesh) ve Deshma (Rajasthan)

Turşu üretimi: Orissa

TOHUMLARIN GELECEĞİ İÇİN MANİFESTO

2003 senesinde, Vandana Shiva başkanlığındaki Uluslararası Gıdanın Geleceği Komisyonu, Gıdanın Geleceği Manifestosu'nu yazıp dağıtmıştır. Bu belge, tüm tarım ve gıda sistemlerinin sosyal ve ekolojik açıdan daha sürdürülebilir olmasını amaçlayan bazı öngörülü ve müdahaleci kavramlar içermektedir. Belgenin diğer bir amacı, daha adil ve eşit bir dünya yaratmak için çaba gösteren toplumsal hareketlere destek vermektir. Torino'daki Terra Madre toplantısında yapılan müzakereler sonucunda bu manifestoya son hali verilmiştir. Aşağıda bu manifestonun bir özetini bulacaksınız.

Beslenme zincirinin ilk halkası, biyolojik ve kültürel çeşitliliğin somutlaşmış hali, evrimin kaynağı ve yaşamın sembolü olan tohumlar bugün kuşatma altındadır.

Endüstriyel tarım, tohumların, kültürlerin ve hayvan türlerinin biyolojik çeşitliliğinde erozyona sebep olmuştur. 1996'da Leipzig'de yapılan FAO konferansı, yerel türlerin ortadan kalkışını, genetik erozyonun en büyük sebebi olarak ortaya koymuştur.

Monokültürler, ekolojik olarak dengesizdir. Tarımın genetik tabanının daraltılması, üretimin dış etkilere karşı daha hassas hale gelmesine ve gıda güvenliğinin tehlikeye girmesine sebep olmaktadır. Tek tip üretimin artması, ekimin başarısızlık riskini de artırmaktadır.

Tarih, biyolojik çeşitliliğin korunmasının ne kadar önemli olduğunu gösteren kanıtlarla doludur. Pek çok kez, insanoğlunun beslenmesi için temel teşkil eden bazı ürünler üzerinde salgınların yarattığı etkilerin azaltılması, halihazırda ekilen türlerin yabani çeşitleri sa-

yesinde mümkün olmuştur.

Ekimi yapılan türlerin genetik kaynağında yıllık %1-2 azalma yaşanmakta (FAO, 1993) olduğu ve 1900 yılından bu yana toplam tarımsal çeşitliliğin %75'inin soyunun tükendiği tahmin edilmektedir.

Dünya çapında besi hayvanı ırklarının her sene %5'i, her ay ise 6 tanesi ortadan kalkmaktadır (FAO, 1995). Mevcut 4500-5000 ırkın 1500'ünün soyu, tükenme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Bu nedenle biz, tohumlarımızı ve çiftçilerimizi tehdit eden bu gidişatı durdurmak, biyolojik çeşitliliği canlandırmak ve çiftçi haklarını güçlendirmek amacıyla aşağıdaki prensipleri benimsiyoruz:

1. Farklılaştırma stratejisi

1.1. Tohum Kullanımında Çeşitlilik

İnsanlığın geleceğini garanti altına almak için, tarımda kullanılan bitkilerin çeşitliliğini ve bir türün kendi içindeki genetik çeşitliliğini kısıtlamaya yönelik tehlikeli eğilimleri acilen tersine çevirmek gerekmektedir.

1.2. Tarım Sistemlerinin Çeşitliliği

Ekin çeşitliliğini teşvik amacı taşıyan tarım politikaları, bütüncül yaklaşıma sahip tarım sistemlerinin gelişmesini ve yayılmasını desteklemelidir. Bu sistemlerde biyolojik çeşitlilik, tarımsal girdileri azaltmak için vazgeçilmez bir araçtır.

1.3. Üretici ve Tüketici Arasındaki İlişkilerin Çeşitliliği

Tarımda biyolojik çeşitlilik, tohum kaynaklı üretim, üreticinin uygun bir gelir elde etmesine imkân sağlayan üretim ve tüketim döngülerine göre işlemeye başladığında sağlanır. Biyolojik çeşitlilik, dağıtım sistemlerinin tekelleşmesi ile azalır, üreticilerin tüketicilerle doğrudan temasa geçebildikleri sistemlerde ise artar.

1.4. Kültürlerin Çeşitliliği

Yukarıda bahsi geçen tarım kültürlerinin ve geleneklerinin devamlılığı, korunması ve yeniden yaygınlaşmasını, gelecekteki ihtimallerin küresel ve bölgesel düzeyde azalmasını engellemek, acil bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu, aynı zamanda farklı geleneklerin, farklı doğa ve beslenme kültürü anlayışlarının değerlendirilmesini ve onlara saygı gösterilmesini beraberinde getirir.

1.5. Yenilik Süreçlerinin Çeşitliliği

Yüz binlerce tarım topluluğu ve koopertifi, milyonlarca aile, tüm dünyadaki sürdürülebilir tarım kültürleri sadece mevcut tohum türlerinin ve rezervlerinin, endüstriyel ya da yerli ekimden elde edilen bilgilerinin korunması için bir temel oluşturmakla kalmıyor, aynı zamanda gelecek tohumların gelişimini de sağlıyor. Eğer bu gruplar, araştırmacılar ve çiftçiler arasında adil ve eşit bir işbirliği geliştirebilirsek ve farklı seviyelerdeki bilgi ve tecrübeyi bir araya getirebilirsek, önümüzdeki zorluklardan korkmak için sebebimiz kalmaz.

2. "YAŞAM ÖZGÜRLÜĞÜ"

2.1. Çiftçilere Erişim Özgürlüğü

Çiftçilerin ve tarım topluluklarının tohumlara ve genetik kaynaklara erişimi, patentler, özel mülkiyet ve anavatanları dışında saklanan germplazmaların[1] paylaşılmasının reddi ile kısıtlanmamalıdır.

2.2. "Açık Kaynak"

Tohumlardan ve germplazmalardan elde edilen bilgi, tanımı gereği, icat değil, insanlığın ortak mirasıdır. Buluşların dayandırılabileceği temel budur. Bu bilgiler, herkesin serbestçe erişimine açık olmalıdır.

2.3. Yeniden Ekim Özgürlüğü

Çiftçiler ve köylüler, daha önce ektikleri herhangi bir tür tohumu

1 Bir tür için genetik kaynak sağlayan herşey (ç.n.)

saklama ve yeniden ekme hakkına sahiptir.

2.4. Tohum Üretme Özgürlüğü
Bir tohumdan başlayarak yeni çeşitlerin elde edilmesi de bu maddeye dahildir.

2.5. Takas Özgürlüğü
Bu madde aynı zamanda tohumların kişiye sınırlı olmayacak şekilde bölüşülmesini ve satılmasını da kapsar.

3. Yaşama saygı

3.1. Biyogüvenlik
Yeni türlerin ve çeşitlerin ekilmesi sırasında, potansiyel çevresel risklerin ve mevcut tarımı etkileyecek risklerin dikkate alınması gerekir.

3.2. Genetik Mühendisliği
İhtiyatlılık ilkesine göre, genetiği değiştirilmiş tohumlar doğaya bırakılmamalıdır. Ulusların, bölgelerin ve toplulukların bu tohumların kullanılmasını ve doğaya bırakılmasını engelleme hakları vardır.

3.3 Kısır Tohumlar
Üreme kabiliyetinden yoksun tohumlar üretmek, tohumun doğasına aykırıdır. Tohumlar, çiftçiler için bir yaşam ve özgürlük kaynağıdır. Bu tür çabaların küresel olarak yasaklanması gerekir; çünkü bu tarz tohumlar dünya çapında bir tekelleşme yaratmak amacıyla üretilmektedir.

3.4. Hibrid Tohumların Geleceği Yoktur
Çiftçiler tarafından tekrar üretilemeyen tohumların geliştirilmesine çalışmaya gerek yoktur.

4. Yarının Tohumlarını Ekmek
Aşağıda, gelecekte karşımıza çıkacak zorluklara göğüs gerebilmek

için tohumların saklanması, kullanılması ve geliştirilmesiyle ilgili bağlayıcı olmayan bazı tavsiyeler sıralıyoruz.

4.1. Gıda Topluluklarının Değerlerine Uygun Tohumların Saklanması ve Geliştirilmesi

Modern seçme, tanımlama ve ekim teknolojileri, çiftçilerin ve onların ait olduğu gıda topluluklarının tecrübesini ve zekâsını temel almalıdır. Bu kişilerin, ekimin bilimsel kısımlarına aktif katılımı sağlanmalıdır.

4.2. Tarım Ekosistemlerine Giriş

Tohumların kullanımı ve geliştirmesiyle ilgili gelecek planlarında, tarım üretimine tarımsal ekosistemlerin de dahil edilmesi gereklidir.

4.3. Sera Etkisi Yaratan Gazların Azaltılması

Amaç, sıfır emisyonlu, toprağa ya da biyolojik kaynaklara dayalı tarım uygulamaları geliştirmek olmalıdır.

4.4. Zehirli Maddelerin Kullanımından Kademeli Olarak Vazgeçilmesi

Besin zincirimizdeki ve çevremizdeki toksik kirlenmeyi azaltmak için, ekimler kimyasal ürünlere bağımlı olarak değil, çevresel ve tarımsal uygulamalardaki ihtiyaçlara uygun tohumlar seçilerek yapılmalıdır.

4.5. Türiçi Çeşitlilik

Parazitlere ve kötü çevre koşullarına karşı hassasiyet riskini azaltmak ve doğal çeşitliliği artırmak için, tohumların gelecekteki gelişimleri, mümkün olan en geniş genetik çeşitliliğe dayanmalıdır.

4.6. Kaliteli Ürün Yetiştirmek

Genetik seçilim, gerek toplumların fizyolojik ihtiyaçlarını, gerekse lezzet açısından yüksek kaliteyi amaçlamalıdır. Gıda toplulukları tarafından gerçekleştirilen tohum üretimi de bu prensibe bağlı kalmalıdır.

4.7. Biyolojik Çeşitliliğin Başkahramanı Kadınlar

Kadınlar, küresel düzeyde tarım işgücünün çoğunluğunu oluştururlar. Gıdanın kalitesi ve işleme yöntemleri ile ilgili bilgeliğin sahibi ve taşıyıcısıdırlar. Bu sebeple, biyolojik çeşitliliğin korunması ve tohumların saklanması, takası ve üretimi konusunda merkezi bir rol oynamaları gerekir.

SÖZLÜK

Akti: Madhta Pradesh eyaletinin Chattisgarh bölgesinde her sene yapılan Pirinç Bayramı.

Anna: Britanya yönetimi zamanında rupinin 16'da birine eşit metal para.

Ashram: Genellikle yerleşim yerlerinden uzakta, doğanın içinde yaşayan, bir öğretmen figürü çevresinde toplanan ruhani topluluk.

E. T. Atkinson: Britanya hükümeti tarafından Hindistan'ın kuzeybatı eyaletleri hakkında detaylı raporlar hazırlaması için görevlendirilen İngiliz tarihçi, bu raporlar *Gazetteer of the Himalayan Districts of the North* (1882) adıyla yayımlanmıştır.

Atta: Sert buğday unu.

Sunderlai Bahuguna: Aktivist, çevreci, Gandhici filozof, Chipko Hareketi üyesi.

Bimla Bahuguna: Sunderlai Bahuguna'nın karısı, Chipko Hareketi'nin aktif bir üyesi.

Banj: Himalaya meşesi (*quercus leucotrichophora*).

Barajana: 12 tohum anlamına gelir, geleneksel bir karışık tarım sistemi için kullanılır.

Bargad: Kutsal fikus ağacı (*ficus benghalensis*).

Bathua: Kışın mutfaklarda çok kullanılan, ıspanağa benzer yeşillik (*chenopodium album*).

Mira Behn: Madelene Slade, İngiliz aktivist ve Gandhi müridi, Haridwar'da bir *ashram* kurmuştur.

Sarala Benh: Katherine Mary Heilemann, İngiliz aktivist ve Gandhi müridi, 1948 yılında Kumaon tepelerinde bir *ashram* kurdu.

Benap: Boş, ölçülmemiş toprak.

Bhagirathi: Ganj'ın bir kolu olan nehir.

Bija: Tohum.

Bija Vidyapeeth: Uluslararası Sürdürülebilir Yaşam Enstitüsü, Dehradun'daki Navdanya genel merkezinde Satish Kumar ve Vandana Shiva tarafından kuruldu.

Bija Yatra: Hac, tohum yürüyüşü.

Bija Devi: Eski Garwhal köylüsü, şimdi Dehradun'daki Navdanya biyolojik çiftliğinde Vandana Shiva'nın en önemli çalışma arkadaşlarından, 2001'de Slow Food'un Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Ödülü'nü aldı.

Bishnoi: Chipko Hareketi'nin esin kaynağı olan Rajastahan ve çevre eyaletlerdeki doğa ve özellikle de ağaç tutkunları derneği.

Body Shop: 1975'te Anita Roddick tarafından kurulan, kendini "sosyal ve çevresel değişimlerin araştırılmasına adayan" kozmetik mağazaları zinciri.

Fritjof Capra: Avusturyalı fizikçi ve teorisyen, Berkeley'deki Center for Ecoliteracy'nin kurucusu ve başkanı.

Charkha: Çıkrık, Gandhi'nin şiddetsizlik sembolü.

Chatni marys: İngiliz usulü giyinen Hintli kadınlar için kullanılan takma ad (chatni/chutney bir Hint sosundan, Mary ise İngiltere kraliçesinden gelmektedir).

Chipko: Garhwal'de doğan, kadınların gücünü ve doğanın yeniden doğuşunu savunan hareket.

Chir: Himalaya bölgesi tipik çam ağacı (*pinus roxburghii*).

E. A. Courthope: İngiliz ormancı, 1800'lerde Garwhal ormanlarıy-

la ilgili araştırmanın yazarı.

Deodar: Himalaya sediri (*cedrus deodora*).

Gaura Devi: Lata köyü aktivisti, Chipko Hareketi üyesi, 1974'te bir yerel ormanı kurtarmak için tamamen kadınlardan oluşan ilk hareketi örgütleyen kişi.

Dilli Haat: Navdanya'nın pirinç, mercimek, şurup ve benzeri, kendi çiftliğinden ya da dönüştürülen diğer tarlalardan gelen ürünleri sattığı Yeni Delhi'deki pazar.

Dun: Himalayalar ve Shivalik Dağları arasında kalan bölgenin özelliği olan çöküntüler.

Forest Act: orman ürünlerinin hareketlerini düzenleyen, bitki ve hayvanları korumak için "orman kaynakları" oluşturan Britanya kanunu (1878).

Gazetteer: *Imperial Gazetteers of India*, W. W. Hunter tarafından başlatılan bir coğrafya sözlükleri serisidir, amacı Hindistan yarımadasının farklı bölgelerindeki halkları ve toprakları kayıt altına almaktır.

Ghani: Farklı yağlı tohumlarından (hardal, susam, hindistancevizi, keten tohumu ve yerfıstığı) soğuk sıkma yöntemiyle yağ elde eden yağcılar.

Gram sabha: Yerel yönetimin merkezi, köy meclisi.

Gram Swaraj: Gandhi düşüncesinden türeyen kendi kendini yöneten köy idaresi.

Gul: Sulama kanalı

Sir Albert Howard: Britanyalı botanikçi ve biyolojik tarımın öncüsü (1873-1947). Hindistan'da tarım danışmanı olarak çalışan Howard, konvansiyonel ziraat biliminin yerine geleneksel yöntemlerin kullanılmasından yanaydı.

Shri Jaganthan: Quit India hareketi üyesi ve Gandhici. Hayatını topraksızlara, fakirlere ve dokunulmazlara adadı. Karısı ile birlikte, Çiftçilerin Özgürlüğü İçin Toprak Hareketi'ni kurdu.

Krishanmal Jaganathan: Shri Jaganathan'ın karısı ve onun aktif destekçisi.

Karnataka: Güney Hindistan'da bir eyalet, eski Mysore.

Khadi: Çıkrık kullanarak elde dokunan yün, ipek ya da pamuk kumaş.

Satish Kumar: Eski Jina papazı, nükleer silahsızlanma destekçisi, İngiltere Devon'daki Uluslararası Bütüncül Sürdürülebilir Yaşam Dersleri Merkezi Shumacher College'ın kurucusu ve başkanı, Resurgence dergisinin yayın yönetmeni.

Navdanya: Vandana Shiva tarafından kurulan biyolojik çeşitliliği koruma programı. Bu isim "9 tohum" anlamına gelir ve Hindistan'da gıda güvenliğini sağlayan ortak kaynağı oluşturan 9 hasadı temsil eder. Merkezi, kuzeydeki Dehradun'da bulunur ve bir tohum bankası, bir biyolojik çiftlik ve Uluslararası Bija Vidyapeeth Enstitüsü'nden oluşur.

Navagraha: Hindu astrolojisine göre, Bhumidevi'de (toprak ana) bulunan bütün canlıların yaşamını etkileyen 9 gezegeni, yani 9 krallığı temsil eder.

Neem: Meyvelerinden ve tohumlarından yemeklik yağ elde edilen, iyileştirici ve böcek kovucu etkisi olan bir bitki (*azadirachta indica*).

Govind Ballabh Pant: Hindistan milliyetçisi, Hintçeyi Hindistan'ın millî dili haline getiren hareketin destekleyicilerinden.

Pattapu Raja: "Sahillerin Kralı", Güney Hindistan'daki balıkçı topluluğu.

Quit India Movement: "Hindistan'ı bırakın", Mahatma Gandhi'nin Hindistan'ın derhal hürriyetine kavuşması için yaptığı çağrı neticesinde 1942'de başlayan sivil itaatsizlik hareketi.

Sir Chotu Ram: Hintli politikacı, Pencap köylülerinin savunucusu, ama aynı zamanda "İngiliz dostu".

Ghanshyam Raturi: Halk ozanı, Himalaya ormanlarını Batılı çokuluslu şirketlerden kurtarmak için Chipko'ya katılan kadınlardan biri.

Right Livelihood Award: "Doğru Yaşam Ödülü", bir çeşit alternatif Nobel; 1980'de İsveç'te "modern dünyanın sorunlarına pratik ve örnek teşkil edecek çözümler bulmak için çalışanlara" verilmek üzere oluşturulmuştur.

Rig Veda: Hindu tanrılarına adanmış eski ilahiler toplaması.

Anita Roddick: Üçüncü dünya ülkeleriyle eşit ve destekleyici ticareti savunan ilk şirketlerden, İngiliz kozmetik mağazaları zinciri Body Shop'un kurucusu.

H. G. Ross: 1800'lerin ikinci yarısında Dehradun bölgesi valisi olan Britanyalı yönetici.

Saag: Ispanak ve hardal yapraklarından yapılan, köri soslu yahni.

Sal: Güneybatı Asya yerel ağacı (*shorea robusta*).

Samosa: Patates, kişniş, bezelye ve soğanlı, Hindistan'a özgü bir börek.

San assi: Britanya hükümeti tarafından belirlenen sınırlar.

Sarvodaya: "Herkesin kalkınması", Gandhi'nin kendi politik felsefesini isimlendirmek için kullandığı tabir.

Satyagraha: Sanskritçe *satya* (hakikat) ve *grah* (toplamak) kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşan isim, "hakikati toplamak" anlamına gelir, Gandhi bu kelimeyi kendi şiddetsiz direniş felsefesi-

ni tanımlama için kullanmıştır.

Sayana: *Taluk*un başkanı, köylülerin başı.

Sir William Sclich: İngiliz ormancı, 1867–85 arası Orman Hizmetleri üyesi, ormanların sistematik olarak idare edilmesini savundu.

Sharifa: Tatlı-ekşi posası olan, tropik bir meyve (*Annona reticulata*).

Shivalik: Doon vadisinin güneybatı sınırını oluşturan sıradağlar.

Sissoo: Kerestelik bir ağaç (*dalbergia sissoo*).

Sufizm: Tanrı sevgisine dayanan, pek çok farklı inancı ve uygulamayı kucaklayan mistik gelenek.

Sufi Pir: Sufist inanışlarına göre görevi öğrencilerini yönlendirmek olan öğretmen.

Taluk: Köylerin oluşturduğu grup.

Tun: Kerestelik bir ağaç (*tuna siliata*).

Frederick Wilson: "Raja Wilson" olarak da anılan Lancashireli İngiliz, Garwhal'ın efsanevi kişiliği, 1859'dan itibaren ormanları beş yıllığına kiraladı.

Yagna: Kurban töreni, duası.

Yatra: Ruhani yolculuk, hac.

Zamindar: Bir toprağın (*zamin*) yetkilisi (*dar*).

Vandana Shiva

Sinek Sekiz

Sürdürülebilir Yaşam Kitapları Serisi

EKOLOJİ
Ernest Callenbach
Çev: Egemen Özkan

PERMAKÜLTÜRE GİRİŞ
Bill Mollison
Çev: Egemen Özkan

SLOW FOOD DEVRİMİ
Carlo Petrini, Gigi Padovani
Çev: Çağrı Ekiz

EKOKÖYLER
Jonathan Dawson
Çev: Deniz Dinçel

İYİLERİN YANINDA
Vandana Shiva
Çev: Çağrı Ekiz

Bu kitap Hintli bir kadının Himalayalar'ın eteklerine kurulmuş küçük köyünden çıkıp toplumsal ekoloji konusunda dünyanın en önemli uzmanlarından biri haline gelişini anlatıyor. Bu aynı zamanda bir kuantum fizikçisinin, kariyerini bir kenara bırakıp kendini doğduğu topraklara adamasının da hikâyesi ve tabii tüm bunların arkasında yatan meselelerin yani doğal kaynakların özelleştirilmesinin, gelişmekte olan ülkelerdeki pazarların liberalleştirilmesinin hikâyesi.

Bir modern zaman kahramanının; Vandana Shiva'nın yaşamını, fikirlerini ve doğa için verdiği mücadeleleri ilk ağızdan okumak isteyenlere.

9 786056 147548

sürdürülebilir yaşam kitapları - 5

Sinek Sekiz Yayınevi
www.sineksekiz.com
info@sineksekiz.com